

23130

51.2.

Marcin Drzewiecki

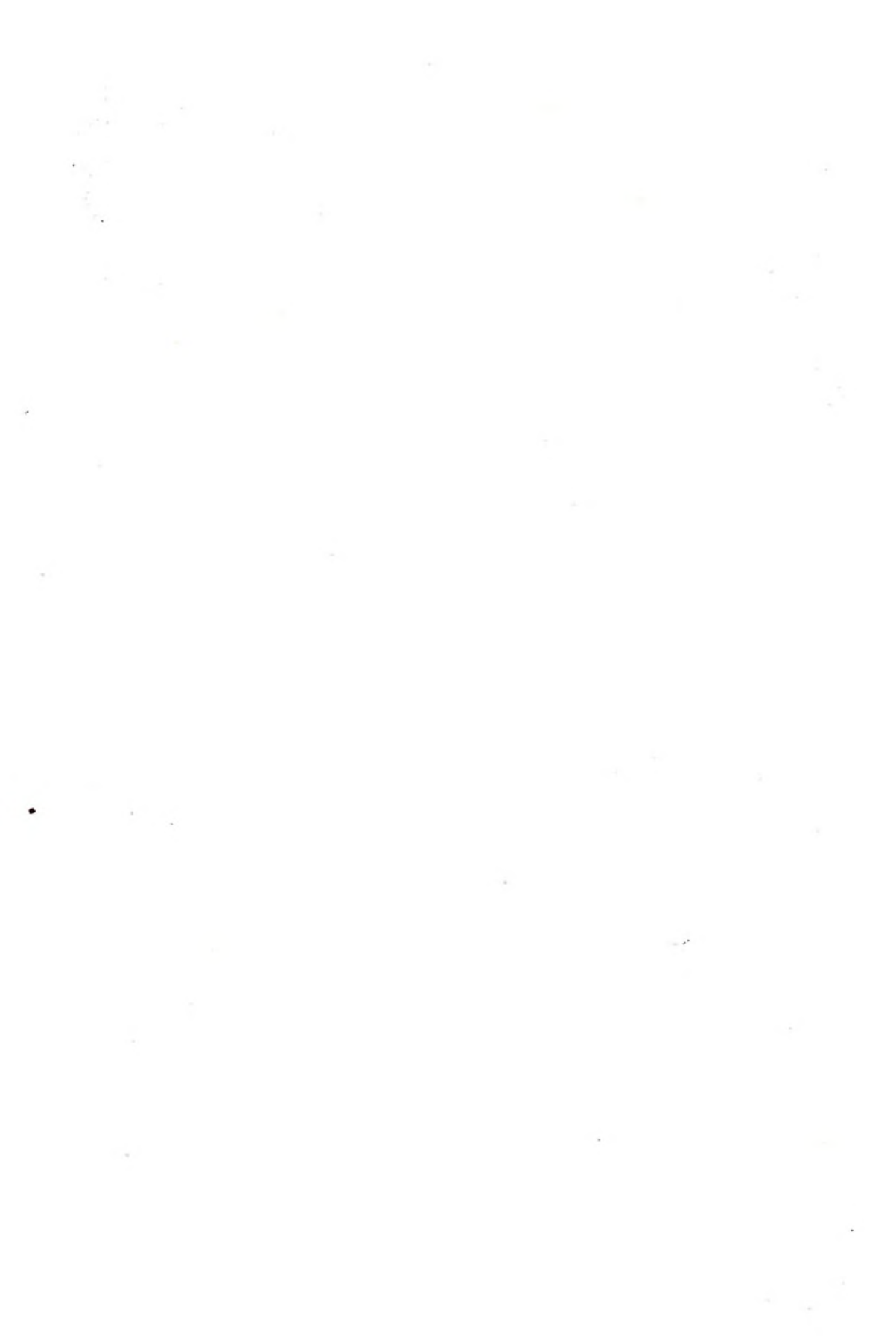
**EDUKACJA
BIBLIOTECZNA
I INFORMACYJNA
W POLSKICH SZKOŁACH**

WYDAWNICTWO

SBP

NAUKA-DYDAKTYKA-PRAKTYKA

MARCIN DRZEWIECKI, prof. zw., dr hab. Dyrektor Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego (od 1991 r.) oraz Centrum Edukacji Bibliotecznej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej w Warszawie (od 1997 r.). W 1971 r. ukończył studia bibliotekoznawcze na Uniwersytecie Warszawskim ze stopniem magistra, w 1979 r. uzyskał także doktorat w zakresie nauk humanistycznych, a w 1990 r. habilitował się na Uniwersytecie Wrocławskim. Od 1991 r. – na stanowisku prof. nadzwyczajnego Uniwersytetu Warszawskiego w 2002 r. otrzymał tytuł profesora a od 2003 r. – na stanowisku profesora zwyczajnego.

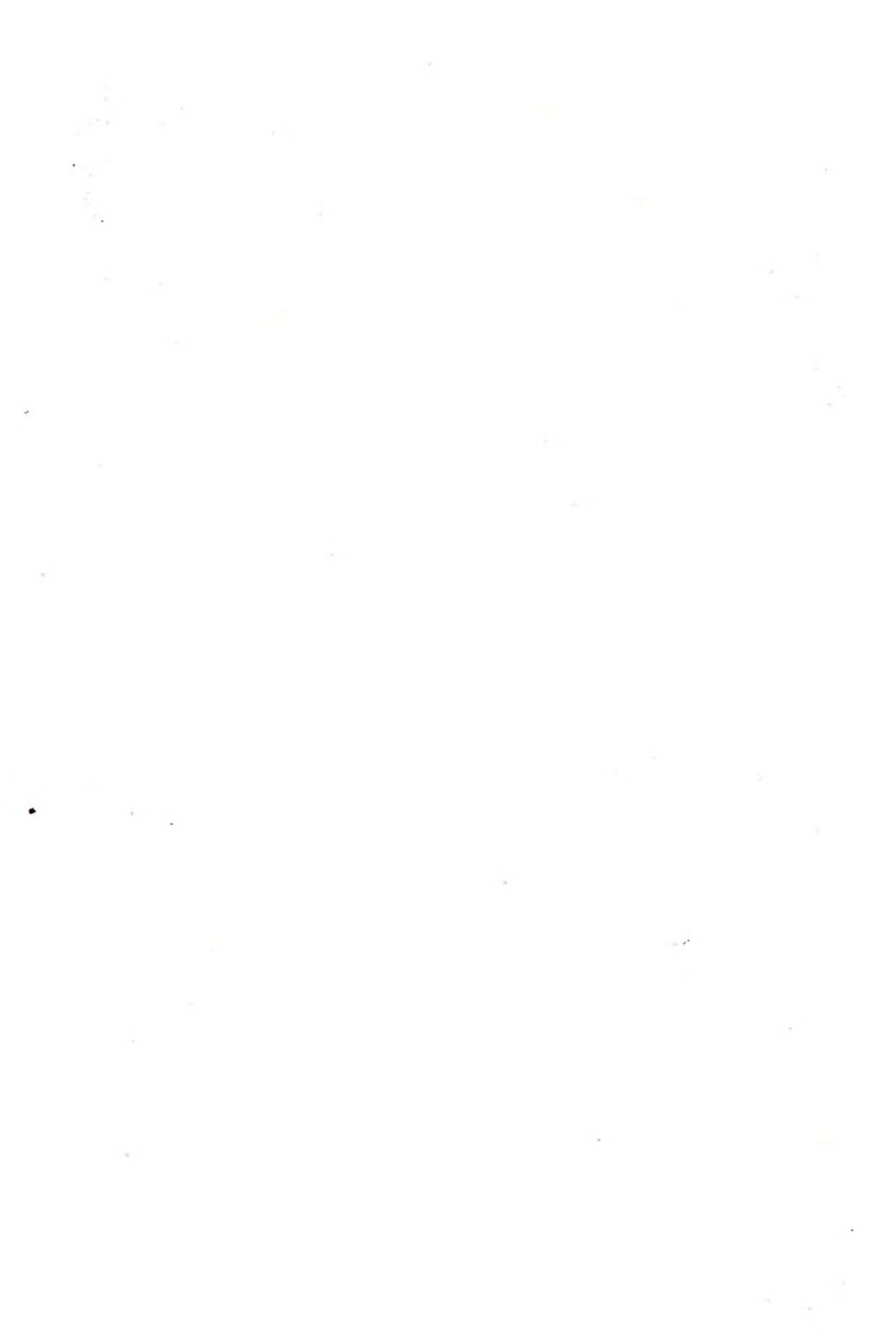
W latach 1999-2002 prodziekan Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego ds. badań naukowych i rozwoju. Jego problematyka badawcza skupia się wokół zagadnień książki, bibliotek i informacji w systemie oświaty i kultury; jest uznanym autorytetem naukowym w sektorze oświaty w Polsce i za granicą; odbył liczne staż naukowe: w Stanach Zjednoczonych (Kent State University, Ohio) oraz w Europie (Wielka Brytania, Dania, Holandia, Szwecja, Niemcy, Szwajcaria, Francja, Rosja). Wypromował 3 doktorów; przewodniczy serii wydawniczej w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji <Nauka-Dydaktyka-Praktyka>, której jest pomysłodawcą. Od 1999 r. ekspert Ministerstwa Edukacji Narodowej ds. awansu zawodowego nauczycieli.

II NiSB UW jako jedyny w kraju realizował pod Jego kierunkiem w latach 1995-2001 projekt TEMPUS krajów Unii Europejskiej w zakresie harmonizacji programu nauczania. Autor 100 zawodowych publikacji naukowych i popularnonaukowych w czasopiśmie polskich i zagranicznych, 6 książek, m.in.: *Współczesna biblioteka szkolna* (1980 r.), *Biblioteki szkolne i pedagogiczne w Polsce. Rola w procesie dydaktycznym i miejsce w krajowej sieci biblioteczno-informacyjnej* (1991 r.), *Biblioteka i informacja w środowisku współczesnej szkoły* (2001 r.).

Uehonorowany w 1999 r. m. in. Medalem Komisji Edukacji Narodowej; w 2001 r. odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi; w maju 2002 r. otrzymał nagrodę „Edukacja XXI” na targach książki edukacyjnej w Warszawie.

Od 2000 r. Przewodniczący Rady Naukowej Biblioteki Publicznej Województwa Mazowieckiego, od 1999 r. członek Rady Naukowej Biblioteki Narodowej; od 1993 r. przewodniczący Komitetu Redakcyjnego serii <Nauka-Dydaktyka-Praktyka>; od 1972 r. członek Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i od 1999 r. Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej.

*W 35-lecie pracy naukowej i dydaktycznej
Najbliższym poświęcam*

Edukacja biblioteczna i informacyjna w polskich szkołach

Polish Librarians Association

SCIENCE-DIDACTICS-PRACTICE

Marcin Drzewiecki

**LIBRARY AND INFORMATION
EDUCATION
IN POLISH SCHOOLS**

WYDAWNICTWO

Warsaw 2005

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich
NAUKA-DYDAKTYKA-PRAKTYKA

Marcin Drzewiecki

**EDUKACJA BIBLIOTECZNA
I INFORMACYJNA
W POLSKICH SZKOŁACH**

WYDAWNICTWO

Warszawa 2005

Komitet Redakcyjny serii wydawniczej
<<NAUKA-DYDAKTYKA-PRAKTYKA>>

Marcin DRZEWIECKI (przewodniczący), Stanisław CZAJKA, Artur JAZDON
Barbara SOSIŃSKA-KALATA, DANUTA KONIECZNA, Krzysztof MIGOŃ, Mieczysław
MURASZKIEWICZ, Janusz NOWICKI (sekretarz), Joanna PAPUZIŃSKA-BEKSIĄK,
Wanda PINDŁOWA, Jadwiga SADOWSKA, Jan SÓJKA, Barbara STEFANIAK, Elżbieta
STEFAŃCZYK, Hanna TADEUSIEWICZ, Zbigniew ŻMIGRODZKI

**Publikacja dofinansowana przez Instytut Informacji Naukowej
i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego**

Recenzent
Mieczysław MURASZKIEWICZ

Redakcja techniczna i korekta
Anna LIS

© Copyright by Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich

ISBN 83-89316-37-4

CIP - Biblioteka Narodowa

Drzewiecki, Marcin

Edukacja biblioteczna i informacyjna w polskich szkołach / Marcin Drzewiecki . -
Warszawa : Wydaw. SBP [Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich], 2005. -
(Nauka, Dydaktyka, Praktyka ; 75)

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7

Wydanie I. Warszawa 2005. Ark. wyd. 4,06. Ark. druk. 8,5

Skład i łamanie: Urszula LASOCKA

Druk i oprawa: Zakład Poligraficzny PRIMUM, Kozerki 17a
05-825 Grodzisk Mazowiecki

17.02.05; dep Drzewiecki M., 20.00,-

SPIS TREŚCI

WSTĘP	9
EDUKACJA BIBLIOTECZNO-INFORMACYJNA W INSTYTUCIE INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO	11
BIBLIOTEKI I INFORMACJA W SYSTEMIE OŚWIATY I WYCHOWANIA. PROBLEMY BADAWCZE	21
KREOWANIE KULTURY BIBLIOTECZNEJ I INFORMACYJNEJ LUDZI MŁODYCH W EPOCE MULTIMEDIÓW	25
ROLA BIBLIOTEKI SZKOLNEJ I PEDAGOGICZNEJ W SYSTEMIE INFORMACYJNYM OŚWIATY	33
UŻYTKOWNIK BIBLIOTEKI SZKOLNEJ JAKO PRZYSZŁY KLIENT BIBLIOTEK AKADEMICKICH	39
REFORMA SYSTEMU OŚWIATY WOBEC BIBLIOTEK SZKOLNYCH	47
KSZTAŁTOWANIE KULTURY INFORMACYJNEJ W SZKOLE PODSTAWOWEJ	65
UMIEJĘTNOŚCI BIBLIOTECZNE I INFORMACYJNE ABSOLWENTA SZKOŁY PODSTAWOWEJ	75
UMIEJĘTNOŚCI BIBLIOTECZNE I INFORMACYJNE ABSOLWENTA GIMNAZJUM	79
PROPOZYCJE METODOLOGICZNE STANDARDÓW DLA POLSKICH BIBLIOTEK SZKOLNYCH	89
ELEMENTY STANDARYZACJI WSPÓŁCZESNEJ BIBLIOTEKI SZKOLNEJ W POLSCE. STAN OBECNY	101
EDUKACJA CZYTELNICZA I MEDIALNA. SPECJALIZACJA (ścieżka) MIĘDZYPRZEDMIOTOWA. PRÓBA ANALIZY	111
DZIAŁALNOŚĆ INFORMACYJNA WSPÓŁCZESNEJ BIBLIOTEKI SZKOLNEJ	119
WARTO PRZECZYTAĆ. LITERATURA ZALECANA	
Książka, biblioteka i informacja w procesie dydaktycznym. Relacje biblioteki szkolnej z publicznymi. Edukacja biblioteczno-informacyjna w szkole 1995-2004	125
PRZEGLĄD INTERNETOWY. BIBLIOTEKARSTWO SZKOLNE W ŚWIECIE	133

CONTENTS

FOREWORD	9
LIBRARY AND INFORMATION EDUCATION IN THE INSTITUTE OF SCIENTIFIC INFORMATION AND BOOK STUDIES, WARSAW UNIVERSITY	11
LIBRARIES AND INFORMATION IN EDUCATION SYSTEM. RESEARCH PROBLEMS	21
CREATION OF LIBRARY AND INFORMATION CULTURE OF THE YOUNG PEOPLE IN MULTIMEDIA EPOCH	25
CONSEQUENCE OF THE SCHOOL AND PEDAGOGICAL LIBRARY IN INFORMATION SYSTEM OF EDUCATION	33
USER OF SCHOOL LIBRARY AS A FUTURE CLIENT IN ACADEMIC LIBRARIES	39
EDUCATION SYSTEM REFORM IN RELATION TO SCHOOL LIBRARIES	47
FORMATION OF INFORMATION CULTURE IN PRIMARY SCHOOL	65
LIBRARY AND INFORMATION SKILLS OF THE GRADUATE OF PRIMARY SCHOOL ...	75
LIBRARY AND INFORMATION SKILLS OF THE GRADUATE OF LOWER SECONDARY SCHOOL	79
METHODOLOGICAL PROPOSALS OF THE STANDARDS FOR POLISH SCHOOL LIBRARIES	89
STANDARDISATION ELEMENTS OF THE MODERN SCHOOL LIBRARY IN POLAND PRESENT-DAY STATE	101
„READING AND MEDIA EDUCATION”. INTERSUBJECT SPECIALIZATION (PATH). AN ATTEMPT OF ANALYSIS	111
INFORMATION ACTIVITY OF MODERN SCHOOL LIBRARY	119
IT IS WORTH READING. BIBLIOGRAPHY Book, library and information in didactic process. School libraries in relation to public libraries. Library and information education in school 1995-2004	125
INTERNET SURVEY – WORLDWIDE SCHOOL LIBRARY SYSTEM	133

Wstęp

Niniejsza książka skierowana jest do szerokiego grona czytelników. Odbiorcy to nie tylko bibliotekarze bibliotek szkolnych, pedagogicznych, publicznych oraz inni pracownicy z sektora oświaty i kultury. Do lektury tego eseju zapraszam przede wszystkim administrację oświaty, jej decydentów, władze samorządowe, lokalne, którym podlega terenowa oświata oraz tych wszystkich, dla których sprawy kultury, książki, mediów, bibliotek dla dzieci i młodzieży nie są bez znaczenia.

Bibliotekarze znajdą tu katalog spraw zawodowych, który zajmuje ich codziennie. Starałem się przedstawić go w sposób jasny, klarowny, wyznaczając jednocześnie pewne pola działalności na przyszłość. Drugiej grupie odbiorców, po lekturze, niewątpliwie będzie łatwiej zrozumieć pracę bibliotekarza, tak powszechnie ocenianą jako cichą i spokojną.

Zyczę obu stronom produktywnego spotkania, najlepiej w dobrej, zadbanej, nowoczesnej bibliotece, czyli u siebie.

Autor

Edukacja

biblioteczno-informacyjna

w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego

Obserwowana dziś wielka dynamika zmian w sferze społecznej, ekonomicznej i technologicznej wymaga, aby każdy system edukacji, niezależnie od jego charakteru, umożliwiał bezustanną aktualizację wiedzy i umiejętności przekazywanych uczącemu się oraz dostosowywanie ich do potrzeb zmieniającego się środowiska; w naszym przypadku środowiska pracowników książki, bibliotek, informacji.

Każdy program nauczania oprócz nowoczesnych (tzn. adekwatnych do sytuacji) treści kształcenia musi spełniać jeszcze jeden podstawowy warunek. Warunkiem tym jest jego efektywność. Efektywny program nauczania to taki, który zapewnia systematyczne podnoszenie poziomu wykształcenia przy równoczesnym racjonalnym ograniczeniu kosztów tego procesu. Zbyt mało, jako środowisko akademickie przywiązujemy wagę do kosztów kształcenia uznając, zupełnie niesłusznie, że zajmowanie się ekonomiką kształcenia jest czymś wtórnym, drugorzędnym w stosunku do elementów treści kształcenia. Trzeba jednak pamiętać, że wskaźnik skalaryzacji w Polsce jest blisko trzykrotnie niższy niż w większości krajów Unii Europejskiej. Stwarza to szczególnie trudne warunki do rozwiązania

podstawowego problemu społeczeństwa informacyjnego (a takie podobno budujemy) – zapewnienia każdemu człowiekowi możliwości czerpania korzyści z uczestnictwa w takim społeczeństwie. Podstawową barierą w kreowaniu społeczeństwa informacyjnego w Polsce nie jest bariera technologiczna (tak często przez informatyków wysuwana na pierwsze miejsce), ale psychologiczna, której geneza tkwi w niskim poziomie edukacyjnym naszych obywateli. Jak pisze, w swojej ostatniej książce Jadwiga Kołodziejska¹ „dorosły analfabeta czy półanalfabeta nie rozumiejący najprostszych tekstów drukowanych nie jest w stanie zrozumieć tego, co się wokół dzieje i to zarówno w aspekcie lokalnym, jak i szerszym, globalnym”. Absolwenci szkół podstawowych i zasadniczych szkół zawodowych nie mogą być uczestnikami „społeczeństwa informacyjnego”, gdyż często nie rozumieją... podanej informacji.

Reforma systemu szkolnego w Polsce, rozpoczęta w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku obejmuje wszystkie poziomy i dziedziny nauczania. Kierunki jej realizacji wyznaczane są przez trzy wzajemnie przenikające się czynniki: transformację społecznego i gospodarczego systemu państwa, zmiany na rynku pracy wreszcie integracja Polski z krajami UE. Jednym ze składników tej reformy są prace dotyczące szkolnictwa wyższego, a szczególnie prace nad tworzeniem dwustopniowego programu studiów akademickich.

W 1993 r. na życzenie Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego i w wyniku konsultacji przeprowadzonych z przedstawicielami wszystkich ośrodków akademickich, w których jest reprezentowane „bibliotekoznawstwo i informacja” jako kierunek – wyznaczone zostały tzw. minimalne wymagania programowe dla pięcioletnich studiów magisterskich w tej dziedzinie². Jednak w kon-

¹ J. Kołodziejska: *Drukowany świat*. Warszawa 2003 s. 97.

² Opracowane wówczas minimalne wymagania programowe dla studiów magisterskich na kierunku: bibliotekoznawstwo i informacja naukowa obowiązują do dnia dzisiejszego (Uchwała nr 407/99 Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 marca 1999 r.).

tekście dostosowania polskiego systemu edukacyjnego do wymagań określonych dla państw członków UE, działania te nie były jednak wystarczające.

Dla zapewnienia porównywalności dyplomów polskich studiów wyższych z dyplomami uczelni zachodnio-europejskich za konieczne uznano przekształcenie monolitycznej struktury naszego szkolnictwa wyższego w wielopoziomowy system rekomendowany w krajach Unii.

Model studiów I stopnia (licencjackich) i II (magisterskich) został w Europie uznany za najbardziej korzystny m.in. dla studiów biblioteczno-informacyjnych, ponieważ sprzyja on upowszechnieniu wykształcenia wyższego.

W zaleceniach Komisji Europejskiej dotyczących kształtowania nowoczesnego systemu szkolnictwa wyższego szczególnie nacisk położono na jego drożność pionową (zapewnienie spójności merytorycznej i formalno-organizacyjnej programów studiów realizowanych na poszczególnych poziomach nauczania) i mobilność poziomą (czyli wzbogacenie ofert programowych tak, aby student miał możliwość odbywania studiów na wybranym kierunku w różnych uczelniach). Ta właśnie cecha nowoczesnego europejskiego systemu szkolnictwa akademickiego uważana jest za podstawę kształtowania zintegrowanego społeczeństwa europejskiego; powinna bowiem prowadzić do rozwijania kontaktów młodzieży akademickiej z różnych państw.

Program ERASMUS³ wygenerował tzw. Europejski System Transferu Punktów – ECTS, który określił i wyznaczył procedury międzynarodowej wymiany studentów oraz zasady uznawania studiów odbywanych poza macierzystą uczelnią⁴.

Od połowy lat dziewięćdziesiątych XX w. restrukturyzacja istniejącego dotąd systemu szkolnictwa biblio-

³ ERASMUS – SOKRATES – program współpracy szkół wyższych krajów UE i EFTA. Realizacja przewidziana na lata 2000-2006.

⁴ ECTS. User`s Guide. Bruksela 1995.

teczno-informacyjnego stała się jednym z najważniejszych problemów omawianych na licznych spotkaniach przedstawicieli wszystkich ośrodków kształcenia i całego środowiska zawodowego⁵.

Jak wynika ze zgłaszanych podczas tych dyskusji postulatów, nowy system kształcenia powinien być ogólnokrajowy, a więc zaakceptowany i stosowany przez wszystkie ośrodki kształcenia oraz stanowić element reformy całego polskiego systemu edukacji na poziomie wyższym, reformy, której celem będzie dopasowanie treści i organizacji studiów do norm międzynarodowych, uznawanych w Unii Europejskiej.

Aby móc zapewnić drożność i mobilność kształcenia akademickiego, o których już była mowa wcześniej, należało zbudować fundament, podstawę do takich działań. Fundamentem tym, określonym w programie Erasmus i systemie ECTS jest wzajemne uznawanie oferowanych programów studiów jako równorzędnych, alternatywnych koncepcji wyposażenia absolwentów w tego samego rodzaju kwalifikacje, oraz zapewnienie porównywalności systemów kształcenia w określonej dziedzinie obowiązujących w krajach współpracujących ze sobą uczelni.

Wymiana studentów, uznanie ekwiwalencji programów studiów i honorowanie dyplomów uczelni poza granicami kraju to zagadnienia, które pilnie domagają się systemowego rozwiązania. Także makrostruktura polskiego systemu szkolnictwa wyższego z ciągle dominującą formułą pięcioletnich studiów magisterskich nie przystaje do rekomendowanego w Europie modelu studiów dwustopniowych.

Tu tkwi geneza powołania w 1998 r. Uczelnianej Komisji Akredytacyjnej (UKA), która definiowała zasady przeprowadzania tzw. procedury akredytacyjnej⁶.

⁵ W latach 1995-1999 odbyły się w całej Polsce liczne konferencje na temat reformy systemu kształcenia w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji.

⁶ Strona internetowa UKA: <http://main.amu.edu.pl.ects.uka/uka.main.html>.

Procedury, zasady akredytacji zostały szeroko omówione m.in. w prasie bibliotekarskiej tej naukowej, jak i zawodowej. Przypomnę tylko, iż o akredytację UKA może ubiegać się wyłącznie tylko taka jednostka organizacyjna uczelni, która posiada wewnętrzne zasady stymulowania i oceny jakości kształcenia oraz stosuje system punktów kredytowych zgodny z ECTS. W okresie od lutego do maja 2002 r. powołane przez UKA zespoły oceniające poddały analizie dokumentację działalności i przeprowadziły wizytację w instytucjach i katedrach bibliotekoznawstwa ubiegających się o akredytację. W czerwcu 2002 r. UKA przyznała akredytację w następujących uczelniach (w kolejności zgłoszeń).

Instytut Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Wrocławski – na 5 lat

Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet w Toruniu – na 5 lat

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Jagielloński – na 5 lat

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Uniwersytet Warszawski – 5 lat

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach – na 5 lat

Instytut Historii UMCS w Lublinie – na 2 lata
W 2004 r. akredytację w UMCS przedłużono na 5 lat.

Studia prowadzone przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego akredytowane zostały na 5 lat jako specjalizacja na kierunku filologia polska.

W styczniu 2002 r. rozpoczęła działalność Państwowa Komisja Akredytacyjna (PKA) stanowiąca ustawowy organ szkolnictwa wyższego działający na rzecz jakości kształcenia. Jej podstawowym zadaniem jest dbałość o jakość kształcenia w całym szkolnictwie wyższym w Polsce (państwowym i niepaństwowym).

Postulaty związane z modernizacją treści programów nauczania realizowane są sukcesywnie i automatycznie przez poszczególne uczelnie. Ogólne rekomendacje doty-

czące treści programów nauczania zwykle określa się analizując programy zagraniczne i uwzględniając zalecenia krajowych i międzynarodowych gremiów ekspertów.

Celem rozpoczętych w połowie lat dziewięćdziesiątych prac nad nowym programem IINiSB UW było przede wszystkim unowocześnienie treści i metod nauczania, wprowadzenie wewnętrznego systemu punktów kredytowych jako metody kontroli realizacji programu przez studentów oraz, zgodnie z postulatami władz UW, wyodrębnienie trzyletnich studiów licencjackich, które, obok tradycyjnych pięcioletnich studiów magisterskich – dawałyby możliwości uzyskania wyższego wykształcenia biblioteczno-informacyjnego.

Implementacja tego modelu na Uniwersytecie Warszawskim została zadeklarowana jako cel projektu badawczego, który finansowany był przez europejski program TEMPUS (1997-2000) we współpracy z czterema uczelniami zagranicznymi: Fachhochschule Hannover, City University – London, Ijselland Hogeschool Deventer i Universität Tübingen (JEP 12165-1997).

Pomiędzy nowymi studiami licencjackimi a studiami magisterskimi zapewniona została drożność, założono bowiem, że studia licencjackie powinny nie tylko zapewnić zdobycie określonych kwalifikacji zawodowych, ale także stanowić podstawę do kontynuacji nauki na poziomie magisterium, czyli na poziomie kształcenia bibliotecznej i informacyjnej kadry menedżerskiej i badawczej.

Ostatecznie jednak koncepcja ta została znacznie rozszerzona, co w rezultacie doprowadziło do utworzenia systemu czterech programów:

1. Dwuletnich bibliotekarskich studiów pomaturalnych (realizowanych przez Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej).
2. Trzyletnich licencjackich studiów na kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowa.
3. Rocznych indywidualnych studiów licencjackich.
4. Magisterskich studiów uzupełniających w trzech wariantach:

– dla absolwentów studiów licencjackich w IINiSB UW,

– dla absolwentów studiów licencjackich na kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowa w innych uczelniach,

– dla absolwentów studiów licencjackich na innych kierunkach.

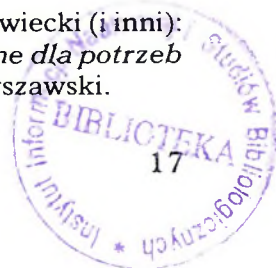
Nie wdając się teraz w szczegółową analizę treści programowych⁷, chciałbym zaznaczyć, że w trzyletnim programie licencjackim dominującym elementem jest kształcenie w zakresie organizacji i warsztatu pracy bibliotecznej i informacyjnej. Szczególną wagę nadano opanowaniu przez studentów umiejętności wykorzystywania zarówno tradycyjnych, jak i elektronicznych źródeł informacji, tworzenia prostych serwisów informacyjnych oraz monitorowania potrzeb informacyjnych użytkowników i dostosowania do nich działalności bibliotecznej i informacyjnej.

Z drugiej strony program ten wymaga opanowania dość obszernej wiedzy ogólnohumanistycznej i metodologicznej, koniecznej do przyswojenia kultury intelektualnej, której oczekuje się od nowoczesnych bibliotekarzy i specjalistów informacji, a także do przeprowadzenia samodzielnych badań, których rezultatem winna być praca licencjacka.

Program studiów licencjackich ma strukturę modułową, a jego realizacja kontrolowana jest za pomocą systemu ECTS. Zajęcia dydaktyczne zgrupowano w siedmiu modułach przedmiotowych: **trzy z nich** zawierają przedmioty podstawowe, obowiązkowe dla wszystkich studentów, **dwa** obejmują przedmioty opcjonalne wybierane samodzielnie przez studentów, **po jednym** module przeznaczono na obowiązkowe przedmioty uzupełniające i obowiązkowe praktyki.

Dzięki projektowi TEMPUS część przedmiotów programu licencjackiego została opracowana na pod-

⁷ Poświęcono temu specjalną publikację. Zob. M. Drzewiecki (i inni): *Zintegrowane szkolnictwo bibliotekarskie i informacyjne dla potrzeb Europy XXI wieku*. Warszawa 2002 Uniwersytet Warszawski.

stawie konsultacji ze specjalistami z uczelni partnerskich Londynu, Hanoweru i Deventer.

Jedną z najistotniejszych zmian zaproponowanych w nowym programie jest wyodrębnienie studiów drugiego stopnia, tj. uzupełniających studiów magisterskich. Ze względu na zróżnicowane programy studiów licencjackich w różnych ośrodkach akademickich, a jednocześnie konieczność stworzenia mechanizmu drożności między studiami licencjackimi a magisterskimi, konieczne było opracowanie trzech wariantów magisterskich studiów uzupełniających: dla własnych licencjuszy, dla licencjuszy z innych ośrodków oraz licencjuszy kierunku innego niż bibliotekoznawstwo.

Wszystkie warianty programu magisterskich studiów uzupełniających mają strukturę modułową i realizowane są w formie specjalistycznych studiów indywidualnych, których zakres i treści szczegółowe słuchacze określają samodzielnie lub korzystając z oferty tzw. modelowych ścieżek programowych. Instytut proponuje kilkanaście „ścieżek magisterskich” zamiennie, zależnie od zainteresowania studentów, możliwości personalnych i finansowych, Instytutu a raczej całego Uniwersytetu. Ścieżki dość powszechne to m.in. systemy informacyjne, rozległe sieci komputerowe, zautomatyzowane systemy biblioteczne, organizacja i zarządzanie biblioteką, biblioteki w systemie oświaty, wiedza o dawnej książce, edytorstwo.

Ponadto studenci w porozumieniu z opiekunem naukowym mogą tworzyć własne tzw. indywidualne ścieżki magisterskie, uczestnicząc zarówno w zajęciach prowadzonych w Instytucie, jak i w zajęciach z przedmiotów oferowanych przez inne wydziały UW lub inne uczelnie.

Program studiów licencjackich, jak również programy magisterskich studiów uzupełniających kontrolowane są za pomocą systemu punktów kredytowych ECTS, co zapewnia mobilność studiowania nie tylko w kraju ale i za granicą. Podobnie jak w przypadku programu licencjackiego, dzięki projektowi TEMPUS

część programu magisterskiego została opracowana we współpracy z uczelniami partnerskimi w Londynie, Hannoverze, Tybindze i Deventer.

Poza studiami licencjackimi i magisterskimi uzupełniającymi w IINiSB UW prowadzone są obecnie dwusemestralne studia podyplomowe w zakresie bibliotekoznawstwa, polityki wydawniczej i księgarstwa oraz informacji naukowej. Ich adresaci to absolwenci studiów magisterskich zatrudnieni w bibliotekach, wydawnictwach i instytucjach informacyjnych.

Osoby zainteresowane stopniem doktora nauk humanistycznych, specjalność bibliotekoznawstwo i informacja naukowa mogą podjąć studia doktoranckie, po zdaniu egzaminu, na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego.

Reasumując: obecna struktura studiów w IINiSB UW obejmuje 4 ich typy:

1. Trzyletnie studia licencjackie.
2. Dwuletnie studia magisterskie.
3. Dwusemestralne studia podyplomowe.
4. Czteroletnie studia doktoranckie.

Przeprowadzona reorganizacja studiów magisterskich w Instytucie umożliwiła włączenie do spójnego systemu wyższego kształcenia bibliotekarzy i pracowników informacji także absolwentów studiów licencjackich innych uczelni i innych kierunków. Było to dość śmiałe ale i szalenie dla Instytutu pracochłonne przedsięwzięcie, które spotkało się z ogromnym zainteresowaniem ze strony absolwentów innych wydziałów.

Program nauczania w IINiSB UW nie jest dziełem ostatecznym. Jak każdy program nauczania podlega on ciągłym zmianom, zwłaszcza, że wymusza to na nas otaczająca rzeczywistość. Jesteśmy, jako zespół, otwarci na zmiany i na pewno dalecy od samozachwyty.

Biblioteki i informacja w systemie oświaty i wychowania. Problemy badawcze

Głównym celem współczesnego kształcenia bibliotekarza szkolnego jest takie jego przygotowanie zawodowe, aby jednocześnie spełniał rolę pedagoga w szkole i specjalisty w zakresie książki, bibliotek, mediów i informacji. Tak szerokiego przygotowania wymaga współczesna szkoła, która oprócz określonej programami bazy kształcenia (minimum programowego) winna przygotować absolwenta szkoły do samodzielnego poruszania się w świecie nauki (wybór studiów), techniki (wybór pracy), kultury (kształtowanie modelu spędzania wolnego czasu) i udziału w wielu innych dziedzinach życia.

Nowe cele i środki kształcenia szkoły początku nowego stulecia, podkreślenie konieczności przygotowania ucznia do samodzielnego zdobywania wiedzy i jej przetwarzania, a tym samym do uczestnictwa w kształceniu ustawicznym (a szerzej w kulturze), zmiany form organizacyjnych i metod kształcenia oraz rozwój technicznych środków dydaktycznych (kształcenie multimedialne, zastosowanie w dydaktyce komputerów), mają bezpośredni wpływ na organizację i metody pracy szkoły, a biblioteka szkolna (szkolny ośrodek informacyjny, biblioteczny, multimedialny etc.) jako organiczna część tej instytucji – przemianom tym także podlega.

Badania naukowe w zakresie współczesnej szkolnej placówki biblioteczno-informacyjnej są prowadzone stosunkowo rzadko i w sposób rozproszony. Sporadycznie prowadzą je uniwersytety, akademie pedagogiczne a już bardzo rzadko biblioteki pedagogiczne, szkolne i pracujący w nich bibliotekarze. Jest to wynikiem nie tyle pasywności środowiska, co dość marginalnym potraktowaniem szkolnych zbiornic dokumentów i informacji przez twórców założeń reformy systemu oświaty w Polsce. Biblioteki dla uczniów i nauczycieli nie są beneficjentami zmian w polskiej edukacji. A szkoda. Uczniowie to najbardziej aktywni użytkownicy informacji w tzw. społeczeństwie informacyjnym – a za takie podobno polskie społeczeństwo chce uchodzić. Jeżeli polska zmodernizowana szkoła¹ ma pobudzać ucznia do samodzielnego myślenia, aktywności intelektualnej, twórczej to musi ona mieć silne oparcie w bibliotece, informacji, różnego typu mediach, a przede wszystkim w dobrze przygotowanym pracowniku szkolnego ośrodka „media center”.

Obecny stan organizacji bibliotek i systemu informacji w oświacie nie pozwala na optymizm. Biblioteka jako ośrodek dydaktyczny, jako pracownia interdyscyplinarna, jako ośrodek informacji dla ucznia i nauczyciela – to w warunkach polskich postulat a nie rzeczywistość. Podobnie obserwowany u nauczycieli spadek aktywności czytelniczej – świadczy o niepełnym wykorzystywaniu sieci bibliotek szkolnych i pedagogicznych przez nauczycieli. Systematyczne badania nad realnie spełnianą przez te biblioteki funkcją w dydaktyce, a szerzej w całym szkolnym (i pozaszkolnym) systemie oświaty, są bardzo płodne i istotne ze względów nie tylko poznawczych, ale i społecznych. Jest to wdzięczne pole badawcze zarówno dla pedagogów, jak i specjalistów informacji i bibliotekoznawstwa.

Włączenie bibliotek szkolnych i pedagogicznych w aktywną sieć informacji w kraju wychodzi naprzeciw

¹ *O czym nie mówi szkoła*. Rozmowa Ł. A. Turskiego z W. Osiatyńskim – „Gazeta Wyborcza” 12-13.06.2004 r. (nr 135.4650) s. 19-20.

potrzebom informacyjnym uczniów i ich nauczycieli – a więc podstawowej, ważnej społecznie grupie odbiorców informacji. Ta grupa użytkowników, reprezentująca polski system oświaty nie może być pozbawiona dostępu do szybkiej, pełnej informacji, która jest przecież trzonem oświaty.

Z przeprowadzonej przeze mnie analizy działalności bibliotek szkolnych i pedagogicznych w Polsce (wielokrotnie: w 1980, 1990 r. i obecnie), z uwzględnieniem ich roli w procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoły oraz w krajowej sieci bibliotecznej wynika szereg wniosków, których realizacja zadecyduje o tym, czy biblioteki te będą w stanie aktywnie uczestniczyć w praktyce szkolnej oraz w krajowej sieci bibliotek. Przeanalizowany przeze mnie materiał pozwala na skupienie wniosków w kilku obszarach:

1. Konieczność prowadzenia przez zainteresowane środowiska prac badawczych w zakresie funkcjonowania bibliotek szkolnych i pedagogicznych w procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoły oraz ich miejsca w krajowej sieci biblioteczno-informacyjnej. Szczególnie istotne staje się podjęcie prac badawczych nad modelem biblioteki szkolnej w Polsce w okresie obecnej reformy systemu oświaty. Powstały nowe jednostki szkolne: gimnazja, licea, szkoły policealne, nowe programy nauczania, podręczniki – wszystkie te elementy muszą określać model nowego szkolnego ośrodka informacji. Nauczyciele-bibliotekarze zaczynają stosować w praktyce zawodowej (obok tradycyjnych) nowe formy i metody pracy z młodzieżą, która ma dostęp do komputera, korzysta (nie zawsze sensownie) z licznych typów mediów, zdobywa nowe zawody. Innym istotnym obszarem badawczym, mieszczącym się w problematyce modelu biblioteki jest zagadnienie relacji między dydaktyką uprawianą w szkole a działalnością biblioteki szkolnej. Na ile dydaktyka implikuje działalność bibliotek? Jak bibliotekarz wpływa na czytelnictwo uczniów w epoce masowej komunikacji, a zwłaszcza Internetu? Jak kształtują się formy pracy z uczniem, który ma dostęp do Internetu, różnych form mediów? Czy biblio-

tekarz szkolny jest przygotowany do realizacji programu „Edukacja czytelnicza i medialna”, który m.in. ma nauczyć krytycznego korzystania z dostępnej informacji? Wyniki tych i innych badań mogłyby niewątpliwie posłużyć centralnej administracji szkolnej (nie mówiąc o terenowej) oraz innym organom kształtującym system oświatowy państwa w prowadzeniu określonej, konsekwentnej polityki w stosunku do bibliotek i czytelnictwa uczniów i nauczycieli.

2. Dzisiaj, w epoce społeczeństwa informacyjnego konieczna jest aktywizacja sektora oświaty w dziedzinie mediów i informacji. Prace badawcze w tym zakresie pozwolą na wypracowanie zasad bliższego, funkcjonalnego współdziałania bibliotek szkolnych, pedagogicznych z bibliotekami publicznymi, fachowymi, ośrodkami informacji, archiwami i innymi instytucjami mediów, kultury w zakresie oświaty równoległej i ustawicznej.

3. Konieczność zmian organizacji bibliotek sektora oświaty kreuje pola badawcze w zakresie rozwiązań normatywnych (standaryzacyjnych). Mam tu na myśli normy, porównywalne z europejskimi, w zakresie kształcenia kadry bibliotecznej, zasad funkcjonowania biblioteki, jej zbiorów, technicznego wyposażenia, warsztatu informacyjnego. To typowe pola badawcze, zwłaszcza dla bibliotekoznawców.

4. Zupełnie nieznane naukowo (na razie znane tylko praktycznie) są problemy edytorstwa książek, audiowizji, mediów elektronicznych i innych dokumentów, skierowanego na potrzeby ucznia i nauczyciela w nowej, zreformowanej, szkole. Edytorstwo, jego zasady muszą być zgodne z funkcją i zadaniami (zwanych często „wizją”) współczesnej szkoły. Uczeń i nauczyciel winni mieć odpowiednie dla ich pracy pomoce dydaktyczne, zawsze dostępne w szkolnym centrum bibliotecznym (informacyjnym). Są to główne problemy badawcze tego sektora bibliotekarstwa, które mogą być przedmiotem prac bibliotekoznawczych, informacyjnych, pedagogicznych, kulturoznawczych, socjologicznych, edytorskich oraz innych środowisk, które mają wpływ na rzeczywisty obraz polskiej oświaty.

Kreowanie kultury bibliotecznej i informacyjnej ludzi młodych w epoce multimediów

Jest faktem powszechnie wśród bibliotekarzy znany, że ponad połowę użytkowników – czytelników (te pojęcia nie zawsze są tożsame) bibliotek publicznych stanowią dzieci i młodzież. Potwierdzają to badania naukowe, a także obserwacje personelu bibliotecznego.

Biblioteki szkolne, chociaż oficjalnie mają służyć nie tylko uczniom, ale także nauczycielom, rodzicom, administracji szkolnej a szerzej całemu środowisku edukacyjnemu, są w istocie postrzegane jako placówki typowo uczniowskie, istniejące aby zaspokajać potrzeby... lekturowe. Tak widzą powszechnie bibliotekę szkolną – jako rezerwuar lektur – nie tylko osoby niezwiązane ze szkolnictwem czy szerzej edukacją, ale jakże często tzw. środowisko opiniotwórcze budujące obraz społeczny biblioteki szkolnej z czasów swojej młodości, kiedy to rzędy książek w szarym papierze czekały na poszukującego lektury ucznia.

A jak w społeczeństwie powszechnie widzi się bibliotekę publiczną? Taką zwykłą, małą, dzielnicową, filialną, gminną? Otóż widzi się ją statycznie, jako placówkę dość bierną w swej aktywności, bierną wobec okolicznego środowiska, jego potrzeb kulturowych i informacyjnych. Optycznie dominuje model biblioteki ja-

ko instytucji kultury z czasów kiedy każda gromada, gmina (zależnie od epoki), powiat, województwo posiadały bibliotekę tak, jak posiadały urząd pocztowy, spółdzielnię, aptekę czy straż pożarną.

Oczywiście mniemam, że społeczny obraz biblioteki tak widzianej nie odnosi się do samych bibliotekarzy, a do otaczającego ich środowiska, niestety często z władzami lokalnymi, włącznie. Życie jednak często pokazuje co innego. Mimo spotykanych, nieraz horrendalnych trudności zewnętrznych, bibliotekarze aktywnie włączają się w rzeczywistość Polski początku nowego stulecia, która nie jest okresem jednoznacznego określenia, tak często nadużywanego, jakim jest termin „społeczeństwo informacyjne”. Termin ten, obecnie na stałe istniejący w pracach teoretycznych socjologii, bibliotekoznawstwa, informacji, kulturoznawstwa i innych nauk społecznych, posiada wiele definicji¹. Niektórzy łączą go ściśle (prawie wyłącznie) z globalną siecią komputerową, a więc rozpatrują to zagadnienie technologicznie, inni ekonomicznie (przetwarzanie informacji jest podstawą tworzenia dochodu narodowego), prakseologicznie (informacja jako niezbędny element skutecznego działania), a także, co może okazać się dla nas bibliotekarzy podejściem najbardziej płodnym, umysłowo-demokratycznie.

Tej ostatniej koncepcji poświęcę nieco więcej uwagi. Interpretacja ta została przedstawiona przez biskupa Adama Lepę, według którego społeczeństwo informacyjne występuje wtedy kiedy to człowiek ma zagwarantowany dostęp do każdej informacji, niezbędnej w jego życiu zawodowym, społecznym, politycznym oraz w realizowaniu własnych potrzeb i zainteresowań². Innymi słowy, społeczeństwo informacyjne związane jest z potrzebą i prawem człowieka do informowania i bycia

¹ Przegląd prac na temat społeczeństwa informacyjnego, zob. m. in. S. Kurek-Kokocińska: *Społeczeństwo biblioteczne jako społeczeństwo informacyjne*. – „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2001 nr 2 s. 43-63.

² A. Lepa: *Pedagogika mass mediów*. Łódź 1998.

informowanym. Społeczeństwo informacyjne znaczy bowiem społeczeństwo poinformowane (ang. *informed society*). Płodność intelektualna tej koncepcji ma dla pracowników bibliotek wartość podstawową. Oto rozwijając myśl bp A. Lepy nasi młodzi czytelnicy – użytkownicy będąc w wieku szkolnym (edukacyjnym) tworzą podstawę dla tak rozumianego społeczeństwa informacyjnego. Warunkiem jednak bycia poinformowanym jest odpowiedni poziom własnej edukacji. Człowiek wyedukowany ma naturalną możliwość stania się członkiem społeczeństwa informacyjnego. Dlatego tak ważne jest, aby polskie wskaźniki scholaryzacji na szczeblu średnim i wyższym były porównywalne ze wskaźnikami krajów Unii Europejskiej. Tylko wysoki poziom edukacji może minimalizować nasze lęki przed nowym nieznanym. Jeśli międzynarodowe instytucje jak: IFLA, UNESCO, Międzynarodowe Stowarzyszenie Bibliotekarzy Szkolnych (IASL) przedstawiają cele (obecnie dominuje termin „misja”) bibliotek szkolnych i publicznych jako instytucji edukacyjnych³, promujących metody, techniki pracy umysłowej, informacyjnej, które są podstawą nowej strategii nauczania (generatywnej a nie reproduktywnej), to należy szczególnie zastanowić się nad istotą wspólnej pracy bibliotecznej i informacyjnej w stosunku do ludzi młodych. Obecne działania biblioteczno-informacyjne każdej biblioteki, a szkolnej i publicznej szczególnie, przypadają na okres wszechobecnych mediów, zwłaszcza elektronicznych. Coraz bardziej agresywna „kultura multimedialna” pozwala co jakiś czas stawiać pytanie o przyszłość książki, druku, przekazu słownego. Coraz częściej możemy znaleźć w literaturze informacje lub usłyszeć diagnozy (przepowiednie) o zbliżającej się śmierci „galaktyki Gutenberga”.

Powstrzymując wszelkie emocje w myśl zasady „bardziej rozum niż siła” zastanówmy się teraz nad sensem, formami, metodami i celami naszych działań biblioteczno-informacyjnych w epoce tak powszechnej dominacji

³ Zob. *Działalność bibliotek publicznych. Wytyczne IFLA-UNESCO*. Warszawa: Wydaw. SBP 2002.

mediów elektronicznych. Jaką misję w zakresie kształtowania kultury bibliotecznej i informacyjnej ma do spełnienia teraz biblioteka i bibliotekarz?

Współczesna biblioteka (szkolna, publiczna) niezależnie od tego czy będzie tradycyjną księżniczką czy ośrodkiem „media centre”, jest także placówką dydaktyczną, oświatową. Także, bo ma i inne zadania, chociaż funkcje edukacyjne (misja), jak wspomniałem wyżej, międzynarodowe organizacje zawodowe stawiają jako pierwszoplanowe.

Funkcje edukacyjne winny być rozumiane szeroko. W znaczeniu wąskim obejmują one cały obszar partycypacji w procesie nauczania w szkole; w znaczeniu szerokim biblioteka uczestniczy w edukacji czytelniczej, informacyjnej kulturalnej środowiska, w którym działa. Jeżeli uczestnictwo biblioteki w życiu środowiska jest widoczne przez lokalne społeczeństwo (i władze), to tym samym staje się dla środowiska potrzebne. W kraju takim jak Polska, gdzie dostęp do dóbr kultury nie jest powszechny, gdzie niskie ceny książek należą do przeszłości, a struktura i poziom wykształcenia społeczeństwa wymagają istotnych zmian, likwidacja biblioteki w środowisku (zwłaszcza małym) jest decyzją „odważną”, ale na pewno nierozsądną. Szkodliwość społeczna takiej decyzji nie musi jednak być widoczna od razu.

Biblioteka, jest to często jedyne bezpłatne, a więc demokratycznie dostępne źródło do słowa drukowanego, do innych mediów, do informacji. Jest to miejsce rekreacji umysłowej wyższego rzędu, miejsce zaspokojenia swoich potrzeb intelektualnych, konkretnych czytelniczych, informacyjnych. Nic dziwnego, że wśród użytkowników dominuje młodzież; ona ma potrzeby szkolne, pozaszkolne, ona szuka pracy, informacji, edukacji, chce się odnaleźć w kraju dążącym do zjednoczonej Europy, a tak jeszcze na co dzień nieeuropejskim.

Współczesna biblioteka operuje książką, czasopiśmem, licznymi dokumentami multimedialnymi, chociaż te ostatnie wymagają specjalnego przygotowania za-

wodowego, specjalnego opracowania, odmiennych zasad gromadzenia, a także specjalnych warunków technicznych do ich przechowywania. Bibliotekarz traktuje te zbiory równorzędnie; przeciwstawianie książki innym mediom jest po prostu nienowoczesne.

Trzeba sobie jednak zdawać sprawę z tego, że konkretne zapotrzebowanie społeczne (edukacyjne) młodzieży w naszym kraju skupia się wokół słowa drukowanego, bo nim operuje szkoła, inne placówki edukacyjne, nauczyciel, a szerzej cały system oświatowy. Wprawdzie korzystanie z Internetu w celach edukacyjnych nie jest już żadnym wydarzeniem, a wdrażany program komputeryzacji szkół, np. INTERKLASA⁴, jak twierdzą jego twórcy i realizatorzy wychodzi naprzeciw potrzebom społeczeństwa informacyjnego, to jednak podstawa kultury czytelniczej, informacyjnej, po prostu bibliotecznej jest realizowana tradycyjnie, to znaczy na styku: książka – biblioteka – bibliotekarz. Problematyka np. hipertekstu niewątpliwie porusza naukowo informatyków czy też językoznawców, ale jednocześnie nasuwa wiele wątpliwości dla pedagogów, dydaktyków. Czy tekst, z którego korzystamy niesekwencyjnie (alinearne) jest właściwy dla młodzieży, szkoły, procesu nauczania? Jak reagujemy, gdy widzimy, że dla wielu młodych ludzi Internet jest jedynym źródłem informacji? Czy użytkownicy bibliotek z dostępem do Internetu są przygotowani mentalnie do korzystania z tej skarbnicy, a jednocześnie „śmietnika” informacji? Czy tak powszechnie postulowana przez środowiska informacyjne i informatyczne swobodna „nawigacja” po rzeczywistości wirtualnej (a więc sztucznej) nie jest zagrożeniem dla procesu dydaktycznego, którego przecież ostatecznym celem jest przedstawienie uporządkowanego intelektualnie obrazu świata? Czy młodzież

⁴ Program ten dla mnie osobiście ma charakter bardziej propagandowy i biznesowy niż dydaktyczny. Więcej na temat programu zob. J. Jackowicz-Korczyński: *Rola biblioteki szkolnej w społeczeństwie informacyjnym*. „Internetowy Biuletyn Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych” Gdańsk 2000 nr 1

[http://www.biblioteka.edu.pl/biuletyn001\(i.e.4.\)index.html](http://www.biblioteka.edu.pl/biuletyn001(i.e.4.)index.html)

(a zwłaszcza dzieci) ma świadomość, że poruszanie się w świecie wirtualnym nie jest tożsame z rozumieniem rzeczywistości otaczającej? Wprawdzie okres „nadwartościowania” Internetu jako źródła informacji (w jednej z placówek dydaktycznych Internet utożsamiano nawet z metodologią informacji) powoli na Zachodzie mija, przywracając właściwą miarę do właściwych rzeczy, to sytuacja w Polsce jest jak zwykle w technologii nieco spóźniona. Jesteśmy jeszcze raczej w stadium zachwyty nad Internetem i hipertekstem.

Te i inne problemy związane z analizą i oceną różnych mediów (multimediów), metodologii, informacji, potrzeb uczniów, potrzeb innych grup społecznych uczących się – to ogrom zadań stojących przed współczesnym bibliotekarzem. Cały obszar tych zagadnień pozwalam sobie nazwać kreowaniem kultury informacyjnej, czytelniczej, bibliotecznej. To wielka odpowiedzialność bibliotekarza, to jego podstawowa praca pedagogiczna, edukacyjna, społeczna.

Współczesna szkoła ma nauczyć poruszania się po świecie mediów i informacji. M. in. takie były założenia reformy szkolnictwa, po to wprowadzono do szkół program edukacji medialnej i czytelniczej. Oprócz metod zdobywania informacji, nie mniej ważne są problemy jej rozumienia. Tu i ówdzie publikowane wyniki badań nad rozumieniem tekstu przez młodzież szkolną są przerażające. A wnioskowanie? A umiejętności porównywania i interpretacji? Te umiejętności zdobywa się stopniowo. Praca szkoły musi być utrwalona przez placówki oświaty pozaszkolnej, głównie biblioteki. Jeżeli chcemy, aby nasi najbliżsi – dzieci zostały uchronione przed poziomem konkursów typu „audiotele” musimy, my dorośli, podjąć pewne działania. Pedagodzy amerykańscy postulują „filtrowanie” informacji z Internetu dla uczniów, są przeciwko grom komputerowym, w których „zabija” się Arabów, Żydów, gejów, aby, jak tłumaczą etycy komputerowi (już tworzy się taka specjalność), odreagować w świecie wirtualnym nasze kłopoty ze świata realnego. Nie wiem czy „filtro-

wanie” informacji ma przyszłość (niektórzy nazywają to bowiem nowym rodzajem cenzury), ale przenoszenie przemocy ze świata wirtualnego na świat realny na pewno istnieje.

Czy to nie jest fundament pracy bibliotekarza z młodym czytelnikiem? Ile tu trzeba wykazać wiedzy, mądrości, taktu, znajomości mediów, psychologii oraz ogromnej kultury osobistej? Bycie partnerem medialnym młodego człowieka w bibliotece jest zadaniem ogromnie trudnym. A przecież kultura informacyjna i biblioteczna wychodzi dalej poza sferę korzystania z mediów i zawartych w nich informacji. Mieszczą się w tym pojęciu także umiejętności tradycyjne, jak: gromadzenie i opracowywanie informacji, umiejętność korzystania z encyklopedii, słowników, leksykonów i innych źródeł nieelektronicznych, a ponadto sam proces czytania. Umiejętności współżycia z tekstem, znajomość literatury, czyli światowego dziedzictwa książki, praca bibliotekarza nad wyborami czytelnicznymi ludzi młodych – to cała gama problemów codziennej pracy bibliotekarza.

Problemy czytelnictwa i kultury biblioteczno-informacyjnej ściśle przecież ze sobą korespondują – nie można być rozumnym użytkownikiem informacji bez posiadania przynajmniej podstawowych kwalifikacji czytelniczych. Biblioteka jest więc podstawową instytucją niekomercyjną, która swoim działaniem kreuje pewien typ zachowań swoich użytkowników – czytelników, które można określić jako „kulturę biblioteczną i informacyjną”.

Jakie przygotowanie zawodowe, jakie kwalifikacje są potrzebne bibliotekarzowi do pełnienia funkcji kreatora kultury bibliotecznej i informacyjnej? Zdania na ten temat są w naszym środowisku podzielone. Rysują się, ogólnie ujmując problem, dwie koncepcje, które nazwę technokratyczną i holistyczną. Zwolennicy tej pierwszej dążą do ograniczenia wiedzy filozoficznej, historycznej, pedagogicznej, socjologicznej literaturoznawczej na rzecz informatyki, metod obsługi konkretnych sieci i sys-

temów bibliotecznych, umiejętności praktycznych. Tak często widzą kształcenie studentów bibliotekoznawstwa dyrektorzy dużych bibliotek naukowych, motywując to potrzebami własnych placówek. Według nich pedagogika pracy bibliotecznej winna ustąpić przed zagadnieniem opisu dokumentów w języku wymyślonym przez naukowców bibliotecznych. Zwolennicy koncepcji drugiej pragną bibliotekarzy-humanistów, którzy rozumieją, oprócz warsztatu bibliotecznego, podstawowe zjawiska społeczne na tle uwarunkowań lokalnych, ekonomicznych, demograficznych, kulturowych.

Jak zwykle prawda leży pośrodku, chociaż niewątpliwie szerokie wykształcenie ułatwia rozumienie świata i komunikację międzyludzką. Wirtualny technokrata nie jest, dla mnie, modelem bibliotekarza XXI wieku.

Dlaczego Adam Łysakowski był wybitnym bibliotekoznawcą? Odpowiedź uzyskałem w czasach studenckich podczas praktyki w Bibliotece Jagiellońskiej. Dlatego, że był filozofem i logikiem.

Rola biblioteki szkolnej i pedagogicznej w systemie informacyjnym oświaty

Tak jak każda działalność gospodarcza, polityczna, kulturalna etc. wymaga dostępu do informacji, tak też oświata, rozumiana bardzo szeroko wymaga w pełni zorganizowanego, uporządkowanego, odpowiedniego do potrzeb i użytkowników systemu informacji. Zakres tego systemu powinien obejmować udostępnianie wszelkich informacji służących doskonaleniu funkcjonowania i rozwojowi oświaty, jego elementów składowych i wszelkiej działalności pedagogicznej. Oznacza to, że informacja pedagogiczna winna uwzględniać bardzo zróżnicowane grupy użytkowników: polityków oświatowych, kadre kierowniczą, pracowników naukowych, nauczycieli, rodziców, uczniów, studentów. To uzmysławia nam, jak szeroki jest zakres informacji pedagogicznej. Zbigniew Rogowski¹ wymienia części składowe informacji pedagogicznej. Są to, według niego, informacje o:

- „1. Osiągnięciach nauk pedagogicznych i pokrewnych...
2. Praktycznych doświadczeniach w pracy pedagogicznej...

¹ Z. Rogowski: *System informacyjny w oświacie*. W: *Usprawnienia systemu informacyjnego w zarządzaniu oświatą*. Red. T. Kowalski, J. Tudrej. Warszawa. 1986 s. 8-23.

3. Stanie i rozwoju dyscyplin naukowych i techniki w zakresie potrzebnym do doskonalenia treści kształcenia i wychowania,

4. Stanie funkcjonowania, efektywności poszczególnych ogniw i całości systemu oświatowego, aktualnej i perspektywicznej polityce oświatowej,

5. Stanie i rozwoju stosunków społecznych, gospodarczych [...], które to informacje winny być uwzględniane w określaniu polityki oświatowej i planowaniu oświatowym, zarządzaniu oświatą i doskonaleniu jej funkcjonowania...”.

Oczywiście informacje te winny mieć charakter międzynarodowy, winny być uzyskiwane przez wyspecjalizowane międzynarodowe systemy informacji pedagogicznej². Coraz większego znaczenia nabierają informacje dotyczące wyników i osiągnięć nauk pedagogicznych, wprowadzanych nowych technologii kształcenia (np. kształcenie na odległość), a także doświadczeń praktycznych. Posiadanie i dostęp do tych informacji jest często warunkiem postępu w tej dziedzinie.

Resort edukacji w Polsce będąc gestorem bibliotek szkolnych i pedagogicznych jest odpowiedzialny za ślimaczący się projekt budowy takiego systemu informacji. Jedno jest pewne: nauczyciel, rodzic, uczeń, student pozbawiony odpowiedniego dla siebie systemu informacji jest skazany na wegetację w swojej roli społecznej. Warto jeszcze raz zacytować Z. Rogowskiego, który kulturę współczesnej informacji łączy z szeroko pojętą kulturą organizacji. Ze względu na rolę informacji w procesach organizacji i zarządzania należy uznać tak pojmowaną kulturę informacyjną za jeden z ważnych składników „kultury organizacyjnej”³. Nic bardziej słusznego. Jeśli nasz system edukacji (szkolny, pozaszkolny) ma być nowoczesny – to stworzenie systemu informacji pedagogicznej (oświatowej) wydaje się na początku nowego stulecia nieuniknione.

² Zob. m.in. E. B. Zybert: *Międzynarodowa i narodowa działalność informacyjna w zakresie edukacji*. Warszawa 1991.

³ Z. Rogowski: *System* (op. cit.) s. 14.

Co ma w tym zakresie czynić biblioteka szkolna? Jest ona podstawową (obok biblioteki pedagogicznej) placówką informacji w dziale oświaty praktycznej, czyli szkolnictwa. Tak więc na biblioteki szkolne (i pedagogiczne) spływa obowiązek zapewnienia informacji codziennej dla nauczyciela, administracji szkolnej oraz dla ucznia. Szczególną troską (tu specjalny apel do bibliotek pedagogicznych) należy otoczyć kandydatów do zawodu nauczycielskiego. Potrzeby informacyjne wymienionych kategorii odbiorców mogą być, i są, bardzo rozmaite. Zależy to od wykształcenia nauczyciela, jego specjalności, funkcji zawodowych, od udziału w procesie dokształcania i doskonalenia zawodowego, które ma przecież bardzo zróżnicowane formy.

Typ szkoły różnicuje potrzeby informacyjne uczniów. Inaczej potrzeby te kształtowane są przez szkoły ogólnokształcące, inaczej przez szkoły techniczne. Źródła informacji w omawianym tu zakresie informacji szkolnej reprezentują: instytucje kształcenia i doskonalenia zawodowego, literatura fachowa (w tym obca), czasopiśmiennictwo zawodowe (fachowe), naukowe, dokumenty urzędowe, administracyjne, opinie i ekspertyzy doradców, metodyków, naukowców oraz innych rzeczoznawców.

Sądzę, że to są w pewnym stopniu wytyczne gromadzenia zbiorów dla bibliotek szkolnych (i pedagogicznych), zwłaszcza w części zbiorów przeznaczonych dla nauczycieli.

Roman Schulz⁴ wyodrębnił z tej grupy zagadnień następujące informacje:

- dotyczące społeczeństwa i jego potrzeb edukacyjnych,
- dotyczące ucznia, jego właściwości, potrzeb,
- dotyczące celów i programu kształcenia i wychowania,
- dotyczące technologii oraz organizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego,

⁴ R. Schulz: *O funkcjach, rozwoju i strukturze systemu informacyjnego oświaty. Pojęcie informacji*. W: *Usprawnianie systemu informacyjnego...* op. cit... s. 56-57.

– dotyczące kontekstu (warunków) działalności dydaktyczno-wychowawczej.

Są możliwe, oczywiście, inne podziały. Jedno jest pewne: system informacji oświatowej jest zagadnieniem ważnym poznawczo i praktycznie.

Podstawowymi, jak już pisałem, placówkami informacji dla ucznia i nauczyciela są biblioteki szkolne i pedagogiczne. Te ostatnie, zwłaszcza, wymagają określenia przez władze oświatowe (po co np. są i kto je ma finansować?) i samookreślenia. Dowolność bowiem ich form i metod pracy, a także celów działania, jest bardzo różnorodna.

Biblioteki te wymagają wysoko kwalifikowanej kadry zdolnej do udźwignięcia obowiązku pracy w zakresie wyspecjalizowanej informacji. Tymczasem zdarza się, (i to wcale nierzadko), że grupę bibliotekarzy szkolnych i pedagogicznych „zasilają: nauczyciele, którzy podupadli na zdrowiu, emeryci dorabiający do emerytury, nauczyciele, którym brakuje kilku godzin do pełnego etatu, nauczyciele, którzy karnie zostali przeniesieni do biblioteki”⁵.

Biblioteki pedagogiczne są dość unikalną siecią w Europie i jako taką należy w Polsce dobrze, mądrze, rozsądnie wykorzystać. Inaczej może zadziałać „niewidzialna” ręka rynku.

Dotychczasowe regulacje prawne, dość często zmieniające się, dotyczące bibliotek pedagogicznych zastępują teraz nowe dokumenty prawne, porządkujące całokształt zasad działania tych bibliotek. Są to: rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 kwietnia 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych⁶ oraz rozporządzenie Ministra Edukacji i Sportu z dnia 29 kwietnia 2003 r. „w sprawie ramowego statutu publicznej biblioteki pedagogicznej”⁷.

⁵ A. K. Wesołowska: *Różnorodność polskich bibliotek*. Co z tego wynika? „Bibliotekarz” 2004 nr 2 s. 7-11.

⁶ Dz. U. Nr 89 poz. 824.

⁷ Dz. U. Nr 89 poz. 825.

Obydwa rozporządzenia wydane na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty⁸, weszły w życie z dniem 5 czerwca 2003 r. Pierwsze z wymienionych zarządzeń określa cele, zadania, organizację oraz zasady działania publicznej biblioteki pedagogicznej. Biblioteka pedagogiczna, w myśl tego rozporządzenia ma służyć w szczególności potrzebom kształcących i doskonalących się nauczycieli, studentów przygotowujących się do zawodu nauczyciela oraz słuchaczy zakładów kształcenia nauczycieli. Użyte sformułowanie „w szczególności” nie zamyka dostępu do bibliotek innym niż nauczyciele, użytkownikom, a przede wszystkim uczniom szkół średnich i studentom różnych specjalności.

Tak więc biblioteka pedagogiczna, mimo że ukierunkowana specjalistycznie pełni rolę ośrodka informacji edukacyjnej dla ucznia, studenta – a więc trzonu użytkowników tej informacji.

Cytowane rozporządzenie wymienia główne rodzaje materiałów bibliotecznych gromadzonych w bibliotekach pedagogicznych.

Przewiduje się gromadzenie:

- literatury w zakresie pedagogiki i nauk pokrewnych polską i obcą,
- publikacji naukowych i popularnonaukowych z różnych dziedzin wiedzy objętych ramowymi planami nauczania,
- literatury pięknej i dzieł klasyki światowej oraz książek z zakresu lektur dla ucznia,
- piśmiennictwa z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej,
- programów nauczania i podręczników szkolnych,
- materiałów dotyczących problematyki oświatowej regionu.

Zauważmy, że analogiczny profil gromadzenia zbiorów zalecany był w Ramowym statucie Publicznej Biblioteki Pedagogicznej, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia

⁸ Dz. U. 1996 Nr 67 poz. 325, z późn. zm.

9 czerwca 1993 r.⁹ „w sprawie organizacji i zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych”. Umieszczenie ich obecnie nie w ramowym statucie, a w tekście rozporządzenia, nadaje, wg L. Bilińskiego¹⁰, im bardziej obligatoryjny charakter.

Omawiane rozporządzenie wyznacza bibliotekom pedagogicznym zadania wykraczające poza gromadzenie zbiorów.

Oto główne z nich:

- prowadzenie działalności informacyjnej i bibliograficznej,
- wspieranie działalności bibliotek szkolnych, w szczególności w zakresie organizacji i zarządzania biblioteką,
- inspirowanie i promowanie edukacji czytelniczej i medialnej,
- wspieranie nauczycieli w realizacji zajęć dydaktycznych i wewnątrzszkolnego doskonalenia,
- organizowanie doskonalenia zawodowego pracowników bibliotek pedagogicznych i bibliotek szkolnych,
- prowadzenie działalności wydawniczej,
- organizowanie i prowadzenie działalności edukacyjnej i kulturalnej, w szczególności otwarte zajęcia edukacyjne, lekcje biblioteczne i spotkania autorskie.

Podstawy prawne włączenia się bibliotek pedagogicznych w przyszły krajowy (chyba zdecentralizowany) system informacji edukacyjnej w dużej mierze, jak wiadać, istnieją. Brak jest natomiast, do chwili obecnej, aktualnego, uwzględniającego ostatnie zmiany w oświacie, projektu takiego systemu.

Uregulowania wymagają także podstawy finansowania bibliotek pedagogicznych, które w dużej mierze decydują o faktycznej roli tej sieci bibliotecznej.

⁹ Dz. U. 1996 Nr 52 poz. 243 z późn. zm.; zob. L. Biliński: *Nowe regulacje prawne dotyczące bibliotek pedagogicznych*. „Bibliotekarz” 2003 nr 9 s. 39-40.

¹⁰ L. Biliński: op. cit.

Użytkownik biblioteki szkolnej jako przyszły klient bibliotek akademickich

W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych odbyło się kilka konferencji ogólnopolskich związanych z problematyką funkcjonowania bibliotek akademickich¹. Zarówno na konferencji poznańskiej, jak i kieleckiej, wprowadzie marginalnie, ale jednak zauważono, że oba typy bibliotek, tzn. bibliotekę szkolną i akademicką (szkoły wyższej) łączy wiele wspólnego mimo podstawowych różnic między nimi w rodzaju gromadzonych zbiorów, aparacie naukowym, stosowanych technologiach, kwalifikacjach zatrudnionego personelu.

W jednym z referatów, na sesji poznańskiej², zwrócono uwagę na zjawisko „public relations” związane z bibliotekami akademickimi, co w tym przypadku oznacza problem zintegrowanego systemu komunikowania się biblioteki akademickiej ze swym otoczeniem, czyli

¹ M. Drzewiecki: *Książka, biblioteka, informacja, w środowisku współczesnej szkoły. (Prolegomena do bibliotekarstwa w szkołach wyższych)*. W: *Funkcje naukowo-badawcze i dydaktyczne biblioteki akademickiej*. Materiały z konferencji naukowej. Kielce 19-21.09.1996. Kielce 1996 s. 11-17.

² J. Sojka: *Organizacja i zarządzanie bibliotekami naukowymi w procesie automatyzacji*. Poznań 15-17 listopada 1994. Warszawa: Wydaw. SBP 1995 s. 163-172.

z bliższym i dalszym środowiskiem. Wprawdzie nie wymieniono komponentów tego środowiska, ale z lektury materiału wynika, że instytucje oświaty do niego należą. Na konferencji w Toruniu (1995) na temat „Roli i funkcji nowoczesnej biblioteki akademickiej”³, Jadwiga Kołodziejska próbowała określić miejsce bibliotek w systemie edukacyjnym. Z omówienia konferencji nie wynika, aby jeszcze ktoś ten problem w swoim wystąpieniu zauważył.

Powiązania między realnym stanem czytelnictwa, bibliotek i informacji w szkołach z tak wielkim trudem reformowanego systemu oświaty a stopniem przygotowania młodzieży szkolnej (a później akademickiej) do korzystania z bibliotek (a szerzej ze współczesnych zbiorów, źródeł i systemów informacji) są, jak sądzę, dla większości bibliotekarzy akademickich wyraźnie widoczne. Studenci, czyli główni użytkownicy bibliotek akademickich wynoszą umiejętności biblioteczno-informacyjne ze swoich księżniczek szkolnych oraz częściowo z bibliotek publicznych. Dlatego też chciałbym zwrócić uwagę na ważny problem, tzn. funkcji bibliotek szkolnych w procesie komunikacji społecznej, jakim jest proces dydaktyczny. Te funkcje wiążą w łańcuch przy czynowo-skutkowy biblioteki szkolne z akademickimi. Zobaczyli już to dość dawno Amerykanie, którzy pod pojęciem „school library” określają biblioteki każdego zakładu kształcącego, niezależnie od tego, czy jest to szkoła elementarna, średnia, college czy uniwersytet.

Co te biblioteki łączą? Co je powinno łączyć? Co jest tym wspólnym obszarem działań? Czy „akademiczność” bibliotek jest psychologiczną barierą w kontaktach z „mniejszymi” braćmi? Jak długo jeszcze biblioteka szkolna będzie się kojarzyć z naszym dzieciństwem szkolnym sprzed 50 lat? Czy bibliotekarze akademicy (niektórzy z nich mają status nauczycieli akademickich)

³ Omówienie konferencji; zob. J. Woźniak: *Rola i funkcje nowoczesnej biblioteki akademickiej*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 1995 nr 1-2 s. 114-117.

pracując z 18-letnim studentem są świadomi, że jest to często wiek jeszcze szkolny, a już dla niektórych akademicki? Czy bierzemy pod uwagę w pracy naszych księżnic akademickich to, że nasi studenci wynieśli ze szkół różną empirię bibliotekarską? Czy naprawdę zdajemy sobie sprawę z faktu, że obecnie ponad 420 mln ludzi na świecie ma dostęp do Internetu a blisko 250 mln aktywnie z niego korzysta⁴. Nie wiem jak te proporcje wyglądają w Polsce, ale kontakt z kandydatami na studia wyraźnie pokazuje, że absolwenci liceów (głównie z dużych miast) znają techniki komputerowe, Internet, dokumenty elektroniczne.

A więc, powtórzę pytanie. Co łączy biblioteki akademickie ze szkolnymi? Co jest tym wspólnym obszarem działań?

Ponad 30 lat temu UNESCO, IFLA i ISO dokonały podziału bibliotek dla celów statystycznych⁵. Organizacje te określiły odrębności bibliotek w zależności od społecznych funkcji sprawowanych w procesie komunikacji społecznej. Biblioteki szkolne zostały wymienione jako osobna grupa. Dokument nie określał związków ani relacji między bibliotekami, pozostawiając ten problem narodowym ciałom (zarządom, ministerstwom, komisjom) biblioteczno-informacyjnym.

W polskiej praktyce bibliotecznej o relacjach między bibliotekami szkolnymi a publicznymi mówiono wiele (głównie w aspekcie ich łączenia, zwłaszcza po usamodzielnieniu bibliotek, kiedy to coraz powszechniej uważano, że łączenie obu słabych sieci je wzmocni łamiąc w ten sposób polskie prawo biblioteczne i czyniąc szkody społeczne), o relacjach między bibliotekami szkolnymi a uczelnianymi wspominano marginalnie. Przeszkadzały temu ogromne różnice w potencjale intelektualnym i materialnym obu sieci: tak zasadnicze, że aż niemożliwe do jakichkolwiek wspólnych działań pozytywnych.

⁴ „Polityka” 29.06.2002 r. nr 26 (2356) s. 60.

⁵ „Bulletin de l' UNESCO à l' Intention des bibliothèques” R. 25: 1971 nr 1 s. 9-10.

Ale wróćmy do dokumentu wspomnianych organizacji międzynarodowych. Jeśli posłużymy się ich klasyfikacją bibliotek to możemy wprowadzić umowny schemat dzielący biblioteki sprawujące różne funkcje społeczne na biblioteki służące pracy naukowej i zawodowej oraz na biblioteki rozwijające osobowość człowieka w procesie kulturotwórczym⁶. Jest to pewne uproszczenie, ale intuicyjnie się z nim zgadzamy; wiemy, które biblioteki służą nauce, dydaktyce, podnoszeniu kwalifikacji, a które służą szeroko pojętej kulturalnej rekreacji.

Otóż miejsce biblioteki szkolnej w tym podziale nie jest jednoznaczne.

Biblioteka szkolna jest w tym samym stopniu biblioteką służącą nauce co zainteresowaniom pozaprofesjonalnym jak hobby czy rekreacja. Wynika to ze specyficznego charakteru szkoły, wiążącego dydaktykę z wychowaniem. (Mimo pojawiających się, czasami na szczęście, haseł, że dydaktyka to szkoła a wychowanie to dom). Zachowanie tego charakteru w funkcjach biblioteki szkolnej jest cechą odrębną, wyróżniającą ją spośród innych typów bibliotek. Innymi słowy, biblioteki te służą integralnemu rozwojowi umysłu i charakteru; one to jako część szkoły mają współuczestniczyć w intelektualnym przygotowaniu absolwenta szkoły do życia w społeczeństwie.

Nie miejsce teraz ani potrzeba na szczegółowe analizy form i metod działalności bibliotek szkolnych. Spróbuję jednak określić wspólny obszar dla bibliotek akademickich i szkolnych, na którym występuje wspólnota interesów obu sieci bibliotecznych.

Ten obszar określe jako działalność „przygotowawczą” do korzystania z informacji, która ma charakter propedeutyczny w szkole, a pogłębiony w uczelni. Wspólnym elementem tej działalności jest praca z użytkownikiem (ucniem lub studentem w zakresie przy-

⁶ A. Niemczykowa: *Odrębności strukturalne i funkcjonalne bibliotek szkolnych*. „Przegląd Biblioteczny” 1982 nr 3/4 s. 211-221.

sposobienia go do samodzielnej pracy umysłowej, może w przyszłości zawodowej, naukowej.

Jak to przygotowanie wygląda w polskich szkołach?⁷ Co to praktycznie znaczy, w szkole, informacja? Na to pytanie można odpowiedzieć w kontekście stosowanych w polskim szkolnictwie form i metod nauczania czyli w kontekście dydaktyki. Dopóki dydaktyka w polskich szkołach będzie w przewadze klasowo-lekcyjna (grupowa a nie z cechami zindywidualizowania), dopóki nauczanie szkolne (a i akademickie nie jest od tego błędu wolne) będzie bardziej podające niż poszukujące⁸, to informacja będzie nie metodą (metodyką a nawet metodologią) prowadzenia zajęć, a czynnością manualno-pamięciową, niezbędną do opanowania. Nie zmieni tego nawet fakt komputeryzacji czynności informacyjnych.

To właśnie proces dydaktyczny (tak ogromnie podkreślany w obecnej reformie edukacyjnej w Polsce), jego charakter, określa formy i metody informacji w szkole.

Polskie reformy edukacyjne mają dążyć do głębokich przekształceń jakościowych w szkolnictwie, którego celem winno być przygotowanie młodzieży do samookształcenia, do samokształcenia. Dzisiejsi uczniowie – studenci muszą się już liczyć z parokrotną zmianą zawodu w życiu. Specjaliści z Rady Europy twierdzą, że może to mieć miejsce 3-4 razy w życiu.

Informacja w nowoczesnej szkole jest procesem poznania (w sensie filozoficznym) i aktywności intelektualnej. Jest ona po prostu sposobem pracy nauczyciela, który stosując w nauczaniu metody heurystyczne, wykorzystuje znane mu i dostępne źródła, techniki i narzędzia informacji. Taki sposób postępowania dydaktycznego winien charakteryzować nauczycieli

⁷ Zob. m.in. moje publikacje np.: *Biblioteka i informacja w systemie edukacji*. Red. M. Drzewiecki. Warszawa 1993 SBP; M. Drzewiecki: *Biblioteka i informacja w środowisku współczesnej szkoły*. Warszawa: Wydaw. SBP 2001 [i inne].

⁸ R.I. Arends: *Uczmy się nauczać*. Warszawa 1994.

wszystkich przedmiotów a nie tylko polonistów, którzy zwyczajowo już są uznawani w szkołach – za znawców rzemiosła bibliotecznego. Może więc przestanie wkrótce dziwić fakt pełnej niewiedzy polskiej młodzieży, o bardzo częstym łamaniu w Polsce np. praw autorskich (twórczych?). Czy w szkole ktoś kompetentnie o tym mówił?⁹.

Sądzę, że widoczne są pewne analogie do sytuacji w szkolnictwie wyższym. Jako wieloletni nauczyciel akademicki te analogie widzę codziennie.

Chciałbym teraz postawić kilka pytań środowisku edukacyjnemu i bibliotecznemu:

- czy nie należy zastanowić się nad możliwością współpracy (np. w skali regionu) z bibliotekami szkół średnich, pomaturalnych w zakresie przysposobienia informacyjnego i bibliotecznego uczniów – słuchaczy – studentów?,

- co zrobić, aby zmniejszyć szok „biblioteczno-informacyjny” początkującego studenta po empirii wyniesionej z nie najlepszej biblioteki szkolnej?,

- czy prowadzone w tym celu na uczelniach przysposobienie biblioteczne można uznać za formę dydaktyczną spełniającą zadanie?,

- czy dydaktyka szkolna i szkoły wyższej wyrabia i utrwala informacyjne nawyki u studentów? Innymi słowy, czy naprawdę w naszych szkołach (niezależnie od ich typu) przygotowuje się ucznia – studenta w zakresie samodzielnego korzystania z informacji? Mam na myśli nie tylko, nowe technologie informacyjne, ale cały ciąg faktów tworzących tzw. kulturę informacyjną. Obserwacja nauczycieli z wyższym wykształceniem (studiujących na poziomie podyplomowym) – temu przeczy. Nauczyciele (poza polonistami i częściowo historykami), zwłaszcza tzw. przedmiotów ścisłych nie

⁹ Sprawa ochrony własności intelektualnej jest dość skomplikowana. Budzi ona do chwili obecnej wiele pytań, niejasności – co należy brać pod uwagę w pracy nad tymi zagadnieniami z młodzieżą. Zob. np. Z. Dobrowolski: *Symboliczne piractwo*. „Computer world” nr 13/521 z 2.04.2002 r.; J. Gosiewski: *Wybrane zagadnienia prawa bibliotecznego krajów Unii Europejskiej*. W: *Biblioteki publiczne przed wejściem Polski do Unii Europejskiej*. Warszawa 1999 s. 34-39.

w pełni znają źródła, zbiory czy systemy informacji w swojej specjalności. Na pewno więc tych umiejętności nie przekażą uczniom – słuchaczom liceów czy szkół pomaturalnych. Skąd więc student ma to umieć? Czy ma jeszcze czekać 2-3 lata na seminarium dyplomowe? Nieodpowiednia empiria biblioteczna, czyli nieprawidłowe kontakty biblioteki z użytkownikami prowadzą wprost do wyrobienia niechęci użytkowników do biblioteki.

Zwróciła na to uwagę w swoich badaniach Ewa Adaszyńska¹⁰, której przedmiotem obserwacji była zbiorowość studentów filologii polskiej ówczesnej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze. Podjęła ona próbę dojścia przyczyn rezygnacji części tych studentów z bycia użytkownikami Biblioteki Głównej. Wykryła dwie grupy czynników mających wpływ na to zjawisko:

1. Przyczyny niezwiązane z działalnością biblioteki: przypadkowy wybór studiów, brak zainteresowania studiami, brak zainteresowań wykraczających poza wybrany kierunek, minimalne wymagania stawiane sobie przez studentów wobec studiowania, brak wymagań wobec studentów ze strony wykładowców, brak rozeznania wykładowców w zbiorach biblioteki przy planowaniu lektur dla studentów, brak czasu potrzebnego do studiowania, indywidualny styl uczenia się, lekceważący stosunek wykładowców wobec pracy biblioteki, negatywna ocena pracy biblioteki, ignorowanie służb bibliotecznych, brak w planach rozwoju uczelni spraw bibliotecznych.

2. Drugą grupę czynników tworzą przyczyny, które są związane ze strukturą i funkcjonowaniem biblioteki. Są to: stale obniżający się komfort korzystania z biblioteki, brak odpowiedniej liczby pozycji lektur, brak możliwości wypożyczania niektórych książek do domu, zbyt częsta propozycja skorzystania ze zbiorów tylko

¹⁰ E. Adaszyńska: *Studenci nie będący użytkownikami biblioteki. W: Próby zastosowania marketingu w bibliotekach*. Red. R. Cybulski. Warszawa 1997.

na miejscu, zbyt krótki czas wypożyczeń, kłopoty z dotarciem do książki, nieodpowiednie warunki pracy w czytelni, brak świadomości potrzeb studentów, brak współpracy biblioteki z poszczególnymi kierunkami i wydziałami, brak możliwości przyuczenia studentów prawidłowego korzystania z biblioteki, mało sprawna i nieżyczliwa obsługa, komputeryzacja utrudniająca kontakt z bibliotekarzem, brak reklamy i informacji o bibliotece, jej zbiorach, usługach.

Z postawionych pytań oraz wcześniejszych rozważań wynika, że biblioteki akademickie i biblioteki szkolne, tak od siebie różne, mają wspólny obszar działań związanych z uczniem, studentem, nauczycielem – a więc z grupą dość aktywnych użytkowników informacji. Nie powinno to dziwić: biblioteki te służą także dydaktyce. Potrzeby informacyjne ucznia klasy maturalnej, studenta, nauczyciela nie zawsze są od siebie tak odległe. Podręczniki akademickie wykorzystywane przez zdolniejszą młodzież szkolną są zjawiskiem znanym. Tak więc funkcję „przygotowawczą” do korzystania z informacji spełniają oba typy bibliotek; zmieniają się tylko formy, metody oraz zakres tych przygotowań. Proces dydaktyczny i jego obsługa łączą, są spoiwem zarówno bibliotek szkolnych, jak i akademickich.

Myślę, że nadszedł czas nowych działań w tym zakresie.

Reforma systemu oświaty wobec bibliotek szkolnych

1 września 1999 r. weszła w życie reforma systemu oświaty¹. Nową strukturę systemu szkolnego tworzyć miały: zakładane i prowadzone przez gminę:

- placówki wychowania przedszkolnego (w tym roczne nieobowiązkowe przygotowanie do podjęcia nauki w szkole dzieci 6-letnich),
- sześcioklasowe szkoły podstawowe podzielone na dwa cykle dydaktyczne: nauczanie zintegrowane w klasach I-III oraz nauczanie blokowe w klasach IV-VI,
- trzyletnie gimnazja,

oraz zakładane i prowadzone przez powiat:

- trzyletnie licea profilowane oraz dwuletnie szkoły zawodowe (początek funkcjonowania od 1 września 2002 r.),
- dwuletnie licea uzupełniające dla absolwentów szkół zawodowych (początek rozpoczęcia działania 1 września 2005 r.),
- szkoły policealne (rozpoczęcie pracy od 1 września 2005 r.).

¹ Ustawa – Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego. Dz. U. 1999 Nr 12, poz. 96.

Ministerstwo Edukacji Narodowej twierdziło², że przebudowa systemu kształcenia zawodowego umożliwi szybkie opanowanie specjalistycznych kwalifikacji zawodowych, a także ułatwi proces przekwalifikowania się odpowiednio do potrzeb rynku pracy.

11 grudnia 2001 r. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej podpisał nowelizację ustawy z 7.09.1996 r. o systemie oświaty (Dz. U. 1996 Nr 67, poz. 329, ze zm.), która wprowadza od 1.09.2002 r. nową strukturę szkolnictwa ponadgimnazjalnego³:

- zasadnicze szkoły zawodowe o okresie nauczania nie krótszym niż 2 lata i nie dłuższym niż 3 lata,
- trzyletnie licea ogólnokształcące, trzyletnie licea profilowane kształcące w profilach kształcenia ogólnozawodowego i czteroletnie technika; ukończenie tych szkół umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego,
- dwuletnie uzupełniające licea ogólnokształcące oraz trzyletnie technika uzupełniające dla absolwentów szkół zawodowych, szkoły te również umożliwiają uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego,
- szkoły policealne o okresie nauczania nie dłuższym niż 2,5 roku, których ukończenie umożliwia osobom posiadającym wykształcenie średnie uzyskanie dyplomu, potwierdzającego kwalifikacje zawodowe po zdaniu egzaminu.

Ponadto zreformowany system oświaty obejmuje:

- poradnie psychologiczno-pedagogiczne oraz inne poradnie specjalistyczne,
- ośrodki szkolno-wychowawcze, w tym wymagające stosowania specjalistycznej organizacji nauki dla dzieci i młodzieży specjalnej troski,
- placówki zapewniające opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania,

² *Reforma systemu edukacji*. Projekt. Warszawa 1998.

³ Ustawa o zmianie ustawy – Karta Nauczyciela, ustawy o systemie oświaty oraz ustawy – Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego Dz. U. 2001 Nr 144, poz. 1615.

- Ochotnicze Hufce Pracy w zakresie kształcenia i wychowania ich uczestników,
- zakłady kształcenia i placówki doskonalenia nauczycieli,
- biblioteki pedagogiczne.

Zakłady kształcenia i placówki doskonalenia nauczycieli, biblioteki pedagogiczne, centra kształcenia ustawicznego i praktycznego zakłada i prowadzi samorząd województwa jako obowiązkowe zadania własne.

Plan sieci publicznych szkół podstawowych oraz granice obwodów ustala rada gminy. W przypadku, gdy droga dziecka z domu do szkoły, przekracza 3 km w przypadku uczniów klas I-IV lub 4 km w przypadku uczniów V i VI klas i gimnazjalistów, gmina zapewnia bezpłatny transport (wraz z opieką) lub zwrot kosztów przejazdu środkami komunikacji publicznej. Obowiązek szkolny dziecka rozpoczyna się z początkiem roku szkolnego w tym roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat oraz trwa do ukończenia gimnazjum, nie dłużej jednak niż do ukończenia 18 roku życia.

A. Reforma programowa

Reforma systemu oświaty, to nie tylko zmiana sieci szkół, to przede wszystkim zmiany w programie nauczania, sposobie nauczania i oceniania.

Kształcenie w szkole podstawowej podzielone jest na dwa etapy:

I etap edukacyjny – kształcenie zintegrowane w klasach I-III.

II etap edukacyjny – kształcenie blokowe w klasach IV-VI.

Nauczyciele powinni dążyć do wszechstronnego rozwoju ucznia jako nadrzędnego celu pracy edukacyjnej. Edukacja szkolna polega na harmonijnej realizacji przez nauczycieli zadań w zakresie nauczania, kształcenia umiejętności i wychowania. Zadania te tworzą wzajem-

nie uzupełniające się i równoważne wymiary pracy każdego nauczyciela⁴.

Kształcenie na I etapie edukacyjnym ma charakter zintegrowany i jest łagodnym przejściem od wychowania przedszkolnego do edukacji prowadzonej w systemie szkolnym.

Nauczanie zintegrowane ma następujące cele edukacyjne⁵: wspomaganie wszechstronnego i harmonijnego rozwoju ucznia, w tym szczególnie:

1. Umiejętności służących do zdobywaniu wiedzy (czytania, pisania i liczenia).

2. Umiejętności nawiązywania i utrzymywania poprawnych kontaktów z innymi dziećmi, dorosłymi, z osobami niepełnosprawnymi, przedstawicielami innej narodowości i rasy itp.

3. Poczucia przynależności do społeczności szkolnej, środowiska lokalnego, regionu i kraju.

4. Umiejętności działania w różnych sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych.

5. Rozbudzanie potrzeby kontaktu z przyrodą.

Począwszy od II etapu edukacyjnego wprowadza się, obok przedmiotów i bloków przedmiotowych, ścieżki edukacyjne o charakterze wychowawczo-dydaktycznym:

1. Edukacja prozdrowotna.

2. Edukacja ekologiczna.

3. Edukacja czytelnicza i medialna.

4. Wychowanie do życia w społeczeństwie:

a) wychowanie do życia w rodzinie,

b) wychowanie regionalne – dziedzictwo kulturowe w regionie,

c) wychowanie patriotyczne i obywatelskie.

Dyrektor szkoły odpowiedzialny jest za uwzględnienie problematyki ścieżek edukacyjnych w szkolnym zestawie programów nauczania. Za realizację ścieżek

⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i gimnazjów. Dz. U. 2001 Nr 61, poz. 625 s. 4273.

⁵ Tamże, s. 4275.

odpowiedzialni są nauczyciele wszystkich przedmiotów, którzy do własnego programu włączają odpowiednio treści danej ścieżki.

Częściej realizacji tych treści można dokonać w czasie odrębnych, modułowych, kilkugodzinnych, zajęć stanowiących dla uczniów ważny punkt odniesienia.

W ostatniej VI klasie szkoły podstawowej uczeń przystępuje do zewnętrznego sprawdzianu. Wyniki sprawdzianu nie mają wpływu na promocję i końcowe oceny, jest on jednak obowiązkowy. Uczeń, który w określonym terminie nie przystąpi do egzaminu powtarza klasę VI.

Zasady przeprowadzania sprawdzianów publicznych w sześcioletnich szkołach podstawowych reguluje rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21 marca 2001 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych⁶.

Sprawdzian przeprowadzany jest w macierzystej szkole ucznia lub w przypadkach awaryjnych, w innej placówce wskazanej przez właściwą komisję egzaminacyjną.

Uczniowie z dysfunkcjami mają prawo przystąpić do sprawdzianu w warunkach i formie dostosowanej do ich dysfunkcji (na podstawie opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej lub innej publicznej poradni specjalistycznej).

Poprzez sprawdzian zostanie zbadane, w jakim stopniu uczeń kończący szkołę podstawową opanował umiejętności niezbędne na wyższym etapie kształcenia:

- czytanie,
- pisanie,
- rozumowanie,
- korzystanie z informacji,
- wykorzystywanie wiedzy w praktyce⁷.

⁶ D. U. z 2001 r. Nr 29, poz. 323

⁷ *Ministerstwo Edukacji Narodowej o sprawdzianie w szóstej klasie szkoły podstawowej*. Warszawa 2001 s. 21.

Standardy wymagań sprawdzianu są następujące⁸:

Czytanie – uczeń odczytuje różne teksty kultury (źródła i teksty historyczne, teksty literackie, teksty użytkowe, proste teksty podręcznikowe, publicystyczne i popularnonaukowe, przekazy teatralne i filmy, przekazy ikoniczne), określa funkcje elementów charakterystycznych dla danego tekstu, rozumie znaczenie podstawowych symboli występujących w instrukcjach i opisach diagramów, map, planów itp., odczytuje dane z tekstu źródłowego, tabeli, wykresu, planu, mapy, diagramu oraz odpowiada na proste pytania z nimi związane.

Pisanie – uczeń pisze na temat i zgodnie z celem, posługując się odpowiednimi formami wypowiedzi, formułuje wypowiedzi ze świadomością celu (intencji), buduje tekst poprawny kompozycyjnie, celowo stosując środki językowe i przestrzegając norm gramatycznych, ortograficznych i interpunkcyjnych, przedstawia w postaci graficznej dane zapisane w tabeli, dba o układ graficzny, czytelność i estetykę zapisu.

Rozumowanie – uczeń posługuje się kategoriami czasu i przestrzeni w celu porządkowania wydarzeń, przedstawia przyczyny i skutki wydarzeń i zjawisk, określa znaczenie osiągnięć człowieka dla rozwoju cywilizacyjnego, wyraża własne opinie i próbuje je uzasadnić wyjaśniając swoje stanowisko, używa odpowiednich argumentów, opisuje sytuację przedstawioną w zdaniu (za pomocą wyrażenia arytmetycznego, prostego równania stopnia pierwszego z jedną niewiadomą, planu, mapy itp.), rozpoznaje charakterystyczne cechy i własności liczb, figur, zjawisk, przemian, obiektów przyrodniczych, elementów środowiska i wykazuje różnice i podobieństwa oraz porządkuje je, dostrzega prawidłowości, opisuje je i sprawdza na przykładach, ustala sposób rozwiązywania zadania oraz prezentacji tego rozwiązania, analizuje otrzymane wyniki i ocenia ich sensowność.

⁸ *Sprawdzian dla uczniów kończących szkołę w 2002 roku.* Warszawa 2000 s. 10-17

Korzystanie z informacji – uczeń wskazuje źródła informacji, posługuje się nimi, analizuje oferty mediów kierowane do dzieci i młodzieży, wybiera wśród tych ofert, kierując się wskazanymi kryteriami.

Wykorzystywanie wiedzy w praktyce – uczeń posługuje się poznanymi terminami do opisywania zjawisk i sytuacji spotykanych w środowisku, wybiera przyrządy służące do obserwacji i pomiaru, odpowiada na pytania dotyczące przebiegu zjawisk, zapisuje wyniki obserwacji, wykonuje obliczenia dotyczące długości, powierzchni, objętości, wagi itp., planuje i wykonuje obliczenia z wykorzystaniem kalkulatora, wykorzystuje własności liczb, figur, zjawisk, przemian, obiektów przyrodniczych w sytuacjach praktycznych, zna zasady bezpiecznego posługiwania się urządzeniami technicznymi i materiałami chemicznymi, rozpoznaje oznakowania substancji toksycznych, łatwopalnych i wybuchowych, objaśnia zasady użytkowania domowych urządzeń elektrycznych, wyjaśnia na podstawie instrukcji obsługi, jak uruchomić i wykorzystać proste urządzenia techniczne, rozumie potrzebę stosowania zasad higieny, bezpieczeństwa, zdrowego trybu życia, oszczędnego korzystania z energii i innych zasobów przyrody, postępowania w środowisku przyrodniczym.

Również w gimnazjum naukę kończy zewnętrzny egzamin o charakterze preorientującym, likwidacji ulegną egzaminy do szkół ponadgimnazjalnych.

Reforma oświaty przynosi także zmiany struktury awansu zawodowego nauczycieli. Wprowadzone zostały stopnie awansu zawodowego: nauczyciel stażysta, nauczyciel kontraktowy, nauczyciel mianowany, nauczyciel dyplomowany.

Osoby, które w dniu 6 kwietnia 2000 r. były zatrudnione na podstawie mianowania, z mocy prawa uzyskują stopień nauczyciela mianowanego.

B. Funkcjonowanie biblioteki w zreformowanej szkole

Biblioteka szkolna wspomaga realizację programów nauczania i wychowania, edukację kulturalną i informacyjną uczniów oraz służy kształceniu ustawicznemu nauczycieli. Te właśnie zadania wyróżniają ją spośród innych typów bibliotek. Jako nierozdzielna część szkoły, realizuje zadania zapisane w podstawie kształcenia ogólnego, a zwłaszcza udziela pomocy w nabywaniu przez uczniów umiejętności „poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz efektywnego posługiwania się technologią informacyjną, a także rozwijania sprawności umysłowych oraz osobistych zainteresowań”⁹.

Jadwiga Andrzejewska przedstawia rolę bibliotek szkolnych następująco: biblioteka szkolna jest pracownią interdyscyplinarną, ośrodkiem informacji dla uczniów, nauczycieli i rodziców, ośrodkiem edukacji czytelniczej i informacyjnej uczniów oraz jednym z ogniw ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, którego zadaniem jest służenie realizacji programu nauczania i wychowania oraz przygotowaniu uczniów do korzystania z innych bibliotek i ośrodków informacji. Zdaniem autorki biblioteka, jako nieodłączna część organizmu szkoły, bierze udział w pełnieniu podstawowych funkcji szkoły w stosunku do uczniów:

- kształcąco-wychowawczej,
- diagnostyczno-prognostycznej,
- opiekuńczo-wychowawczej,
- kulturalno-rekreacyjnej¹⁰.

„Przysposobienie czytelnicze i informacyjne” wprowadzone do szkół podstawowych w roku szkolnym 1983/84 zostało zastąpione przez ścieżkę edukacyjną

⁹ Ministerstwo Edukacji Narodowej o bibliotekach. Warszawa 2000 Biblioteczka Reformy s. 10.

¹⁰ J. Andrzejewska: *Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka*. T. 1: *Organizacja biblioteki*. Warszawa 1996 s. 44.

„Edukacja czytelnicza i medialna”. Umiejętności zapisane w podstawie programowej uczniowie nabywają w trakcie całego procesu dydaktycznego, podczas większości zajęć edukacyjnych, za co odpowiedzialni są wszyscy nauczyciele, nie tylko nauczyciel – bibliotekarz¹¹.

Status biblioteki szkolnej i nauczyciela bibliotekarza określają przepisy oświatowe i bibliotekarskie. *Ustawa o systemie oświaty* mówi, że „do realizacji celów statutowych szkoła publiczna powinna zapewnić możliwość korzystania z biblioteki”¹². *Ustawa o bibliotekach* stwierdza, że „w każdej szkole publicznej jest prowadzona biblioteka szkolna”¹³.

Udział biblioteki szkolnej w realizacji programu dydaktycznego i wychowawczego szkoły określa *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla sześciolletnich szkół podstawowych i gimnazjów*¹⁴.

Nauczyciel bibliotekarz podlega Ustawie Karta Nauczyciela¹⁵, która określa prawa i obowiązki nauczycieli publicznych przedszkoli, szkół i placówek.

Obecnie nie ma norm zatrudnienia nauczycieli bibliotekarzy. Przy okazji tzw. ustawy kompetencyjnej (określającej kompetencje poszczególnych organów samorządowych po wejściu w życie reformy administracyjnej) znowelizowano kilkadziesiąt ustaw. Wśród nich znalazła się Karta Nauczyciela, w której skreślono ust. 4 z art. 42: „Minister Edukacji Narodowej określa, w drodze zarządzenia, liczbę uczniów, na których

¹¹ Zob. więcej: A. Linke-Pęksa: *Działalność biblioteki Szkoły Podstawowej w Chotomowie w zakresie przygotowania uczniów do podjęcia nauki w gimnazjum*. Warszawa 2002 rps Biblioteka IINiSB UW.

¹² Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty..., op. cit.

¹³ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85 poz. 539, zm.: 1998 Nr 106 poz. 668).

¹⁴ Rozporządzenie MEN z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. Nr 14 poz. 129).

¹⁵ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, rozdz. 1, art. 5 b, pkt 1 mówi: Prawa i obowiązki nauczycieli publicznych przedszkoli, szkół i placówek określa Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. 1997 r. Nr 56, poz. 357 i z 1998 r. Nr 106, poz. 668).

przysługuje etat nauczyciela bibliotekarza”. Po tej zmianie w kwestii norm zatrudnienia nauczycieli bibliotekarzy pozostają zapisy art. 36 Karty Nauczyciela, mówiące m.in., że normy zatrudnienia nauczycieli bibliotekarzy pozostają do rozstrzygnięcia w ponadzakładowym układzie zbiorowym (zawieranym ze związkami zawodowymi na szczeblu ogólnopolskim lub regionalnym)¹⁶.

Organizację biblioteki szkolnej, zadania nauczyciela bibliotekarza oraz zasady współpracy biblioteki szkolnej z uczniami, nauczycielami i rodzicami (prawnymi opiekunami) oraz innymi bibliotekami określa szczegółowo *Statut ZSO*¹⁷.

Anna Radziejowska-Hilchen zwraca uwagę na „nieobecność” problemów biblioteki szkolnej w najnowszych oświatowych aktach prawnych oraz zeszytach *Biblioteczki Reformy* omawiających i promujących reformę edukacji. Autorka uważa, że fakt ten jest niejednoznaczny i można go interpretować w dwojaki sposób: można uznać, że została potraktowana w sposób demokratyczny na równi z innymi pracowniami szkolnymi, których organizacja i funkcjonowanie nie zostały szczegółowo określone. „Można domniemywać, że ten ogólny teoretyczny zapis nauczyciele wypełniają praktycznymi szczegółami, zgodnie ze swoimi potrzebami programowymi, inwencją i zapewne z finansowymi możliwościami szkoły”. Można więc przyjąć, że uznanie fachowych umiejętności bibliotekarza daje mu pełną swobodę działania zgodnie z potrzebami, nie ograniczając rygorystycznymi regulacjami prawnymi. Z drugiej strony zapis ten, dając indywidualne uprawnienia bibliotekarzowi, może okazać się niewystarczający, nie obliguje bowiem organizatora szkoły do asygno-

¹⁶ *Miejsce bibliotek w zreformowanej szkole*. „Biblioteka w Szkole” 1998 nr 10 s. 2.

¹⁷ Rozporządzenie MEN z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. 2001 Nr 61, poz. 624), § 8.

wania finansów odpowiednich do potrzeb, a dyrektora i wszystkich nauczycieli do ścisłej współpracy z nauczycielem bibliotekarzem prowadzącym bibliotekę szkolną, co jest koniecznym warunkiem dobrego funkcjonowania pracowni działającej na rzecz całej społeczności szkolnej¹⁸.

Podstawową funkcją biblioteki szkolnej jest jej współuczestniczenie ze szkołą w procesach przygotowujących wszechstronnie ucznia do życia w społeczeństwie. Biblioteka ta [...] uczy, jak korzystać z książki i innych typów dokumentów w celu uzyskania niezbędnych informacji. Zasadniczą rolę, jaką biblioteka szkolna spełnia w procesie dydaktycznym, jest nauka metody samodzielnej pracy umysłowej. Ta funkcja jest uznana jako podstawowa w światowym bibliotekarstwie szkolnym¹⁹. Autor wymienia także inne funkcje biblioteki szkolnej, która:

- przygotowuje ucznia – aktywnego odbiorcę i twórcę kultury,

- współuczestniczy w realizacji treści programowych każdego przedmiotu nauczanego w szkole; układ wewnętrzny wyrażający się w relacji nauczyciel – biblioteka – uczeń i oddziaływanie jednocześnie na ucznia przez nauczyciela i bibliotekę daje uczniowi możliwość wielostronnego spojrzenia na dany temat,

- wspiera nauczyciela w jego pracy zawodowej i własnym doskonaleniu,

- pełni rolę kulturotwórczą (szczególnie w małych miejscowościach).

Wszystkie wyżej wymienione funkcje zawierają się w tej funkcji (kulturotwórczej); stymulacja potrzeby samodzielnego podejmowania decyzji przy wyborze źródeł informacji (często wśród piśmiennictwa reprezentującego kontrowersyjne tezy)²⁰.

¹⁸ A. Radziejowska-Hilchen: *Biblioteki a reforma edukacji*. W: *Biblioteka w otoczeniu społecznym*. Pr. zbior. pod red. E. B. Zybert. Warszawa 2000 s. 155-156.

¹⁹ M. Drzewiecki: *Biblioteka we współczesnej szkole*. Warszawa 1991 s. 41.

²⁰ Tamże, s. 41-42.

Funkcje i zadania biblioteka realizuje przez wypracowane sposoby i formy pracy z czytelnikiem, ponieważ „jest instytucją specjalnie do tej pracy powołaną; w ogólnym profilu zadań biblioteki praca z czytelnikiem stanowi powinność podstawową”²¹.

O metodyce pracy z czytelnikiem obszernie pisze m. in. J. Wojciechowski, J. Andrzejewska. Nie będę wymieniać form pracy z czytelnikiem, które są sposobami osiągania celów pracy z czytelnikiem: rozwoju wiedzy, intelektu, wrażliwości estetycznej. Uważam, że z punktu widzenia przygotowania ucznia szkoły podstawowej do nauki w gimnazjum, najważniejsza jest praca z czytelnikiem indywidualnym i lekcja biblioteczna jako forma zespołowa pracy z czytelnikiem.

J. Wojciechowski w ogólnym profilu pracy z czytelnikiem indywidualnym wyodrębnia trzy główne zakresy przedmiotowe: przysposobienie biblioteczne, przysposobienie czytelnicze i przygotowanie literacko-lekturowe²².

Przysposobienie biblioteczne – według J. Wojciechowskiego – polega na przyuczeniu użytkownika do korzystania z bibliotek oraz jej zbiorów, co sprowadza się do objaśnienia zakresu usług bibliotecznych, informowania o zbiorach oraz ich rozmieszczeniu i układzie; przysposobienie czytelnicze jest niczym innym, jak przyuczeniem czytelnika do posługiwania się książką – w szczególności jej aparatem informacyjnym – oraz różnego rodzaju informatorami (także nieksiążkowymi); inaczej formułując: przez przysposobienie czytelnicze można rozumieć opanowanie umiejętności wykorzystywania wszelkich kanałów i źródeł informacji znajdujących się w bibliotece. J. Wojciechowski w zakres tego pojęcia włącza także opanowanie umiejętności selektywnego czytania tekstów informacyjnych; przygotowanie literacko-lekturowe to wszystkie działania, dzięki którym czytelnik opanowuje umiejętność czytania tekstów literackich w sposób zindywidualizowany i twórczy, szczególnie potrzebna jest pomoc bibliotekarza na etapie

²¹ J. Wojciechowski: *Czytelnictwo*. Kraków 1999 s. 147.

²² Tamże, s. 154.

lektury zaawansowanej (aktywność czytelnicza + zainteresowania) oraz na etapie lektury samodzielnej²³.

Z punktu widzenia przygotowania ucznia szkoły podstawowej do nauki w gimnazjum, ważna jest zespołowa forma pracy z czytelnikiem jaką jest lekcja biblioteczna. „Główne cele lekcji bibliotecznej konkretyzują się jako: opanowanie umiejętności posługiwania się warsztatem bibliotecznym (katalogami, spisami, księgozbiorem podręcznym itd.) oraz informacyjnym aparatem książki, np. skorowidzami, spisami treści, a także: doskonalenie odbioru literatury pięknej. Oryginalność lekcji bibliotecznych polega na tym, że – realizacja celów opiera się na ćwiczeniach praktycznych, a więc wymaga aktywnego uczestnictwa²⁴.

J. Andrzejewska wyróżnia dwa typy lekcji bibliotecznych: lekcje poświęcone realizacji ścieżki edukacja czytelnicza i medialna (Autorka podaje „lekcje poświęcone realizacji programu przysposobienia czytelniczego – informacyjnego” co nie jest już aktualne), prowadzone przez nauczyciela bibliotekarza i lekcje z zakresu różnych przedmiotów nauczania, prowadzone w bibliotece przez pozostałych nauczycieli²⁵.

W bibliotece szkolnej nauczyciel bibliotekarz realizuje moduł biblioteczny ścieżki edukacja czytelnicza i medialna, której poświęcam osobny rozdział mojej pracy.

J. Kołodziejska, w kontekście jednego z założeń reformy edukacji – wyrównywania szans uważa, że „nie tylko nauka w szkole, ale również dostęp do książek, słowników, encyklopedii, map, które powinny być w bibliotece”²⁶ daje możliwości wyrównywania szans i osiągnięcia sukcesów uczniów o zbliżonym poziomie intelektualnym. Autorka ma na myśli ciągłe braki finansowe i związaną z tym politykę państwa.

²³ Tamże, s. 155-156.

²⁴ Tamże, s.159.

²⁵ J. Andrzejewska: *Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka*. T. 2. *Praca pedagogiczna biblioteki*. Warszawa 1996 s. 70.

²⁶ J. Kołodziejska: *Polityka – pieniądze i biblioteki*. EBIB 2001 nr 21 Protokół dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/21/polityka.html>

Poniżej przytaczam opinie autorów Biblioteczki Reformy nr 25 na temat roli biblioteki w zreformowanej szkole.

„Biblioteka w zreformowanej szkole powinna pełnić rolę pracowni ogólnoprzedmiotowej. Jej nazwa (np.: dydaktyczne centrum informacyjne, szkolny ośrodek biblioteczno-informacyjny, szkolny ośrodek edukacji samokształceniowej, centrum informacji multimedialnej i internetowej), szczegółowe zadania oraz zasady funkcjonowania powinny być zapisane w statucie każdej szkoły”²⁷.

Biblioteka szkolna realizuje zadania charakterystyczne dla wszystkich typów bibliotek (tzn. gromadzenie, opracowanie, przechowywanie i udostępnianie materiałów bibliotecznych) oraz zadania odrębne, wyróżniające ją spośród innych typów bibliotek – „wspomaga realizację programów nauczania i wychowania, edukację kulturalną i informacyjną uczniów oraz służy kształceniu ustawicznemu nauczycieli”²⁸ – przypominają autorzy Biblioteczki Reformy; przypominają, ponieważ takie zadania biblioteka szkolna realizuje od zawsze. Uważam, że to na co zwracają uwagę autorzy reformy, to inne zadania w procesie dydaktyczno-wychowawczym zreformowanej szkoły. Nazywają bibliotekę nierozzerwalną częścią szkoły, która realizuje zadania zapisane w *Podstawie programowej kształcenia ogólnego*.

Według *Podstawy programowej* „edukacja szkolna polega na harmonijnej realizacji przez nauczycieli zadań w zakresie nauczania, kształcenia umiejętności i wychowania”²⁹. Wśród wymienionych umiejętności, które powinni kształcić nauczyciele w punkcie 5 wymienia się umiejętności „poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz efektywnego posługiwania się technologią informacyjną” a w punkcie 7 – umiejętność „rozwijania sprawności umysłowych oraz osobistych zainteresowań”.

²⁷ Ministerstwo Edukacji Narodowej o bibliotekach. Warszawa 2000. Biblioteczka Reformy Nr 25 s. 11.

²⁸ Tamże, s. 10.

²⁹ *Podstawa programowa kształcenia ogólnego...*, op. cit.

„Korzystanie z zasobów bibliotek, opanowanie technik poszukiwania materiałów do uczenia się, doskonalenie metod samodzielnej pracy z książką i innymi źródłami informacyjnymi – to podstawowe umiejętności warunkujące zdobywanie wiedzy. Uczniowie nie nabędą tych umiejętności podczas okolicznościowych lekcji w bibliotece szkolnej (co było dotychczasową praktyką przy realizacji programu przysposobienia czytelniczego i informacyjnego). Umiejętności te nabywają uczniowie w trakcie całego procesu dydaktycznego, podczas większości zajęć edukacyjnych, za co odpowiedzialni są wszyscy nauczyciele, a więc także nauczyciele bibliotekarze”³⁰.

W zreformowanej szkole, wszyscy nauczyciele są odpowiedzialni za to, za co wcześniej odpowiadał tylko nauczyciel bibliotekarz. Wynika z tego, że wszystkim nauczycielom, całej radzie pedagogicznej powinno zależeć na tym, aby biblioteka miała odpowiednie warunki do prawidłowego i efektywnego funkcjonowania, w której uczeń chciałby spędzać większość szkolnego czasu nad samodzielną nauką szkolną i pogłębianiem zainteresowań.

W życiu młodego pokolenia ogromną rolę odgrywają zasoby medialne i to one odgrywają coraz większą rolę w kształceniu nowych pokoleń. Zdaniem M. Sobieszka, przygotowanie uczniów do poruszania się w gąszczu informacji elektronicznej, gwarantuje sukces indywidualny, w następstwie – sukces całego społeczeństwa. Autor, w przygotowaniu do korzystania z mediów, widzi rolę nowoczesnej biblioteki³¹.

J. Andrzejewska poświęciła cykl artykułów, zatytułowany *Biblioteka szkolna – pracownia nauczycieli i uczniów*, na temat miejsca i roli biblioteki szkolnej

³⁰ Ministerstwo Edukacji Narodowej o bibliotekach. Warszawa 2000. Biblioteczka Reformy Nr 25 s. 10.

³¹ M. Sobieszek: Rola i skuteczność bibliotekarza szkolnego na przykładzie modelu amerykańskiego. EBIB 2002 nr 21 protokół dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/27/sobieszek.html>

w zreformowanej edukacji³². Pisze tam, że porządna biblioteka pełni funkcję głównej interdyscyplinarnej pracowni szkoły, w której uczniowie pod kierunkiem nauczycieli lub indywidualnie uczą się samodzielnie zdobywać wiedzę. Według autorki, biblioteki istniejące staną się porządne wtedy, gdy będą przekształcane w centra dydaktyczne według nowych norm lokalowych³³.

Głównym sprzymierzeńcem dla nowej szkoły jest w całym cywilizowanym świecie, przede wszystkim, istniejąca w szkole biblioteka – informatorium – laboratorium z wysoko wykwalifikowanym personelem, warsztatem informacyjnym, zbiorami książek, czasopism i innych mediów. Ta biblioteka, zwana w anglosaskiej literaturze przedmiotu „media center”, pełni rolę centralną, podstawową, fundamentalną dla realizowanego procesu dydaktycznego³⁴.

„Porządna nowoczesna szkoła to taka, która daje wykształcenie otwarte na całe życie wychowanka.

³² J. Andrzejewska: *Ewolucja roli biblioteki szkolnej w dydaktyce*. „Nowe w szkole” 1997-1998 nr 4 s. 9-10; *Co każdy nauczyciel o bibliotece szkolnej wiedzieć powinien?* „Nowe w szkole” 1997-1998 nr 5 s. 14-15; *Czego biblioteka może oczekiwać od dyrektora szkoły?* „Nowe w szkole” 1997-1998 nr 6 s. 26-28; *Czego bibliotekarze mogą oczekiwać od nauczycieli?* „Nowe w szkole” 1997-1998 nr 7 s. 13-14 oraz artykuł *Reforma systemu edukacji a biblioteki szkolne*. „Nowe w szkole” 1998-1999 nr 5 s. 12-14; *Reforma systemu edukacji a biblioteki szkolne*. „Biblioteka w szkole” 1998 nr 11-12 s. 1-6; J. Głomska: *Reforma edukacyjna w bibliotece szkolnej*. „Poradnik Bibliotekarza” 1999 nr 9 s. 9-11; L. Zyga: *Zadania biblioteki w zreformowanej szkole*. „Biblioteka w szkole” 1999 nr 10 s. 1-5.

³³ O koncepcji bibliotek typu „media center” zob. M. Drzewiecki: *Biblioteka we współczesnej szkole*. Warszawa 1991; autor podaje, że już w 1979 r. UNESCO przedstawiło koncepcję przekształcania bibliotek szkolnych w media center, w których prowadzi się ponad 30% zajęć szkolnych. Tamże, s. 23; *Biblioteka i informacja w środowisku współczesnej szkoły*. Warszawa 2001. J. Andrzejewska podaje, że w krajach anglosaskich i skandynawskich w przekształconych bibliotekach w centrach dydaktycznych – mediotekach prowadzi się 10-30% tygodniowego wymiaru zajęć. L. Pawelski: *Biblioteka szkolna – inaczej, czyli szkolne centrum informacji?* „Nowa Szkoła” 1998 nr 5 s. 58-60.

³⁴ M. Drzewiecki: *Biblioteka i informacja w środowisku współczesnej szkoły*. Warszawa 2001 s. 9.

Szkoła, która potrafi przygotować ucznia do sprostania wyzwaniom współczesności, cechującej się dynamicznym rozwojem nauki i techniki. Powinna rozbudzić w nim ciekawość poznawczą, umotywować go do kształcenia się ustawicznego i wyposażać w odpowiednie kompetencje samokształceniowe, by chciał i potrafił ciągle doskonalić swoje kwalifikacje, a nawet w razie potrzeby przekwalifikować się, by w pełni mógł realizować swoje zdolności i predyspozycje, twórczo uczestnicząc w życiu rodzinnym, zawodowym, społecznym i kulturalnym”³⁵.

Porządna, nowoczesna, zreformowana szkoła to taka, w której kładzie się nacisk na edukację samokształceniową, zdaniem autorki artykułu, w podstawy której powinni wyposażać uczniów nauczyciele bibliotekarze, a wszyscy nauczyciele na lekcjach przedmiotowych powinni utrzymywać, pogłębiać i poszerzać samokształceniowe kompetencje uczniów wyniesione z zajęć z nauczycielami bibliotekarzami³⁶.

³⁵ J. Andrzejewska: *Reforma systemu edukacji a biblioteki szkolne* „Nowe w Szkole” 1998-1999 nr 5 s. 13.

³⁶ Więcej na ten temat: R. Sawicka: *Działalność biblioteki ZSO w Sokółce w zakresie przygotowania uczniów Szkoły Podstawowej nr 2 do nauki w gimnazjum*. Praca magisterska. Kier. prof. dr hab. Marcin Drzewiecki. Warszawa 2002, rps, IINiSB UW.

Kształtowanie kultury informacyjnej w szkole podstawowej

Żyjemy w wieku informacji. Jesteśmy świadkami głębokich zmian społecznych, wynikających z odejścia od społeczeństwa przemysłowego i zbliżenia się do społeczeństwa informacyjnego. Społeczeństwo informacyjne, nazywane również globalnym lub sieciowym, jest zainteresowane zdobywaniem, operowaniem i przesyłaniem informacji¹. Wiąże się to z rozwojem nowej technologii informatycznej, dzięki której informacja staje się tańsza, łatwiej dostępna, wielostronna i przyjazna użytkownikowi. Pociąga to za sobą zmiany w funkcjonowaniu społeczeństwa, jego organizacji i instytucji mu podlegających. Według Jerzego Jastrzębskiego: *Społeczeństwo informacyjne charakteryzuje się wysokim poziomem intensywności informacyjnej w codziennym życiu większości obywateli, w większości organizacji i miejsc pracy, poprzez wykorzystywanie wspólnej lub zgodnej technologii dla różnorodnych działań osobistych, społecznych, kształceniowych i zawodowych oraz poprzez zdolność do prze-*

¹ R. Pachociński: *Oświata XXI wieku. Kierunki przeobrażeń*. Warszawa 1999 s. 10.

*kazywania, otrzymywania i wymiany danych cyfrowych niezależnie od różnic w przestrzeni*².

Wyróżniającymi cechami społeczeństwa informacyjnego, jak podaje *Encyklopedia mass mediów* jest:

- Uzależnienie osób i instytucji od informacji.
- Uwarunkowanie rozwoju kulturowego i społecznego.
- Przyrost pozyskiwanych informacji.
- Szybki przepływ danych.
- Problem kontroli informacji i jej dystrybucji.
- Posiadanie wiedzy jest równoznaczne z dostępem do informacji³.

W świetle przytoczonych definicji widoczna jest rola biblioteki jako ośrodka informacji. Powinnością nabierającą wagi staje się gromadzenie i upowszechnianie danych. Aby temu sprostać biblioteka powinna być zasobna zarówno w odpowiednie zbiory, jak i warsztat informacyjny. Współczesna szkoła wprowadzająca dydaktykę generatywną, czyli nauczająca samodzielnego zdobywania wiedzy, musi mieć sprawnie działające centrum informacji. Dzięki niemu uczeń może zaangażować się we własny rozwój, konstruować nowe pojęcia, rozwiązywać problemy i krytycznie postrzegać otaczającą rzeczywistość. Przewodnikiem ucznia w świecie informacji powinien stać się nauczyciel bibliotekarz. Odpowiednio przygotowany może być przewodnikiem po zbiorach biblioteki, doradcą w zdobywaniu przez uczniów poszukiwanych treści oraz pomocnikiem w dotarciu i prawidłowym korzystaniu z nowoczesnych narzędzi elektronicznych.

² J. Jastrzębski: *Między tradycją a codziennością – mity, kanony, hierarchie*. W: *Kultura popularna – literatura – książka – rynek. Forum czytelnicze II*. Warszawa 1995 s. 163.

³ *Popularna encyklopedia mass mediów*. Red. J. Skrzypczak. Poznań 1999 s. 510.

1. WARSZTAT INFORMACYJNY BIBLIOTEKI

Zgodnie z założeniami biblioteka szkolna powinna być jedną z pracowni szkolnych, o szczególnym charakterze. Głównym zadaniem biblioteki jest wspieranie i uzupełnianie szkolnych procesów dydaktycznych oraz tworzenie możliwości indywidualnego rozwoju wiedzy, intelektu i zainteresowań. Aby takie założenia były możliwe do zrealizowania, szkolna ksiąznica powinna mieć bardzo dobrze zorganizowany warsztat informacyjny.

1.1. Księgozbiór podręczny

Podstawą działalności prawidłowo zorganizowanej biblioteki są odpowiednio skompletowane zbiory. Bibliotekarz podczas gromadzenia powinien znać swój księgozbiór oraz mieć orientację, co aktualnie ukazuje się na rynku wydawniczym. W czasie kompletowania zbiorów należy pamiętać o realizowanych w szkole programach nauczania i wychowania, a także o zaspokojeniu potrzeb czytelniczych i informacyjnych uczniów i nauczycieli. Należy przy tym wziąć pod uwagę wiek i liczbę uczniów, typ szkoły oraz aktualne tendencje edukacyjne. Należy zwrócić uwagę na wartość dydaktyczno-wychowawczą nagromadzonej pozycji, stopień trudności tekstu odpowiadający percepcji uczniów, wartość artystyczną utworu oraz wartość edytorską książki.

Integralną częścią księgozbioru biblioteki jest księgozbiór podręczny, ulokowany w czytelni. Obejmuje on wydawnictwa zawierające ogólne wskazówki niezbędne do szybkiego pozyskiwania potrzebnych informacji:

– wiadomości faktograficzne:

- a) encyklopedie,
- b) leksykony,
- c) słowniki językowe,
- d) słowniki rzeczowe,
- e) poradniki i przewodniki,

- f) atlasy,
- g) roczniki statystyczne,
- h) tablice chronologiczne,
- i) przewodniki turystyczne,
- j) książki telefoniczne,
- k) rozkłady jazdy;

– wiadomości o piśmiennictwie, odsyłające do źródeł:

- a) bibliografie,
- b) katalogi różnych bibliotek,
- c) wykazy nabytków,
- d) katalogi wydawnicze i księgarskie.

Bardzo ważna jest aktualność informacji zawartej w tych wydawnictwach, dlatego należy systematycznie przeglądać zbiór podręczny, zadbać o najnowsze pozycje, a przestarzałe przeznaczyć do usunięcia. W miarę możliwości lokalowych podręczna kolekcja może być rozszerzona o podręczniki, cenne wydania książek, pozycje dotyczące patrona szkoły lub związane z regionem, miastem czy najbliższą okolicą.

W czytelnii nie może zabraknąć wydawnictw periodycznych. Przy ustalaniu tytułów czasopism do prenumeraty, trzeba uwzględnić potrzeby uczniów i nauczycieli. Dobór tytułów czasopism powinien zależeć także od typu i profilu szkoły.

1.2. Katalogi biblioteczne

Główną rolą katalogu jest informowanie czytelników o dokumentach znajdujących się w danej bibliotece. W bibliotekach szkół podstawowych najczęściej są spotykane katalogi główne: alfabetyczny i rzeczowy oraz cząstkowe: księgozbioru podręcznego, czasopism, serii wydawniczych i zbiorów multimedialnych. Bibliotekarze mogą również wykonywać katalogi ilustrowane, przeznaczone dla najmłodszych uczniów.

Korzystanie z katalogu alfabetycznego nie nastrocza uczniom trudności nawet w szkole podstawowej.

Niezbędna jest tu tylko znajomość alfabetu i nazwiska autora poszukiwanej książki. Na karcie katalogowej użytkownik znajdzie informacje dotyczące cech formalnych i treściowych książki oraz sygnaturę. Katalog rzeczowy opiera się na układzie logicznym, zawiera karty zgrupowane według treści książek i ułożone według przyjętej w danej bibliotece klasyfikacji. Użytkownik poszukujący materiału na określony temat, nie znający nazwiska autora, tam właśnie powinien się kierować.

Warunkiem użyteczności katalogów jest odpowiednia informacja przybliżająca kompletność kart katalogowych oraz zgodność z księgozbiorem. Wprowadzenie komputeryzacji do katalogowania umożliwia stworzenie większych możliwości wyszukiwania dokumentów.

1.3. Kartoteki zagadnieniowe

Kartoteki bibliograficzne dopełniają katalogi w bibliotece i umożliwiają lepsze wykorzystanie zebranych materiałów. Kartoteki zawierają karty z opisem bibliograficznym artykułu z czasopisma lub fragmentu książki. Karty ułożone są według zagadnień, co umożliwia szybkie znalezienie potrzebnej informacji na dany temat. Najczęściej wykorzystywanymi kartotekami są: ogólna, osobowa, regionalna, materiałów repertuarowych i konspektów lekcji. Każda biblioteka może stworzyć swój zestaw kartotek, opierając się na potrzebach użytkowników oraz planie pracy dydaktyczno-wychowawczym szkoły.

1.4. Kartoteki tekstowe

Kartoteki tekstowe, zwane popularnie teczkami wycinków, zawierają wycięte z gazet i czasopism ciekawe artykuły i ilustracje. Dodatkowo można umieszczać w teczkach druki ulotne, broszurki nie wpisane do księgi inwentarzowej, referaty, zdjęcia i inne materiały.

Wycinki grupuje się tematycznie, aby ułatwić poszukiwania. Niewygodne teczki można zastąpić segregatorami, a materiały przechowywać w foliowych koszulkach. Aktualność teczek jest podstawą ich wartości, dlatego teczki należy często przeglądać i usuwać materiały zniszczone lub nieaktualne.

1.5. Plansze informacyjne

Sprawne poruszanie się po bibliotece i uzyskanie odpowiedniej informacji ułatwiają użytkownikom plansze informacyjne. Oprócz wywieszki na drzwiach zawierającej godziny otwarcia placówki, dużą rolę odgrywają napisy wskazujące drogę do poszczególnych działów zbioru. W bibliotece szkoły podstawowej pomocna może okazać się plansza przypominająca uczniom sposób korzystania z katalogu czy kartoteki, wypisany alfabet a także spis działów UKD. Warunkiem użyteczności wszystkich plansz jest zrozumiałość, aktualność i czytelność w sensie formalnym i treściowym⁴.

2. KOMPUTER W PRACACH INFORMACYJNYCH BIBLIOTEKI

Współczesne systemy edukacyjne poszukują coraz atrakcyjniejszych sposobów nauczania. Od niedawna możliwe jest wykorzystywanie obok mediów tradycyjnych – także elektronicznych. Koncepcja taka, zwana kształceniem multimedialnym, zakłada, że nauczanie – uczenie się daje lepszy efekt w chwili połączenia wzajemnie uzupełniających się źródeł wiedzy – tradycyjnych pomocy naukowych, materiałów drukowanych oraz mediów elektronicznych. Wielość bodźców pobudza

⁴ J. Wojciechowski: *Podstawy pracy z czytelnikiem*. Warszawa 1991 s. 120-121.

aktywność intelektualną, emocjonalną i spostrzeżeniową uczniów. Różnorodne media działają na wzrok, słuch, dotyk, przez co ułatwiają pośrednie i bezpośrednie poznanie rzeczywistości i umożliwiają uzyskanie lepszych wyników w nauce. Takie kształcenie ma bezpośredni wpływ na bibliotekę szkolną, która musi się stać interdyscyplinarną pracownią: gromadzącą i udostępniającą materiały, niezależnie od ich zewnętrznej postaci.

Komputeryzacja biblioteki może wspomóc kształtowanie kultury informacyjnej uczniów, usprawnić działalność organizacyjną i pedagogiczną. Komputer może być użyty w bibliotece na wiele różnych sposobów. Najlepszym rozwiązaniem wydaje się komputeryzacja kompleksowa, pojawia się wtedy kilka komputerów od razu. Przejmują one podstawowe funkcje warsztatu tradycyjnego – gromadzenie, katalogowanie, udostępnianie, informowanie. Mogą również być zastosowane do przetwarzania tekstów, tworzenia lokalnych baz i nadzoru nad nimi, wykorzystywania oprogramowania edukacyjnego.

Do realizacji powyższych celów potrzebne są komputery o zróżnicowanych parametrach technicznych: programy multimedialne wymagają najnowszych komputerów z dostępem do Internetu, natomiast do wypożyczania i tworzenia bazy katalogowej wystarczy starszy sprzęt. Zdzisław Babicz opracował optymalne wymagania sprzętowe w bibliotece szkolnej:

Możliwości finansowe szkoły oraz powyższe zróżnicowanie sprzętowe pozwalają sugerować następujące wyposażenie bibliotek: 1 komputer z szybkim procesorem, dużą pamięcią operacyjną oraz dyskową, który wykorzystywany byłby jako serwer lokalnej sieci komputerowej oraz stanowisko pracy bibliotekarza, 1 lub 2 komputery multimedialne do przeglądania na miejscu encyklopedii i innych programów multimedialnych a także zapewniający dostęp do zasobów Internetu oraz 4-5 komputerów o mniejszych możliwościach służących jako terminale uczniowskie wykorzystywane do przeglądania katalogów biblioteki oraz realizacji wypo-

życzeń. Biblioteka powinna także dysponować drukarką atramentową – do druku informacji, zaproszeń, różnego rodzaju opracowań, drukarką igłową do wydruków roboczych, a także skanerem umożliwiającym przetworzenie obrazów z postaci drukowanej na elektroniczną. Kolejnym etapem rozwoju biblioteki może być wyposażenie w czytnik kodów kreskowych, znacznie usprawniający obsługę czytelników⁵.

Ważną sprawą jest wybór odpowiedniego programu bibliotecznego – w bibliotekach szkolnych najczęściej stosowane są programy MOL lub MAK; znacznie rzadziej – SOWA. Każdy z programów ma swoich zwolenników i przeciwników. W bibliotece powinny znaleźć się również programy narzędziowe – edytory: tekstu i grafiki, a także programy multimedialne, dostosowane do wieku uczniów i typu szkoły.

W sytuacji, gdy biblioteka dysponuje tylko jednym komputerem, można mówić o małej komputeryzacji. Wtedy automatyzacji podlega tylko jeden lub kilka procesów albo następuje wspomaganie tradycyjnego warsztatu informacyjnego. Mamy do wyboru:

- komputeryzację katalogu,
- wypożyczanie usprawnione pracą komputera,
- redagowanie dokumentów wtórnych,
- wyszukiwanie informacji w bazach danych lub w Internecie,
- udostępnianie komputera jako narzędzia telekomunikacyjnego,
- wykorzystywanie przez uczniów programów edukacyjnych, gier, oglądanie filmów.

Nawet przy ograniczonej liczbie sprzętu komputerowego praca w bibliotece zostanie usprawniona.

Komputeryzacja biblioteki tylko wtedy będzie przebiegała sprawnie, gdy nauczyciel bibliotekarz posiędzie przynajmniej minimalne wiadomości i umiejętności w zakresie:

⁵ Z. Babicz: *Multimedialne laboratorium komputerowe w szkole*. W: *Multimedia, kultura czytelnicza i dostęp do informacji*. Białystok 2001 s. 77.

- podstaw obsługi komputera,
- posługiwania się drukarką i skanerem,
- pełnego wykorzystania oprogramowania komputerowego.

Komputeryzacja biblioteki, pomimo dużego nakładu kosztów i włożonej pracy, przynosi wiele korzyści. Biblioteczne programy komputerowe mają nieograniczone możliwości wyszukiwania informacji w bazach danych: katalogowej i kartotek zagadnieniowych. Istnieje możliwość przygotowania w krótkim czasie zestawienia bibliograficznego oraz jego wydruku. System biblioteczny może być wykorzystany podczas lekcji z Edukacji czytelniczej i medialnej, umożliwia wówczas jej uatrakcyjnienie. Zainstalowane edytory tekstu i grafiki umożliwią uczniom pisanie prac domowych i referatów. Skomputeryzowana biblioteka oszczędza czas bibliotekarza. System umożliwia opracowanie książek, artykułów z czasopism, dokumentów dźwiękowych, filmowych, kartograficznych, ikonograficznych i tworzy na podstawie tej bazy różnorodne katalogi i kartoteki. Do komputera opis dokumentu wprowadza się tylko raz, a system powiela tę informację wielokrotnie. Zaoszczędzony czas można wykorzystać w pracy pedagogicznej z uczniem. Aleksander Radwański tak odpowiada na pytanie, po co stosować nowe technologie.

1. Po to, by usprawnić tradycyjny warsztat i poradzić sobie z szybkim i relewantnym opracowaniem dokumentów.

2. Technologia komputerowa towarzyszy coraz częściej zarówno pracy i kształceniu, jak i rozrywce. Nie ma potrzeby robić wyjątku dla biblioteki.

3. Powstaje bardzo potężny obieg informacji, jakimi są sieci rozległe, a w szczególności Internet. Biblioteki muszą włączyć się do tego obiegu⁶.

Wymienione zostały tylko główne korzyści wykorzystania komputera w tworzeniu elektronicznego warsztatu informacyjnego biblioteki.

⁶ A. Radwański: *Komputery, biblioteki, systemy*. Warszawa 1996 s. 17.

Dopełnieniem warsztatu informacyjnego w bibliotece szkolnej jest dostęp do sieci Internetu. Dobrze wykorzystany stwarza on wiele możliwości. Umożliwia pozyskanie aktualnych informacji na temat prawa w oświacie, form kształcania, grantów. Na zamieszczonych stronach WWW czasopism można zapoznać się z interesującymi artykułami lub przejrzeć publikowane spisy treści czasopism, np. bibliotekarskich. Wydawcy książek zamieszczają na swoich stronach informacje o nowościach wydawniczych i możliwościach ich zakupu. Dostęp do Internetu umożliwia również przeglądanie baz katalogowych różnych bibliotek oraz baz danych z różnych dziedzin wiedzy. Baza Biblioteki Narodowej może pomóc podczas opracowywania zbiorów, udostępniając „Przewodnik Bibliograficzny” i kartoteki haseł wzorcowych.

W działalności pedagogicznej dostęp do Internetu nauczy dzieci, jak zdobyć informacje, ocenić ich jakość, przetworzyć i wykorzystać. Jest nieocenionym źródłem praktycznych lekcji bibliotecznych, zapewniając różnorodność informacji i uatrakcyjnając ich przebieg. W sieci znajduje się dużo pomocnych konspektów zajęć, lekcji, konkursów, przedstawień – z których może i powinien korzystać nauczyciel.

Użytkownik ma także dostęp do wirtualnej biblioteki, która posiada więcej zbiorów niż biblioteka szkolna oraz do bogatego informatorium w postaci słowników i encyklopedii.

Komputer z dostępem do Internetu w bibliotece szkolnej umożliwia uczniom poznanie i wykorzystanie jego zasobów. Użytkownikom, którzy posiadają łącze w domu, pozwala na skierowanie torów ich poszukiwań w odpowiednim kierunku. Obydwie grupy uczniów skorzystają z porad nauczyciela bibliotekarza, przewodnika po świecie informacji nie tylko bibliotecznej.

Umiejętności biblioteczne i informacyjne absolwenta szkoły podstawowej

Edukacja czytelnicza i medialna składa się z dwóch modułów. Jeden z nich obejmuje treści związane z kształceniem ucznia jako użytkownika informacji, drugi stanowi wprowadzenie do świadomego i racjonalnego odbioru oraz korzystania z mass mediów i nowoczesnej technologii informatycznej.

Na podstawie programowej ścieżki, cele edukacji czytelniczej i medialnej ukierunkowane na przygotowanie wychowanków do samodzielnego zdobywania, przeszukiwania informacji, świadomego wyboru źródeł i poszanowania polskiego dziedzictwa kulturowego. Wyznaczają zadania szkolne, do których należą¹:

- rozwijanie i utrwalanie zainteresowań, potrzeb i nawyków czytelniczych,
- kształcenie umiejętności samodzielnego korzystania ze zbiorów bibliotecznych i poszanowania źródeł informacji,
- przygotowanie do odróżnienia fikcji od rzeczywistości w przekazach medialnych, rozpoznawania komunikatów medialnych, rozumienia języka me-

¹ D. U. 1999 Nr 14, poz. 129, s. 598.

diów i posługiwania się narzędziami medialnymi (krytycyzm w odbiorze telewizji).

Treści ścieżki zostały zgrupowane w tym etapie kształcenia wokół²:

- pisma, książki, prasy i przekazów medialnych,
- wydawnictw informacyjnych, literatury popularno-naukowej, czasopism dziecięcych i młodzieżowych,
- katalogów, kartotek, zautomatyzowanych systemów wyszukiwania danych,
- procesu porozumiewania się,
- komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
- rodzajów mediów, ich istoty i zasady funkcjonowania,
- funkcji i charakterystyki komunikatów medialnych: drukowanych, obrazowych, dźwiękowych, audiowizualnych i multimedialnych,
- podstawowych elementów języka poszczególnych rodzajów mediów,
- teatru jako źródła przekazów medialnych,
- selektywności doboru informacji w środkach masowego przekazu.

Osiągnięcia i umiejętności, jakie powinien uzyskać absolwent szkoły podstawowej³:

- czytanie dla zdobycia wiadomości i zaspokojenia potrzeb poznawczych,
- poszukiwanie i wykorzystanie informacji z różnych źródeł (wydawnictwa informacyjne, literatura popularnonaukowa, prasa, komunikaty medialne),
- korzystanie z katalogów i kartotek,
- rozpoznawanie języka mediów, rzeczywistości i fikcji, obiektywnej relacji i komentarza,
- posługiwanie się podstawowymi urządzeniami medialnymi,
- dokonywanie krytycznej analizy oferty mediów i świadomy ich wybór.

² Tamże.

³ Tamże, s. 599.

Ze względu na niezwykle ważne dla rozwoju uczniów znaczenie ścieżki, nie powinna ona funkcjonować na zasadzie przypadkowych zajęć (np. zastępstwa, ponieważ wyznaczone cele i zadania wymagają stałej obecności treści ścieżki na wszystkich zajęciach dydaktycznych i ciągłego kształtowania postaw i umiejętności, odwoływania się do wartości, spójności, przenikania treści różnych dziedzin wiedzy, ciągłego poszukiwania powiązań międzyprzedmiotowych.

Przykłady realizacji treści ścieżki *Edukacja czytelnicza i medialna* – moduł biblioteczny w poszczególnych klasach drugiego etapu edukacji.

W klasie IV mogą to być tematy dotyczące książki beletrystycznej, popularnonaukowej, korzystania z encyklopedii, słowników i innych wydawnictw informacyjnych. Uczeń powinien się nauczyć⁴:

- odróżniać książkę popularnonaukową od beletrystycznej,
- rozpoznawać poszczególne elementy struktury treści książki, określać jej tematykę i przydatność,
- znajdować w książce określone informacje,
- poznać wartość encyklopedii i słownika jako podstawowego kompendium wiedzy,
- dostrzegać różnice między encyklopedią i słownikiem a innymi wydawnictwami informacyjnymi,
- dobierać właściwe wydawnictwa informacyjne do poszukiwanej informacji,
- odnajdować określone informacje w wydawnictwie o układzie hasłowo-alfabetycznym i rzeczowym,
- odczytywać skróty i znaki, notować zwięźle podaną informację.

W klasie V mogą to być tematy dotyczące katalogu alfabetycznego i rzeczowego (ich podziału i struktury) oraz sposobu kompletowania biblioteczki domowej.

⁴ J. Andrzejewska: *Program edukacji czytelniczej i medialnej – moduł biblioteczny, realizowany przez nauczyciela – bibliotekarza na zajęciach grupowych w bibliotece (pracowni bibliotecznej) w szkole podstawowej* – „Biblioteka w Szkole” 2000 nr 2 s. 3.

Umiejętności, jakie uczeń powinien nabyć to⁵:

- zrozumienie informacji o książce zapisanej na karcie katalogowej,
- wyszukiwanie książki w katalogu alfabetycznym kartkowym lub komputerowym i na półce,
- sięganie do odpowiedniego katalogu,
- sporządzanie alfabetycznego spisu książek wybranego autora,
- wyszukiwanie książki beletrystycznej w katalogu działowym, książki popularnonaukowej w dziesiętnym,
- wyszukiwanie książki w katalogu komputerowym,
- korzystanie ze źródeł informacji o nowościach wydawniczych.

W klasie VI można zrealizować tematy dotyczące korzystania z prasy, z bibliograficznych kartotek, ze sporządzania zestawień bibliograficznych, a mianowicie⁶:

- zapoznać uczniów z budową czasopisma,
- zapoznać z rodzajem kartotek w bibliotece,
- nauczyć uczniów znajdowania potrzebnych materiałów w gazetach i czasopismach,
- rozpoznawania rodzajów czasopism ze względu na częstotliwość ukazywania się, na treść i odbiorców,
- wyszukiwanie w kartotekach bibliograficznych określonych materiałów, założyć własną kartotekę,
- sporządzania opisu bibliograficznego książki lub jej fragmentu oraz artykułu,
- sporządzania bibliografii załącznikowej.

W dużej mierze więc, od biblioteki szkolnej (choć nie należy tylko tym problemem obciążać biblioteki zapominając o nauczycielach) zależy czy absolwent szkoły podstawowej będzie w stanie „poruszać” się w świecie mediów i informacji.

⁵ Tamże s. 4-5.

⁶ Tamże, s. 5.

Umiejętności biblioteczne i informacyjne absolwenta gimnazjum

Reforma systemu oświaty wprowadziła wiele nowych pojęć, takich jak: korelacja, integracja, blok przedmiotowy czy ścieżka międzyprzedmiotowa, które mają służyć idei integralności i wspierać proces zmian. Integracja międzyprzedmiotowa jest procesem scalania treści różnych dziedzin, wiodącym do syntezy wiedzy w zakresie jednego przedmiotu lub też procesem scalania wiedzy zdobytej przez uczniów z różnych przedmiotów drogą ich korelacji. Dzięki temu integracja międzyprzedmiotowa przybliża szkołę do życia, umożliwia uczniom rozumienie świata, odwołując się do ich doświadczeń i zdobytej wiedzy, rozwijając umiejętności niezbędne do życia w warunkach współczesnego świata, gdzie umiejętności wyboru i dotarcie do odpowiedniego źródła wiedzy są umiejętnościami podstawowymi.

Integracji wiedzy w klasach IV-VI szkoły podstawowej i w gimnazjum służy wprowadzenie bloków przedmiotowych i ścieżek edukacyjnych. Blok przedmiotowy jest formą integrowania treści nauczania i umiejętności z różnych dziedzin wiedzy, realizowanych w toku jednolitych zajęć edukacyjnych. Dla wychowania największe jednak znaczenie mają ścieżki edukacyjne, których

realizacja powinna odbywać się w ramach nauczania różnych przedmiotów (bloków przedmiotowych) lub w postaci odrębnych zajęć. Temat kluczowy, motyw przewodni będzie miał charakter ścieżki¹ jeśli omawiany będzie prawie w tym samym czasie, pod różnym kątem, w następujących po sobie blokach przedmiotowych (przedmiotach).

Wraz z wejściem reformy szkolnictwa **edukacja medialna i czytelnicza** jako ścieżka międzyprzedmiotowa znalazła się w podstawach programowych szkoły podstawowej, gimnazjum i liceum. Ścieżka edukacyjna, edukacja czytelnicza i medialna jest nową dziedziną nauczania w polskiej szkole. Potrzeba edukacji w zakresie mediów (np. filmu) była wielokrotnie podnoszona przez pedagogów, psychologów, socjologów, filmoznawców, a nawet Krajową Radę Radiofonii i Telewizji. Nowe podstawy programowe wprowadzają ją wreszcie w zakres kształcenia ogólnego. Przyczyną licznych głosów domagających się przygotowania młodych ludzi do poruszania się w świecie mediów jest ich powszechna obecność w życiu współczesnego człowieka i ich nie zawsze pozytywne oddziaływanie, szczególnie na najmłodszych. Liczni pedagodzy, psychologowie z troską o wychowanie młodzieży stwierdzają, że w ślad za znakomitym opanowaniem sztuki nośników informacji, w ślad za znajomością ciekawostek związanych z mediami wcale nie idzie umiejętność krytycznego odbioru treści niesionych przez media masowe.

Edukacja czytelnicza ma już swoją szkolną tradycję (stanowiła już wcześniej część programu nauczania, najczęściej pod nazwą przysposobienie biblioteczne, przygotowujące ucznia do korzystania ze zbiorów szkol-

¹ Integracja międzyprzedmiotowa może być przykładowo realizowana wokół: wydarzenia (np. premiera filmu „Pan Tadeusz”), sylwetek twórców (epopei i filmu – Mickiewicza i Wajdy), bohatera literackiego (Jacek Soplica), problemu (język poetycki), osiągnięć uczniów realizujących projekt w zespołach.

nej biblioteki) i dlatego należy się spodziewać, że – podobnie jak wcześniej – będzie realizowana głównie przez nauczycieli prowadzących szkolne biblio- czy mediateki. Ponieważ jednak współczesna biblioteka coraz częściej staje się mediateką, a zbiorom książkowym i czasopismom towarzyszą nagrania dźwiękowe i filmowe, a także programy komputerowe i dyski multimedialne, pojawiła się konieczność rozszerzenia zadań edukacji bibliotecznej. Coraz mniejszy, niestety, udział książki i przekazów drukowanych w doświadczeniach medialnych najmłodszych, a także wpływ mass mediów na kształtowanie się postaw i charakterów uczniów, wymusił konieczność wprowadzenia także edukacji medialnej.

Edukację medialną rozumie się jako wyposażenie uczniów w wiadomości i umiejętności w zakresie korzystania z różnych rodzajów środków przekazu: książki, czasopisma, filmu, przezrocza, taśmy magnetofonowej, płyty, wideokasety i in., z różnych instytucji, gdzie te media się znajdują (np. biblioteki, ośrodki informacji naukowej), z urządzeń przekazujących masową informację (radio i telewizji), wreszcie ze źródeł informacji (bibliografii, katalogów itp.). Zakłada się, że jako ścieżka edukacyjna może być do czasu wykształcenia specjalistów w tym zakresie realizowana przez nauczycieli różnych przedmiotów i specjalności. Najbardziej predystynowanymi są zapewne nauczyciele polonistów lub nauczyciele plastyki i muzyki. Głównych jednak realizatorów programu (szczególnie w zakresie edukacji medialnej) upatruje się wśród tych nauczycieli, dla których współczesne media są pasją, wiążą się z ich zainteresowaniami i twórczością: fotograficzną, filmową, komputerową czy inną. Oni bowiem będą mogli najlepiej wprowadzić uczniów w świat przekazów medialnych.

Rzeczony rozwój technologii powiększył listę mediów jako środków ekspresji artystycznej. Dziś jej narzędzia nie ograniczają się do pióra, pędzla, rylca, dłuta i akustycz-

nych instrumentów muzycznych, ale obejmują także aparat fotograficzny, mikrofon, kamerę wideo, multimedialny komputer i elektroniczne (komputerowe) instrumenty. Media muszą być więc obecne w szkole również w tej roli.

„Technologie medialne są istotne na każdym poziomie kształcenia, i to niezależnie od dostępnego w szkole wyposażenia. Szkolna gazetka może być pisana ręcznie lub robiona na komputerze, ilustrowana odręcznymi rysunkami, zdjęciami wprowadzonymi przez skaner lub grafiką komputerową, wywieszona na korytarzowej tablicy lub powielana na ksero – zmieni to jedynie jej zewnętrzną formę i zasięg odbiorców, nie będzie miało jednak wielkiego znaczenia dla wywołania procesu twórczego i nauczania jego etapów. Należy także dostrzegać związki pomiędzy stosowaną technologią a językiem mediów oraz doceniać znaczenie wiedzy i biegłości w posługiwaniu się technologiami i ich narzędziami – od kredek po kamerę wideo. Najważniejsze będzie jednak zwrócenie uwagi na to, iż technologie są tylko narzędziami języka mediów i procesów komunikowania”².

Edukacja medialna różni się od innych rodzajów „wiedzy szkolnej” tym, że w zasadniczym stopniu opiera się na przeżyciach i wiedzy, które uczniowie zdobywają nieformalnie poza szkołą: w domu, grupie rówieśniczej, z obserwacji i uczestnictwa w otaczającym dziecko „świecie mediów”. Poza rolą edukacyjną, widzimy niezmiernie ważny wpływ mediów na proces wychowawczy. Media stały się bowiem podstawowym (poza grupą rówieśniczą) źródłem wzorów zachowań i źródłem wpływów na kształtowanie postaw. Edukacja medialna, pomagając uczniowi zrozumieć media, powinna więc w sposób bezpośredni i pośredni odgrywać istotną rolę w programie wychowawczym szkoły. Założono, że na-

² H. Gołębiowska: *Działalność biblioteki nr 32 w Warszawie w zakresie przygotowania młodzieży do nauki w szkole średniej*. Warszawa 2002 rps. W: Biblioteka IINiSB UW. Praca magisterska s. 73.

uczyciel wprowadza uczniów w nowe zagadnienia, posługując się przy tym odpowiednimi przykładami multimedialnymi, jednak zasadnicza część zajęć i edukacji czytelniczej i medialnej odbywać się powinna poprzez aktywność poznawczą uczniów: indywidualną i podejmowaną w ramach pracy grupowej. Ocenie podlegać więc będą zarówno wytwory, jak i wysiłek i zaangażowanie ucznia³. Ocena, jaką może otrzymać uczeń, opisowa lub wyrażona poprzez stopień, zależeć będzie od wymagań, jakie nauczyciel ustali w odniesieniu do danego zadania (osiągnięcia) i danego ucznia przy uwzględnieniu jego możliwości.

Te niezwykle istotne dla rozwoju ucznia potrzeby i treści uwzględnia ścieżka: edukacja czytelnicza i medialna, której cele ukierunkowane są na przygotowanie wychowanków szkół podstawowych do samodzielnego zdobywania, poszukiwania informacji, świadomego wyboru źródeł i poszanowania polskiego dziedzictwa kulturowego. Powyższe cele wyznaczają zadania szkoły podstawowej w zakresie edukacji czytelniczej i medialnej, do których należą:

- rozwijanie i utrwalanie zainteresowań, potrzeb i nawyków czytelniczych,
- kształcenie umiejętności samodzielnego korzystania ze zbiorów bibliotecznych i poszanowania źródeł informacji,
- przygotowanie do odróżniania fikcji od rzeczywistości w przekazach medialnych, rozpoznawania komunikatów medialnych, rozumienia języka mediów i posługiwania się narzędziami medialnymi,
- wprowadzenie w proces komunikacji międzyludzkiej.

Treści ścieżki zostały zgrupowane w tym etapie kształcenia wokół: pisma, książek, prasy, warsztatu

³ Stosowanie różnych form pracy indywidualnej, grupowej i zespołowej oraz metod aktywizujących sprawia, że aktywność poznawcza (przyswajanie wiedzy) przeplata się jednocześnie z aktywnością emocjonalną (przeżywanie), twórczą (działanie) i społeczną (współpraca, komunikacja), dzięki czemu wzrasta zdolność zapamiętywania informacji i efektywność pracy.

informacyjnego biblioteki, procesu komunikacji i przekazów medialnych. Absolwent szkoły podstawowej powinien wykazać się umiejętnościami:

- czytania dla zdobycia wiadomości i zaspokajania potrzeb poznawczych,
- poszukiwania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł (wydawnictwa informacyjne, literatura popularnonaukowa, prasa, komunikaty medialne),
- korzystania z katalogów, kartotek,
- rozpoznawania języka mediów, rzeczywistości i fikcji, obiektywnej relacji i komentarza,
- posługiwania się podstawowymi urządzeniami medialnymi,
- dokonywania krytycznej oferty mediów i świadomego ich wyboru.

W trzecim etapie kształcenia – w gimnazjum, słowem kluczowym jest samodzielność ucznia. Szkoła powinna zatem wprowadzić młodego człowieka w świat nauki, wdrażać go do samodzielności, pomóc w wytyczeniu właściwej drogi, w podjęciu decyzji dotyczącej kierunku dalszej edukacji, w rozwijaniu własnej osobowości i przygotować do aktywnego udziału w życiu społecznym. Ścieżka edukacja czytelnicza i medialna jest w gimnazjum kontynuacją tematyki szkoły podstawowej. Jej cele to przygotowanie uczniów do samokształcenia, korzystania ze źródeł i warsztatu informacyjnego biblioteki, segregowaniu informacji i krytycznego ich odbioru, racjonalnego wykorzystywania w samokształceniu mediów oraz rozbudzanie potrzeb czytelniczych i kształtowanie postawy szacunku dla polskiego dziedzictwa kulturowego.

Cele te wyznaczają zadania szkoły, do których należą:

- rozpoznawanie i kierowanie zainteresowaniami literackimi uczniów,
- tworzenie warunków do zdobywania informacji z różnorodnych źródeł,
- rozwijanie wiedzy o prawidłowej, skutecznej komunikacji,

- rozwijanie wiedzy o mediach, komunikatach medialnych, ich roli, środkach i zabiegach socjotechnicznych,
- wprowadzenie w świat produkcji medialnej i dzieł medialnych.

Treści ścieżki w tym etapie zostały zgrupowane wokół: dokumentów, procesu samokształcenia, komunikacji medialnej, zaś osiągnięcia gimnazjalisty kończącego klasę trzecią można ująć w kilka grup:

- umiejętność korzystania ze zbiorów i mediów jako źródeł informacji oraz z warsztatu informacyjnego biblioteki i wykorzystywania zdobytej wiedzy do własnych opracowań,
- umiejętność analizowania komunikatów medialnych pod kątem ich wartości, rozróżniania ich i dokonywania właściwego wyboru w korzystaniu ze środków masowej komunikacji,
- umiejętność skutecznego porozumiewania się, posługiwania się różnymi formami komunikatów i narzędzi medialnych w komunikacji interpersonalnej, w procesie zdobywania, dokumentowania i prezentowania wiedzy.

Zdobycie określonych umiejętności: poszukiwania, porządkowania, wykorzystania informacji z różnych źródeł oraz efektywnego posługiwania się technologią informacyjną jest niezwykle istotne w aspekcie samokształcenia uczniów w kolejnych etapach edukacji. Nabyte umiejętności ułatwiają poruszanie się w świecie informacji, zapewniają poczucie bezpieczeństwa, dają możliwość świadomego transferu wiedzy i umiejętności do nowych sytuacji, ułatwiają organizowanie i planowanie pracy, skuteczną komunikację i efektywną współpracę w grupie, zespole, czy w zupełnie nowym środowisku.

Rola nauczyciela bibliotekarza w procesie integracji powinna polegać na:

- uczestniczeniu we wszystkich spotkaniach zespołów międzyprzedmiotowych,

- wyposażeniu uczniów w niezbędne podstawy teoretyczne i podstawowe umiejętności w czasie zajęć grupowych lub szkoleń indywidualnych,
- pomocy w przeprowadzaniu przez nauczycieli lekcji przedmiotowych w bibliotece (przygotowanie niezbędnych zbiorów, sali itp.),
- służeniu pomocą merytoryczną i metodyczną.

Zgodnie z przepisami można dokonać częściowej realizacji treści ścieżki w czasie odrębnych zajęć, które stanowiłyby dla uczniów i nauczycieli ważny punkt odniesienia na zajęciach przedmiotowych. Proponuje się zatem, aby nauczyciele bibliotekarze (w ramach godzin do dyspozycji dyrektora szkoły) prowadzili zajęcia wprowadzające w świat informacji, czyli te, które wymagają bezpośredniego kontaktu ucznia ze zbiorami i warsztatem informacyjnym biblioteki (wydawnictwa informacyjne, literatura popularnonaukowa, czasopisma, katalogi, kartoteki, zautomatyzowany system wyszukiwania danych). Zdobyte przez uczniów na zajęciach wiadomości i umiejętności powinny być wykorzystywane, rozwijane i utrwalane w konkretnych działaniach (wyszukiwanie, porządkowanie informacji itp.) przez poszczególnych nauczycieli na lekcjach przedmiotowych lub innych formach pracy z uczniami.

Pozostałe treści ścieżki powinni realizować nauczyciele, zgodnie ze szkolnym zestawem programów i ustaleniami zespołu międzyprzedmiotowego. Wszystkie zajęcia prowadzone przez nauczycieli, wymagające poszukiwań czy kontaktu ucznia ze źródłem, powinny być przeprowadzone w bibliotece, natomiast pozostałe – zgodnie z koncepcją nauczania, jednak pod warunkiem, że pogłębienie i poszerzenie wiedzy będzie szło w parze z nabywaniem przez ucznia umiejętności w praktyce.

„Podstawy programowe reformowanej od 1.09.1999 r. szkoły zakładają realizację ścieżek edukacyjnych przez cały zespół pedagogiczny szkoły. Natomiast za uwzględnienie problematyki ścieżek edukacyjnych w szkolnym zestawie programów nauczania odpowiedzialny jest dyrektor szkoły. Początki wcielania tej idei w życie są

trudne. Nauczyciele muszą dobrze zastanowić się, z jakimi partiami materiału nauczania swego przedmiotu (bloku przedmiotowego) i w jaki sposób powiązać nie-małą liczbę ścieżek: w kl. IV-VI szkoły podstawowej – sześć, w gimnazjum aż osiem. Konieczne są więc ustalenia na posiedzeniach rady pedagogicznej”⁴.

Podstawa programowa ukierunkowuje kształcenie w stronę wyraźnego podkreślenia powiązań między poszczególnymi dziedzinami wiedzy. Problematyka informacji, skutecznej komunikacji i samokształcenia jest obecna wszędzie i stanowi element integrujący, scalający różne dziedziny wiedzy, toteż można przypuszczać, że po dokonaniu dokładnej analizy podstaw i programów, samo umieszczenie treści ścieżki w konkretnych programach nauczania przedmiotów nie powinno sprawić nauczycielom większych kłopotów. Przechodzenie od zajęć wprowadzających (np. w bibliotece) do innych kierunków edukacji (i pomiędzy nimi) powinno odbywać się płynnie, a końcowe zajęcia muszą podsumowywać nabytą wiedzę i umiejętności. Spirorność integracji (wielokrotne powracanie do zagadnień, poszerzanie o dodatkowe elementy, wiązanie z innymi zagadnieniami i z życiem codziennym) sprawia, że w umyśle ucznia tworzy się całościowy obraz świata. Wszechstronne poznanie, rozumienie i twórcze przekształcanie otaczającej rzeczywistości wspomagają rozwój osobowy ucznia; uświadamiają mu jego możliwości (przy wykorzystaniu zdobytej wiedzy), życiową użyteczność poszczególnych przedmiotów, przygotowują do pracy w warunkach współczesnego świata⁵.

Problem może stanowić natomiast sposób „poruszania się” po ścieżce. Jeśli poddamy szczegółowej analizie podstawy programowe i porównamy cele, zadania, treści i osiągnięcia uczniów w zakresie edukacji czytelniczej i medialnej z tymi samymi elementami poszczególnych edukacji, to stwierdzimy, że większość z nich pokrywa się ze sobą; ich cele przenikają się wzajemnie i uzupełniają – stanowi to wskazówkę dla nauczycieli,

⁴ H. Gołębiowska: *Działalność biblioteki...* op. cit. s. 79.

⁵ Tamże, s. 62.

które treści ścieżki należy włączyć do programu danego przedmiotu.

Ponadto wprowadzanie do procesu edukacji idei integracji międzyprzedmiotowej pociąga za sobą konieczność ciągłego współdziałania i współpracy całego środowiska szkolnego, wspólnych uzgodnień i projektów, których realizacja będzie także czasem wymagała wsparcia ze strony rodziców czy pomocy środowiska lokalnego (np. telewizji osiedlowej), szczególnie w trakcie urzeczywistniania projektów edukacyjnych (np. promocja szkoły, miasta, regionu).

Tak więc początkowe etapy pracy nad ścieżką powinny przebiegać następująco:

1) dokładna analiza podstaw programowych i programów nauczania (pod kątem wyboru treści ścieżki),

2) spotkanie nauczycieli w zespołach międzyprzedmiotowych i wspólne uzgodnienie (w obecności nauczyciela bibliotekarza), kto i które treści włącza do swojego programu (z podziałem na poszczególne lata nauki w szkole),

3) ustalenie w zespołach celów, zadań i tematów do realizacji oraz ułożenie harmonogramu pracy (kto temat zaczyna, kto rozwija, kto podsumowuje i w jakim terminie, żeby nie powiełać treści, a móc je wykorzystywać i rozwijać),

4) uzgodnienie w zespołach form pracy, metod, zasobów szkoły, ewentualnie wspólne tworzenie zestawu materiałów edukacyjnych⁶.

Kolejność wprowadzonych pojęć, wykonywanych zadań powinna wynikać z zasady stopniowania trudności i spiralnego układu treści nauczania. Trzeba jednak stwierdzić, że szczególnie dla edukacji medialnej kolejność zadań i podział zapisów programu nauczania na poszczególne klasy jest do pewnego stopnia umowny i nauczyciel edukacji czytelnicznej i medialnej może, w zależności od własnych koncepcji programowych, ustalać kolejność realizacji poszczególnych zagadnień.

⁶ Szerzej: zob. E. Wójcicka: *Edukacja czytelnicza i medialna. II i III etap kształcenia*. „Biblioteka w Szkole” 1998 nr 2 s. 5-7.

Propozycje metodologiczne standardów dla polskich bibliotek szkolnych

Budowane standardy dotyczące bibliotekarstwa szkolnego nie mają na celu narzucania sztywnych zasad, do jakich powinny dostosować się biblioteki¹. Standardy, zarówno ilościowe jak i jakościowe, winny uwzględniać specyfikę odbiorców w bibliotece szkolnej, obowiązki biblioteki wobec uczniów oraz funkcje spełniane przez bibliotekę w środowisku. Standardy kładą nacisk na procesy zachodzące w nowoczesnej bibliotece (komunikacja społeczna, komputeryzacja), poprawiają jakość świadczonych usług. Normują kwalifikacje i umiejętności personelu bibliotecznego, określają podstawowy sprzęt i urządzenia biblioteczne.

1. ZADANIA I CELE WSPÓŁCZESNEJ BIBLIOTEKI SZKOLNEJ

Jak sugerują autorzy pozycji *Biblioteki szkolne. Wytyczne IFLA – UNESCO*², głównym zadaniem, jakie stoi przed współczesną biblioteką szkolną jest umiejętne postępowanie ze swoimi użytkownikami tak, aby uczeń

¹ *Biblioteki szkolne. Wytyczne IFLA – UNESCO*, Warszawa: Wyd. SBP, 2003. Autor tej książki nie zgadza się z nadużywaniem w stosunku do biblioteki terminu „misja”.

² Tamże.

opuszczający mury szkoły był przygotowany do życia w społeczeństwie, w którym coraz bardziej doceniane jest pragnienie poszerzania posiadanej wiedzy oraz umiejętność wyszukiwania i wykorzystywania różnorodnych informacji. Biblioteka szkolna jest częścią instytucji, która ma za zadanie wyrobić w młodym człowieku poczucie odpowiedzialności.

Aby zadania te mogły być z powodzeniem wykonane potrzebne jest: zapewnienie realizacji podstawowych czynników, które mają największy wpływ na prawidłowe funkcjonowanie biblioteki. Są to:

- budżet,
- odpowiedni lokal,
- dobrze dobrane zbiory,
- prawidłowa organizacja placówki,
- wykwalifikowany personel,
- oraz silna promocja działalności biblioteki³.

Nie mniej ważna jest ścisła współpraca i ustalenie celów, do realizacji których biblioteka wspólnie z personelem dydaktycznym i dyrekcją szkoły powinna dążyć. Wskazane jest, aby taki plan działania biblioteki dotyczył zgodności pracy biblioteki szkolnej z programem i metodami nauczania stosowanymi w danej szkole, zgodności z narodowymi i lokalnymi standardami i kryteriami w tej dziedzinie, uwzględniał potrzeby uczniów i nauczycieli w zakresie uczenia się i rozwoju osobowego. Zasady takiej współpracy powinny zostać spisane i dołączone do statutu biblioteki oraz być dostępne dla wszystkich zainteresowanych.

2. PERSONEL

Wizerunek biblioteki szkolnej w bardzo dużym stopniu zależy od kwalifikacji i odpowiednich cech charakteru ludzi w niej zatrudnionych. Twórcy *Wytycznych IFLA – UNESCO* bardzo dużo miejsca poświęcili właśnie temu zagadnieniu.

³ Tamże, s. 14.

Personel biblioteczny powinien być zespołem ludzi wysoko wykwalifikowanych, silnie zmotywowanych i licznie odpowiednio dostosowanych wielkości biblioteki i charakteru świadczonych usług. Do kadry bibliotecznej zalicza się:

a) wykwalifikowanego bibliotekarza (wykształconego w tej dziedzinie i dodatkowo posiadającego przygotowanie pedagogiczne). Do głównych zadań bibliotekarza szkolnego należy realizowanie funkcji i zadań szkoły oraz wdrażanie i rozwijanie tych projektów, które bezpośrednio przyczynić się mogą do rozwoju samej biblioteki. Bibliotekarz szkolny powinien być traktowany na równi z innymi nauczycielami, a swoją wiedzą i umiejętnościami w zakresie dostarczania informacji i rozwiązywania problemów informacyjnych wychodzić naprzeciw oczekiwaniom specyficznego środowiska szkolnego. Bibliotekarz pracujący w szkole musi być pozbawiony wszelkich uprzedzeń, traktować wszystkich użytkowników jednakowo niezależnie od ich zdolności i pochodzenia, dbać o tworzenie warunków sprzyjających użytkowaniu biblioteki. Poza tym winien mieć nienaganne relacje z dziećmi, młodzieżą i dorosłymi.

Cechy, jakie powinien posiadać i umiejętności, jakimi powinien dysponować bibliotekarz szkolny, to:

- pozytywne komunikowanie się i otwartość w stosunku do dzieci i dorosłych,
- rozumienie potrzeb czytelników,
- znajomość i rozumienie różnic kulturowych,
- wiedza na temat metodyki nauczania i teorii edukacyjnych,
- znajomość umiejętności informacyjnych i sposobów wykorzystania informacji,
- znajomość zbiorów własnej biblioteki i sposobu do nich,
- znajomość literatury dziecięcej, mediów i kultury,
- znajomość problematyki z zakresu zarządzania i marketingu,
- znajomość technologii informacyjnych.

Zgodnie z *Wytycznymi...* bibliotekarz szkolny wykonuje następujące obowiązki:

- analizuje potrzeby społeczności szkoły dotyczące zbiorów i informacji,
- przygotowuje i wdraża politykę rozwoju działalności usług,
- buduje strategię gromadzenia zbiorów bibliotecznych,
- kataloguje i klasyfikuje materiały biblioteczne,
- kształci użytkowników biblioteki w zakresie umiejętności informacyjnych,
- pomaga uczniom i nauczycielom w korzystaniu z zasobów bibliotecznych i technologii informacyjnych,
- organizuje programy czytelnicze i imprezy kulturalne,
- uczestniczy w planowaniu i wdrażaniu programu nauczania,
- przygotowuje i realizuje budżet,
- projektuje strategię rozwoju biblioteki,
- kieruje i szkoli personel biblioteczny;

b) pomocnika bibliotecznego – czyli osoby podlegającej i wspierającej bibliotekarza w jego działalności. Osoba zatrudniona na takim stanowisku, powinna posiadać podstawowe przygotowanie biblioteczne. W przypadku braku takich kwalifikacji dyrekcja szkoły zobowiązana jest do zapewnienia możliwości w ich uzyskaniu. Do zadań pomocnika bibliotecznego należą m. in.: wypożyczanie, opracowywanie materiałów bibliotecznych oraz proste prace administracyjne;

c) wolontariuszy – osoby, które z własnej inicjatywy i nieodpłatnie podejmują się pracy pomocniczej w bibliotece. Nie powinni być oni zatrudnieni jako siła robocza zastępująca etatowy personel⁴.

Ważną kwestią w organizowaniu pracy personelu bibliotecznego jest prawidłowe określenie zakresu odpowiedzialności i obowiązków, jakie mają być wykonywane, a co za tym idzie, warunków zatrudnienia i przysługującej zapłaty za pracę, która powinna w odpowiednim

⁴ Tamże, s. 26-27.

stopniu odzwierciedlać profesjonalizm i wkład pracownika w funkcjonowanie instytucji.

Ważnym elementem powinno być istnienie ścisłej współpracy między gronem pedagogicznym szkoły i biblioteką. Współpraca taka powinna mieć na celu maksymalne wykorzystanie możliwości, jakie niesie za sobą obecność biblioteki w szkole.

Powinni oni współdziałać w celu:

- doskonalenia, nauczania i oceny postępów uczniów w stosunku do postępów uczniów w stosunku do programu,
- doskonalenia i oceny umiejętności i wiedzy informacyjnej uczniów,
- doskonalenia konspektów lekcji,
- przygotowania i realizacji specjalnych projektów, które mogą być wykonywane w rozszerzonym otoczeniu edukacyjnym, łącznie z biblioteką,
- przygotowywania i realizacji programów czytelnich i imprez kulturalnych,
- wdrażania technologii informacyjnych do programu nauczania,
- uświadamiania rodzicom roli i znaczenia biblioteki szkolnej w procesie kształcenia dzieci⁵.

3. BUDŻET

Biblioteka szkolna do pełnienia swojej funkcji musi posiadać odpowiednie zaplecze finansowe. Aby funkcjonować zgodnie z oczekiwaniami, biblioteka powinna otrzymywać, na swoje potrzeby (zakup materiałów bibliotecznych) zgodnie ze światowymi standardami, przynajmniej 5% kwoty z wydatków przeznaczonych na jednego ucznia, nie wliczając w nią środków przeznaczonych na świadczenia socjalne (świadczenia takie powinny zależeć od czasu pracy biblioteki, kwalifikacji

⁵ Tamże, s. 26-27.

kadry i poziomowi świadczonych usług i wypłacane w formie wynagrodzenia z budżetu szkoły), dokształcanie personelu i wydatków na doposażenie lokali bibliotecznych⁶.

Przy ustalaniu budżetu należy wziąć pod uwagę takie czynniki, jak:

- kwotę ubiegłorocznego budżetu,
- zmiany w stanie liczbowym uczniów w szkole,
- liczbę ubytków – zaczytanych, zdezaktualizowanych i zagubionych,
- wskaźnik inflacji lub wskaźnik wzrostu cen książki,
- dodatkowe fundusze przydzielane bibliotece w przypadku dużych zmian w programie nauczania (obowiązek zakupu nowych podręczników i materiałów pomocniczych)⁷.

4. LOKAL

Nie istnieją uniwersalne standardy dotyczące wielkości lokalu, w jakim powinna się znajdować biblioteka w nowo powstającym budynku szkoły, czy też dotyczące wymagań, jakie powinny spełniać pomieszczenia mające zostać zaadaptowane do pełnienia takiej funkcji, przydatna może się okazać znajomość kilku podstawowych zasad, jakie zaproponowali twórcy *Wytycznych...*, a jakie powinni mieć na względzie projektujący lub reorganizujący takie lokale.

Aby biblioteka szkolna mogła spełniać jak najefektywniej swoją funkcję i być traktowana jako główna pracownia w szkole ważne jest, aby:

- zlokalizowana była w centralnym miejscu szkoły, najlepiej na parterze i w pobliżu pomieszczeń dydak-

⁶ Tamże, s. 17-18.

⁷ B. Staniów: *Standardy dla bibliotek szkolnych w USA i w Europie*. „Biblioteka w Szkole” 2001 nr 6 s. 4.

tycznych, do których ułatwiony dostęp będą mieli zarówno uczniowie, jak i nauczyciele,

- powierzchnia lokalu powinna być wystarczająca do umożliwiającego wygodne rozmieszczenie, zarówno dokumentów piśmienniczych, audiowizualnych, jak i elektronicznych,
- przynajmniej do niektórych jej części nie dobiegał hałas z zewnątrz,
- była odpowiednio oświetlona zarówno światłem naturalnym, jak i sztucznym,
- lokal, w którym się znajduje był odpowiednio klimatyzowany (w zimie dobrze ogrzewany, w lecie nie przegrzewający się), aby zapewnić nie tylko komfort pracujących, czy korzystających z niej osób, ale także odpowiednią ochronę zbiorów,
- architektura i aranżacja wnętrza pomieszczeń bibliotecznych, jak i wejście do nich przystosowane było dla użytkowników niepełnosprawnych,
- rozmiary pomieszczeń przeznaczonych na bibliotekę mogły zapewnić miejsce na przechowywanie wszelkiego rodzaju zbiorów (w formie tradycyjnej i elektronicznej), jak również zagwarantować prawidłowe miejsce do pracy personelowi biblioteki, a także odpowiednią przestrzeń dla magazynów, czytelni, stanowisk komputerowych itp.⁸.

Nowoczesne wyposażenie i estetyka wystroju biblioteki są według autorów *Wytycznych...* czynnikami, mającymi decydujący wpływ na wizerunek biblioteki wśród uczniów, a co za tym idzie, skuteczność jej działania. Powinna ona być, przede wszystkim: przyjazna użytkownikom, bezpieczna, zarządzana i zorganizowana tak, aby sprzyjała nauce i rozrywce i sprawiała, aby uczeń czuł przyjemność ze spędzania w niej wolnego czasu. Zaprojektowana tak, aby pomieścić meble solidne, trwałe i funkcjonalne, dostosowane do specyfiki miejsca, wymagań i aktywności użytkowników biblioteki. Poza tym pomieszczenia biblioteki szkolnej po-

⁸ Zob. *Biblioteki szkolne. Wytyczne IFLA – UNESCO*. Op. cit., s. 19-23.

winny być rozplanowane w taki sposób, aby w jak najmniej ograniczonym stopniu uwzględnić specjalne oczekiwania członków populacji szkolnej i umożliwić bezproblemową adaptację do zmian zachodzących w programach bibliotecznych, szkolnych programach nauczania i w postępie technologicznym. Sposób organizacji przestrzennej biblioteki uniemożliwiać powinien, wykorzystywanie jej niezgodnie z przeznaczeniem, a także zapewniać niezbędną ochronę umeblowania, wyposażenia i materiałów bibliotecznych.

Biblioteka szkolna, jako miejsce pierwszego kontaktu z informacją, powinna zapewniać dostęp do najnowocześniejszych form jej uzyskiwania i przetwarzania. Dlatego też niezbędne jest wyposażenie biblioteki w sprzęt komputerowy i audio-wideo. Jak sugerują autorzy *Wytycznych...* na podstawowy sprzęt biblioteki składają się:

- stanowiska komputerowe z dostępem do Internetu,
- publicznie dostępne katalogi, dostosowane do różnego poziomu rozwoju intelektualnego uczniów i ich wieku,
- magnetofony,
- odtwarzacze CD,
- odtwarzacze VHS,
- skanery,
- sprzęt komputerowy specjalnie dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo i inwalidów wzroku⁹.

5. ZBIORY

Polityka zarządzania zbiorami odgrywa w bibliotece bardzo istotną rolę. Do jej części składowych zaliczają się: celowość kształtowania zbiorów, jego zakres, a także zawartość i możliwość dostępu do zasobów zewnętrznych. Użytkownicy biblioteki szkolnej powinni mieć stały dostęp do różnego rodzaju zasobów, które w wy-

⁹ Tamże, op. cit., s. 21.

magany przez nich stopniu zaspokajałyby potrzeby w zakresie informacji, kształcenia i samodoskonalenia. Niezbędne jest, w związku z tym, uzupełnianie i aktualizacja zbiorów, aby wymóg zapewniania użytkownikom nieprzerwanego wyboru nowych materiałów mógł być spełniony.

Aby celowość gromadzenia zbiorów miała swoje uzasadnienie ważne jest, aby w pracach nad formułowaniem polityki zarządzania zbiorami personel biblioteki szkolnej konsultował się z administracją i personelem dydaktycznym szkoły.

Polityka gromadzenia zbiorów powinna być oparta, przede wszystkim, na:

- programie nauczania danego typu szkoły,
- jasno sprecyzowanych potrzebach i zainteresowaniach użytkowników biblioteki szkolnej,
- zamierzeniach krótko i długoterminowych¹⁰.

Autorzy *Wytycznych IFLA – UNESCO* postulują, aby za minimalną dającą się zaakceptować liczbę książek przypadających na jednego ucznia w nowoczesnej szkolnej placówce bibliotecznej, uznać 10 pozycji. Szkoły najmniejsze, powinny posiadać w swoich zbiorach co najmniej 2500 pozycji, odpowiednio dobranych i uaktualnionych, przy zachowaniu odpowiednich proporcji między częściami księgozbioru odpowiadającego wiekowi, zdolnościom i wykształceniu użytkowników. Ponadto postuluje się, żeby 60% zbiorów stanowiła literatura popularnonaukowa, właściwa dla danego typu szkoły i programu nauczania.

Administrowanie zbiorami bardzo ułatwiają specjalne systemy komputerowego katalogowania pozwalające na katalogowanie i klasyfikowanie posiadanych zbiorów, zgodnie z obowiązującymi narodowymi i międzynarodowymi standardami. Wybór dobrego oprogramowania, kompatybilnego z większością istniejących już systemów pozwala na szybkie i proste włą-

¹⁰ Tamże, op. cit., s. 22-23.

czenie zbiorów, biblioteki do szerszych sieci. Nic zatem nie stoi na przeszkodzie, aby biblioteki szkolne czerpały z tego dobrodziejstwa techniki i włączyły swój katalog do katalogu centralnego (jeżeli taki istnieje). Może to zwiększyć nie tylko wydajność w czasochłonnych pracach bibliotecznych, ale również poprawić jakość opisu posiadanych i skatalogowanych już książek.

6. PROMOCJA BIBLIOTEKI W ŚRODOWISKU LOKALNYM

Jak słusznie zauważają autorzy *Wytycznych...* usługi świadczone przez bibliotekę szkolną muszą być aktywnie promowane, aby biblioteka w świadomości swoich użytkowników postrzegana była jako partner w procesie uczenia się oraz jako furtka do wszystkich rodzajów informacji. Celem takiego działania powinny być wszystkie grupy: począwszy od dyrektora i administracji szkoły, poprzez nauczycieli, uczniów, a na rodzicach i władzach zewnętrznych skończywszy. Forma promocji powinna być jednak odpowiednio dostosowana, pod względem merytorycznym, czy też estetycznym, do każdego typu odbiorcy. Formy promocji mogą przyjąć poniższe kształty:

- założenie i prowadzenie strony internetowej biblioteki szkolnej, zawierającej proponowane usługi i odсылacze do stron i portali potencjalnie interesujących użytkowników,
- organizowanie wystaw i różnorodnych form wizualnych zawierających aktualne informacje o bibliotece,
- przygotowanie broszury zawierającej dane o godzinach pracy biblioteki, ogólną charakterystykę zbiorów i usług przez nią świadczonych,
- informowanie o bibliotece podczas spotkań organizowanych z nowo przyjętymi uczniami i ich rodzicami,
- zorganizowanie „koła przyjaciół biblioteki” – dla rodziców i innych chętnych,

- organizowanie kiermaszów i targów książki oraz akcji promujących czytelnictwo i umiejętności informacyjne,
- prawidłowe i widoczne oznakowanie drogi do biblioteki, zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz budynku,
- rozpoczęcie współpracy z innymi podobnymi placówkami i organizacjami – bibliotekami publicznymi, muzeami, lokalnymi towarzystwami historycznymi¹¹.

7. WSPÓŁPRACA Z BIBLIOTEKAMI PUBLICZNYMI

Zacieśnienie współpracy między biblioteką szkolną a publiczną jest koniecznością, bowiem wyrobienie nawyku korzystania ze zbiorów biblioteki publicznej, tak jak ze zbiorów biblioteki szkolnej, należy traktować równorzędnie już od pierwszych lat edukacji.

Współpraca może polegać na:

- wspólnym szkoleniu personelu,
- planowaniu zakupów i organizacji zbiorów,
- realizacji wspólnych przedsięwzięć (np. imprez czytelniczych),
- wypożyczeniach międzybibliotecznych,
- wizytach uczniów w bibliotece publicznej¹².

Biblioteka publiczna jest często jedyną tego typu placówką dostępną młodzieży po ukończeniu nauki szkolnej. Szczególnie ważna jest jej rola w małych środowiskach. Prawie zawsze większa i lepiej wyposażona, może służyć swoimi zbiorami również nauczycielom, jako pomocami w uzupełnianiu wiedzy i prowadzeniu zajęć lekcyjnych.

¹¹ Tamże, op., s. 36-37.

¹² Tamże, op. cit., s. 30.

Elementy standaryzacji współczesnej biblioteki szkolnej w Polsce. Stan obecny

1. PERSONEL

Jakość usług świadczonych przez bibliotekę szkolną, jej prawidłowe funkcjonowanie, a także rola jaką spełnia w przygotowaniu swoich młodych użytkowników do funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym (tak często zwana „misją”), w bardzo dużym stopniu zależy od odpowiednich kwalifikacji osób w niej pracujących.

Według przepisów dziś obowiązujących każdy bibliotekarz szkolny powinien spełniać podstawowy wymóg, jakim jest posiadanie podwójnych kwalifikacji: umiejętności czysto bibliotekarskich i uzupełniających je, a uprawniających do pracy w szkole i pełnoprawnego wykonywania zawodu nauczyciela bibliotekarza, przygotowania pedagogicznego.

W myśl Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 października 1991 r. w *sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudniać nauczycieli niemających wyższego wy-*

*kształcenia*¹ i Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 grudnia 1993 r. zmieniającego rozporządzenie w *sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli*², osobą posiadającą kwalifikacje bibliotekarskie są osoby z dyplomem ukończenia:

- studiów magisterskich na kierunku „bibliotekoznawstwo i informacja naukowa” (od 2004 „informacja naukowa i bibliotekoznawstwo”),
- studiów magisterskich dowolnej specjalności pedagogicznej oraz studiów podyplomowych z zakresu bibliotekoznawstwa,
- studiów wyższych zawodowych z dowolnej specjalności oraz kursu kwalifikacyjnego organizowanego w obrębie systemu kształcenia nauczycieli resortu oświaty; osoby te mogą być zatrudnione tylko w zasadniczych szkołach zawodowych i szkołach podstawowych oraz gimnazjach,
- posiadające świadectwo dojrzałości liceum bibliotekarskiego lub studium bibliotekarskiego; dają one jednak możliwość zatrudnienia tylko w szkołach podstawowych.

Jednak, aby osoba z wykształceniem bibliotekarskim była traktowana jak nauczyciel bibliotekarz o pełnym kwalifikacjach wymagane jest od niej ukończenie kursu pedagogicznego obejmującego nie mniej niż 270 godzin zajęć z pedagogiki, psychologii i metodyki pracy biblioteki szkolnej. Niezbędne jest również zaliczenie 150 godzin praktyki pedagogicznej.

Normy zatrudniania w bibliotekach szkolnych zostały ustanowione w Zarządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 4 czerwca 1997 r. w *sprawie liczby uczniów, na których przysługuje etat nauczyciela bibliotekarza*³. Zarządzenie to zostało uchwalone na podstawie artykułu 42, ustęp 4 ustawy Karta Nauczyciela⁴ i wprowadziło następujące ustalenia:

¹ Dz. U. 1991 Nr 98 poz. 433 z późn. zm.

² Dz. U. 1994 Nr 5 poz. 19 z późn. zm.

³ MP Nr 36 z dnia 23 czerwca 1997 poz. 348.

⁴ Dz. U. 1997 Nr 56 poz. 357.

a) etat nauczyciela bibliotekarza przysługuje na następującą liczbę uczniów:

- w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych wszystkich typów (w tym również dla dorosłych), oraz w zakładach kształcenia nauczycieli, do których uczęszcza więcej niż 300 uczniów, przysługuje jeden etat nauczyciela bibliotekarza. Na każdych następnych 250 uczniów powinno przypadać 1/2 etatu w bibliotece szkolnej,

- w szkołach podstawowych, w których uczy się od 146 do 300 uczniów oraz w zakładach kształcących nauczycieli i szkołach ponadpodstawowych wszystkich rodzajów liczących do 300 uczniów, bibliotekę szkolną powinien obsługiwać bibliotekarz zatrudniony na 1/2 etatu,

- w szkołach podstawowych liczących do 145 uczniów wymiar godzin nauczyciela bibliotekarza ustala się biorąc pod uwagę jedną godzinę zajęć tygodniowo na każdych 10 uczniów.

Normy te nie są narzucane sztywno. W miarę możliwości i potrzeb Zarządzenie przewiduje, że liczba etatów może ulec zwiększeniu o:

- 1/4 etatu w zespołach szkół, w których skład wchodzi szkoły dla dorosłych,

- jeden pełny etat w zakładach kształcenia nauczycieli.

Opcja taka jest również przewidziana w sytuacji, gdy szkoły prowadzą biblioteki, w których:

- zbiory liczą od 10 do 30 tys. woluminów i jednocześnie prowadzona jest czytelnia wydzielona w odrębnym pomieszczeniu – w takiej bibliotece można zwiększyć wymiar zatrudnienia o 1/2 etatu,

- pełny etat w takim samym przypadku, gdy liczba woluminów przekracza 30 tys.,

- 1/2 etatu w bibliotekach, w których panują szczególne warunki pracy (jakiego typu to warunki, powyższe przepisy nie precyzują).

Do ustalenia norm zatrudnienia w bibliotece szkolnej na dany rok służyć powinna planowana liczba uczniów na początku roku szkolnego.

Zarządzenie przewiduje również przypadki, w których nauczycielowi bibliotekarzowi dyrektor szkoły może przydzielić godziny nadliczbowe. Dzieje się tak w przypadku, gdy: ze względu na braki kadrowe nie ma możliwości zatrudnienia kolejnego wykwalifikowanego bibliotekarza, a liczba uczniów w szkole uzasadniałaby taki krok; lub, gdy jeden z zatrudnionych pracowników biblioteki nie wykonuje swoich obowiązków zawodowych przez okres czasu przekraczający jeden miesiąc.

Nauczyciel bibliotekarz jako pracownik szkoły i pełnoprawny członek rady pedagogicznej, ma te same prawa, jak każdy inny nauczyciel, uregulowane w Kartce Nauczyciela i Ustawie o systemie oświaty i jest zobowiązany do realizowania zadań szkoły wyznaczonych w jej statucie i wyszczególnionych w powyższych ustawach.

2. STATUT SZKOŁY

Wprowadzenie nowego systemu edukacyjnego, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. (poz. 624), w sprawie ramowego statutu publicznej szkoły podstawowej, gimnazjum i liceum, nałożyło na dyrektorów szkół i rady pedagogiczne obowiązek opracowania i zatwierdzenia nowego statutu szkoły.

Ramowy statut szkoły podstawowej i gimnazjum w § 10, szkoły ponadpodstawowej w § 14 nakreśla ogólne zadania, jakie powinna realizować biblioteka szkolna. Są to zadania:

- gromadzenie i opracowywanie zbiorów,
- umożliwienie użytkownikom korzystanie z tych zbiorów w czytelni,
- prowadzenie przysposobienia czytelniczo-informacyjnego uczniów,
- tworzenie warunków do poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł

oraz efektywnego posługiwania się technologią informacyjną,

- organizowanie i współudział w działaniach, mających na celu rozwijanie wrażliwości kulturowej i społecznej uczniów.

Wśród zapisów, jakie wprowadzają w życie ramowe statuty szkół, a które nie mogą być pominięte przy zatwierdzaniu szczegółowego i odpowiedniego danemu typowi szkoły statucie, znajdują się również te mówiące o tym, że biblioteka ma być otwarta, w takich godzinach, aby możliwe było korzystanie z jej zbiorów zarówno podczas zajęć lekcyjnych, jak i po ich zakończeniu.

Szczegóły dotyczące funkcji i zadań szkoły oraz integralnej jej części, biblioteki szkolnej; pracy nauczycieli, nauczycieli bibliotekarzy, a także form współpracy z innymi instytucjami administracyjnymi i kulturalnymi (samorządem lokalnym, muzeami, bibliotekami innych rodzajów), nauczycielami i uczniami określać powinien statut każdej szkoły przygotowany przez jej dyrekcję.

3. LOKAL BIBLIOTECZNY

Przepisy dotyczące lokali bibliotecznych w budynkach szkolnych zmieniały się kilkakrotnie. Jednak aktualnymi przepisami, na których można się wzorować projektując lub organizując bibliotekę szkolną w szkole podstawowej i obecnym gimnazjum są przepisy z 1968 r.⁵ i 1983 r.⁶, a dotyczące liceów, techników i szkół zawodowych z 1994 r.⁷.

⁵ Zarządzenie Nr 26 Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych z dnia 11 maja 1968 roku w sprawie ustanowienia normatywu technicznego projektowania bibliotek publicznych (Dz. U. Ministerstwa Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych z 1968 Nr 6).

⁶ Normy lokalowe proponowane przez Ministerstwo Oświaty i Wychowania dla bibliotek w nowo wznoszonych budynkach szkolnych. „Poradnik Bibliotekarza” 1984 nr 7-9 s. 218.

⁷ J. Andrzejewska: *Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka*. T. 1. Warszawa 1996 s. 61.

Normatywy te, bo tak trzeba je nazwać, dotyczą powierzchni, jaką powinny zajmować biblioteki w szkołach oraz jakie normy wytrzymałościowe powinny spełniać materiały użyte do budowy biblioteki, lub te, z których skonstruowane jest pomieszczenie na nią przeznaczone.

Założenia programowe budynków szkolnych szkół podstawowych z 1983 r. regulują wielkość biblioteki organizowanej w nowym budynku szkolnym w zależności od liczby uczniów (klas).

Normy powierzchni zostały podzielone na dwa warianty:

Szkoły podstawowe w ośrodkach miejskich (w m²)⁸:

Pomieszczenie	Liczba klas		
	24	32	40
Wypożyczalnia	60	80	100
Czytelnia	60	60	60
Opracowanie zbiorów	20	20	20

Szkoły podstawowe w ośrodkach wiejskich (w m²)⁹:

Pomieszczenie	Liczba klas			
	8	13	23	31
Wypożyczalnia	34	40	60	80
Czytelnia	-	-	60	60
Opracowanie zbiorów	-	-	20	20

W szkołach podstawowych, w których nauczanie obejmuje tylko klasy I-III, programy użytkowe budynków szkolnych w ogóle nie przewidują pomieszczeń na bibliotekę.

Dla szkół ponadpodstawowych (liceów, techników i szkół zawodowych) Ministerstwo Edukacji Narodowej opracowało odmienne programy użytkowe bibliotek szkolnych.

⁸ J. Andrzejewska: *Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka*. T. 1. Warszawa 1996 s. 61-72.

⁹ Tamże.

Programy użytkowe liceów (w m²)¹⁰:

Pomieszczenie	Licea		
	Dwu, trzyciagowe	Cztero, pięciociagowe	Sześciociagowe
Wypożyczalnia	60	80	100
Czytelnia	60	60	60
Opracowanie zbiorów	20	20	20

Przedstawione normy nie odpowiadają jednak współczesnym wymogom. Niezrozumiały wydaje się fakt zalecenia nie organizowania czytelni w najmniejszych wiejskich szkołach i ograniczenia miejsc dla czytelników. Są to zalecenia sprzeczne chociażby z ideą wyrównywania szans edukacyjnych dla dzieci wiejskich.

Nie są to jednak przepisy, które muszą być stosowane i dlatego też zorganizowanie biblioteki w budynku już istniejącym, (co w dzisiejszych czasach, zdarza się znacznie częściej niż możliwość ingerencji w plany mającego powstać budynku szkolnego) w dużym stopniu zależy nie tylko od zastanego stanu, ale również od kreatywności i siły oddziaływania samego bibliotekarza.

Bardziej konkretne i szczegółowe przepisy zawiera Zarządzenie z 1968 r.¹¹ dotyczące budownictwa bibliotek publicznych, ale ze względu na podobną specyfikę, bardzo przydatne również w przypadku bibliotek szkolnych. Określa ono między innymi, jakie jest dopuszczalne obciążenie stropów w pomieszczeniach bibliotecznych, ile powierzchni w bibliotece powinny zajmować stanowiska pracy użytkownika i bibliotekarza i inne bardzo szczegółowe zalecenia dotyczące organizacji biblioteki szkolnej.

¹⁰ Tamże.

¹¹ J. Andrzejewska, op. cit., s. 61-72.

4. BUDŻET

Zasady finansowania szkół są bezpośrednią pochodną przepisów o samorządzie terytorialnym z 8 marca 1990 r., w którym to po raz pierwszy zobowiązano samorządy do stopniowego przejmowania opieki nad szkołami publicznymi, czyli krótko mówiąc, do ich finansowania¹². Biblioteka szkolna nie jest oddzielnym podmiotem prawnym, ale częścią szkoły i jako taka jest finansowana z jej budżetu. Publiczne szkoły, które jeszcze nie zostały przejęte przez samorządy terytorialne, są finansowane z funduszy rządowych, za pośrednictwem odpowiednich kuratoriów oświaty z funduszy Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu. Szkoły już przejęte, finansowane są z budżetu gminy i nierzadko wspierane przez dotacje państwowe.

Fundusze na prowadzenie biblioteki szkolnej wydzielane są z budżetu szkoły i niekiedy powiększane przez komitet rodzicielski (Radę Rodziców lub Radę Szkoły). W wielu przypadkach sami nauczyciele bibliotekarze uzyskują dodatkowe fundusze na powiększenie zbiorów, organizując kiermasze nowych i darowanych przez uczniów, a także poszukując sponsorów zbiorów, których tematyka jest związana z programem nauczania w danej szkole, programem wychowawczym szkoły oraz zainteresowaniami uczniów i potrzebami nauczycieli. Te formy zdobywania pieniędzy na nowe zakupy wymuszane są coraz gorszą sytuacją finansową samych szkół, a potrzeby biblioteki szkolnej są duże i muszą być zaspokajane na bieżąco. Pokażną część wydatków pochłaniają zakupy (nowości, druków bibliotecznych) i konserwacja materiałów, w posiadaniu których biblioteka już się znajduje (książek, czasopism). Budżet biblioteki pokrywa także koszty zakupów mebli, sprzętu i pomocy dydaktycznych przeznaczonych do wyposażenia pomie-

¹² J. Andrzejewska, op. cit., s. 72.

szczeń bibliotecznych, ale także koszty imprez czytelniczych i związanych z nimi nagród, jak również honorariów dla gości takich spotkań.

Gospodarowanie budżetem, zwłaszcza, jeżeli jest on niski, nie jest czynnością łatwą. Sposobem na sprawne zarządzanie i zapewnienie bibliotece większości jej potrzeb jest ścisła współpraca z dyrektorem szkoły. Budżet biblioteki powinien być planowany razem z budżetem szkoły, co pozwala na właściwe zaplanowanie wydatków całej szkoły razem z uwzględnieniem potrzeb biblioteki. Z kolei dyrektor szkoły powinien po zatwierdzonym budżecie szkoły poinformować bibliotekarza o wysokości dofinansowania, co pozwoli tak rozplanować wydatki, aby równomiernie rozłożyć je na cały rok i zapewnić równomierny napływ nowości do biblioteki.

Sprawa ważką w obecnej sytuacji finansowej bibliotek szkolnych jest ścisła współpraca z najbliższą biblioteką publiczną w zakresie gromadzenia zbiorów.

Edukacja czytelnicza i medialna. Specjalizacja (ścieżka) międzyprzedmiotowa. Próba analizy

W wyniku wprowadzenia przez MEN reformy oświaty w 1999 r., od drugiego etapu kształcenia wprowadzone zostały, oprócz przedmiotowych bloków, ścieżki edukacyjne o charakterze wychowawczo-dydaktycznym. Można je określić jako rodzaj zajęć edukacyjnych o charakterze międzyprzedmiotowym, których treści koncentrują się wokół tematyki nie mieszczącej się w całości w żadnym z przedmiotów nauczania. Jedną ze ścieżek jest Edukacja czytelnicza i medialna¹ zastępująca obowiązujące dotąd Przysposobienie czytelnicze i informacyjne.

Do 2003 r. do użytku szkolnego Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu zatwierdziło cztery wersje programów, w tym same opracowania autorskie:

1. Mariusz Kąkolewicz, Józef Pielachowski: *Edukacja czytelnicza i medialna. Program nauczania*².

2. Teresa Sawicka: *Edukacja medialna i czytelnicza*³.

¹ Rozporządzenie MEN z dnia 15 lutego 1999 roku w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego. Dz. U. Nr 14, poz. 129.

² M. Kąkolewicz, J. Pielachowski: *Program nauczania edukacji czytelniczej i medialnej*. Poznań 1999.

³ T. Sawicka: *Edukacja medialna i czytelnicza. Poradnik*. Toruń 1999.

3. Grażyna i Janusz Staszkwie: *Media zmieniają nasze życie: program ścieżki czytelniczey i medialnej na drugi i trzeci etap edukacyjny*⁴.

4. Alina Borowska: *Program nauczania w szkole podstawowej – ścieżka edukacyjna*⁵.

Dwa pierwsze programy nauczania są znane lepiej, ponieważ są dostępne w sieci księgarskiej. Z pozostałymi można zapoznać się m. in. w publikacji materiałów Szkoły Letniej Uniwersytetu w Białymstoku⁶. Treści zamieszczone w programach nie należą do łatwych i mogą sprawiać trudności uczniom, jak i nauczycielom. Realizacja treści wymaga od nauczyciela odpowiednich kompetencji merytorycznych i metodycznych. Oba programy zawierają zróżnicowane metody nauczania i są fleksybilne, tzn. mogą być dostosowywane do potrzeb konkretnej szkoły.

Jedynie T. Sawicka w swoim programie podała liczbę godzin nauczania tej ścieżki. Struktura G. i J. Staszków jest odmienna od struktury pozostałych programów. W żadnym programie nie podano pełnej listy lektur do poszczególnych tematów ani środków dydaktycznych, jakimi można się posługiwać podczas zajęć. Zauważyć można, że opublikowane programy bazują na wymaganiach przekraczających możliwości uczniów.

Program M. Kąkolewicz i J. Pielachowskiego został zatwierdzony najwcześniej, bo już w 1999 r. Podstawa programowa została uwzględniona w stopniu bardzo dobrym. Dokładnie i szczegółowo zostały opisane cele kształcenia i wychowania, materiał nauczania oraz procedury osiągania celów. Autorzy zaproponowali różnorodne metody nauczania, skupiając się na wiedzy praktycznej, dużo czasu poświęcając ćwicze-

⁴ G. i J. Staszkwie: *Media zmieniają nasze życie...* W: *Multimedia, kultura czytelnicza i dostęp do informacji*. Białystok 2001 s. 155-169.

⁵ A. Borowska: *Program nauczania w szkole podstawowej – ścieżka edukacyjna* W: *Multimedia, kultura czytelnicza i dostęp do informacji*. Białystok 2001 s. 170-181.

⁶ *Multimedia, kultura czytelnicza i dostęp do informacji*. Red.: Anna Sitarska i Anna Krawczuk. Białystok 2001.

niom. Przy każdym temacie umieszczono opisy osiągnięć ucznia, które mają być według autorów praktyczną metodą oceny ucznia.

Program ten ma wyraźną strukturę tabelaryczną, co znacznie ułatwia korzystanie z niego. Nieco dziwne, że autorzy podzielili program na część medialną i czytelniczą, zamiast zintegrować, „włożyć” książki i czytelnictwo między media. Postawione wymagania przekraczają według mnie możliwości przeciętnego ucznia. Nie ma w założeniach tej wersji programu drogi otwartej dla indywidualizacji nauczania. Przed nauczycielem postanowiono trudne zadanie – na wdrożenie tego programu trzeba poświęcić dużo pracy i czasu. Wydaje się, że autorzy nie docenili należycie przygotowania bibliotekarzy, powierzając prowadzenie zajęć nauczycielom języka polskiego, muzyki i sztuki. Zainteresowanych głębszą analizą „za i przeciw” tego programu polecam lekturę głosów w dyskusji – A. Sitarskiej⁷, S. Kurek-Kokocińskiej⁸, A. Borowskiej⁹. Znaczącą pomocą w korzystaniu z programu może okazać się wydany poradnik J. Pielachowskiego, który pomaga wkomponować ścieżkę czytelniczą w realizację programu dydaktycznego szkoły, podaje przykładowe rozwiązania zajęć i mierzenia jakości edukacji¹⁰.

Program T. Sawickiej, powstał w 1995 r., przed wprowadzeniem reformy oświaty¹¹. Po ogłoszeniu założeń reformy, została w nim uwzględniona problematyka podstaw programowych ścieżki EcziM, przy nie-

⁷ A. Sitarska: *Właściwe dać rzeczy słowo... głos w dyskusji panelowej o programie międzyprzedmiotowej ścieżki EcziM w oprac. M. Kąkolewicz i J. Pielachowskiego*. W: *Multimedia...* Białystok 2001 s. 52-56.

⁸ S. Kurek-Kokocińska: *Z pytań dotyczących edukacji czytelniczej i medialnej*. W: *Multimedia...* Białystok 2001 s. 36-51.

⁹ A. Borowska: *To warto przeczytać*. „Aspekty” 2001 nr 2 s. 39-40.

¹⁰ J. Pielachowski: *Ścieżka edukacji czytelniczej w szkole podstawowej i gimnazjum. Poradnik metodyczno-organizacyjny dla nauczycieli i dyrektorów szkół*. Poznań 2000.

¹¹ T. Sawicka: *Edukacja medialna i czytelnicza w szkole podstawowej i gimnazjum*. W: *Multimedia...* Białystok 2001 s. 28-30.

zmienionej w zasadzie, pierwotnej koncepcji nauczania. Polega ona m.in. na tym, aby przy zróżnicowaniu metod nauczania, pokazać uczniom media, ich dobre jak i negatywne cechy. Pozwala to na głębsze zastanowienie się nad istotą mediów, odrzuceniu wartości negatywnych i zatrzymaniu tego, co jest w nich pozytywne. Przejrzysta struktura tego programu ułatwia korzystanie z niego nauczycielom, w tym również bibliotekarzom oraz pomaga w opracowaniu planu realizacji tej ścieżki. Atutem tego programu jest też nowatorskie potraktowanie problemów związanych z komunikacją międzyludzką, kulturą masową oraz reklamą. Realizacja jednak wymagać będzie sporego wysiłku i zaangażowania nauczycieli.

Kolejnym programem jest propozycja G. i J. Staszaków¹². Autorzy proponują następującą realizację ścieżki EcziM: edukacją czytelniczną powinni zająć się bibliotekarze, edukacją medialną – nauczyciele historii, języka polskiego, języka obcego, informatyki, sztuki, przyrody. Program jest tak skonstruowany, że może zostać poddany modyfikacji lub uzupełnieniu. Zaakceptowano tu kształcenie według treści nabytych na zajęciach bibliotecznych oraz w toku nauczania innych przedmiotów. Podano przykładowe metody i środki dydaktyczne oraz przydatne publikacje. Struktura programu opiera się na przypisaniu tematów do określonych przedmiotów nauczania, jednocześnie nie zawiera propozycji podziału treści na poszczególne lata nauki, pozostawiając to decyzji nauczyciela. Znacznie utrudnione jest korzystanie z tej propozycji z uwagi na to, że oddzielnie umieszczono osiągnięcia uczniów oraz ocenę i umiejętności.

Ostatnim z omawianych programów jest opracowanie A. Borowskiej, nauczyciela bibliotekarza z Białegostoku¹³. Program został skolerowany z innymi progra-

¹² G. i J. Staszowie: *Ścieżka edukacyjna jako nowe rozwiązanie programowe w reformowanej szkole*. W: *Multimedia...* Białystok 2001 s. 31-33.

¹³ A. Borowska: *Program nauczania w szkole podstawowej – edukacja czytelnicza i medialna* W: *Multimedia...* Białystok 2001 s. 34-35.

mami nauczania i stworzony dla konkretnej placówki – Szkoły podstawowej nr 47 im. J. K. Branickiego w Białymstoku. Opracowany w formie tabeli, zawiera następujące dane o wyróżnionych składnikach treści programowych:

- cele edukacyjne,
- treści,
- procedury osiągania celów,
- umiejętności zdobywane przez uczniów,
- miejsce realizacji.

Umiejętności ucznia zostały przedstawione na dwóch poziomach: podstawowym i pełnym. Dokładność opisu w tej propozycji może pomóc nauczycielowi w realizacji lekcji. W opracowaniu A. Borowskiej zostały podane także propozycje oceny osiągnięć uczniów, co pozwala skontrolować ich umiejętności po przeprowadzonych zajęciach.

Oprócz opracowanych, gotowych programów, reforma pozwala na utworzenie swojego, autorskiego podejścia do realizowanej ścieżki. Każdy nauczyciel może własny projekt programu poddać ocenie Rady Pedagogicznej swojej szkoły, a po uzyskaniu jej akceptacji oraz zatwierdzeniu, może wdrożyć go w praktyce. Taka możliwość pozwala na dostosowanie programu ścieżki EcziM do lokalnych możliwości szkoły.

Ocena własna programów przedstawione w tabeli została opracowana na podstawie wzoru metody oceny Wioletty Oziemkowskiej, opublikowanego w „Bibliotece w Szkole”¹⁴.

Ocena własna autorskich programów ścieżki międzyprzedmiotowej EcziM.

Legenda:

1. Program autorski M. Kąkolewicz i J. Pielachowski.
2. Program autorski T. Sawickiej.
3. Program autorski G. i J. Staszków.
4. Program autorski A. Borowskiej.

¹⁴ W. Oziemkowska: *Ocenić program, ale jak?* „Biblioteka w Szkole” 2002 nr 3 s. 1.

Obszar	Pytanie do programu	1	1	1	1
Obszar I: program nauczania a podstawa programowa	1. Czy program uwzględnia podstawę MENiS?	Tak	Tak	Tak	Tak
	2. Czy cele nauczania, materiały, wymagania programowe zostały zaplanowane?	Tak	Tak	Nie	Tak
	3. Czy operacjonalizacja celów jest zadowalająca?	Tak	Nie	Nie	Tak
	4. Czy trafność doboru metod nauczania jest należyta?	Tak	Tak	Brak	Tak
	5. Czy treści i metody nauczania zawarte w programie cechuje różnorodność?	Tak	Tak	Tak	Tak
	6. Czy w programie została określona minimalna liczba godzin nauczania?	Nie	Tak	Nie	Tak
	7. Czy autorzy zajmują stanowisko w sprawie oceny osiągnięć ucznia?	Tak	Nie	Tak	Tak
Obszar II: program nauczania a jego struktura i części składowe	1. Czy wyrazistość struktury programu jest zadowalająca?	Tak	Tak	Nie	Tak
	2. Czy program jest podatny na modyfikację?	Tak	Tak	Nie	Tak

Obszar	Pytanie do programu	1	1	1	1
Obszar III: program nauczania i jego obudowa	1. Czy została określona lektura dla uczniów i środki dydaktyczne?	Tak	Tak	Tak	Tak
Obszar IV: program nauczania a uczeń	1. Czy wymagania nie przekraczają możliwości uczniów?	Tak	Tak	Nie	Nie
	2. Czy program daje uczniom możliwość indywidualizacji uczenia się?	Nie	Tak	Tak	Tak
	3. Czy program nauczania przysparza uczniom trudności?	Tak	Tak	Tak	Tak
Obszar V: program nauczania a nauczyciel	1. Czy program nauczania oczekuje od nauczyciela kompetencji metodycznych i merytorycznych?	Tak	Tak	Tak	Tak
	2. Czy nakład pracy i czas potrzebny na wdrożenie programu nie są zbyt długie?	Tak	Tak	Nie	Nie

Źródło: W. Oziemkowska: *Oceń program, ale jak?* „Biblioteka w Szkole” 2002 nr 3 s. 1.

Realizacja ścieżki Edukacja czytelnicza i medialna jest probierzem przygotowania szkoły do pracy z uczniem w zakresie kształcenia kultury czytelniczej i medialnej młodego pokolenia nowego stulecia. Są to bardzo istotne problemy w pracy bibliotekarza i pedagoga w zreformowanej szkole¹⁵.

¹⁵ Temu zagadnieniu było poświęcone seminarium magisterskie, prowadzone pod moim kierunkiem w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW w latach 2002-2004.

Działalność informacyjna współczesnej biblioteki szkolnej

Głównym zadaniem każdej biblioteki (w tym i szkolnej) jest dostarczenie czytelnikowi źródła informacji, niezależnie od tego czy jest to źródło pisane, drukowane czy elektroniczne. W dobie społeczeństwa informacyjnego (sieciowego) przed bibliotekami stawia się nowe zadania polegające na szerokim otwarciu się na użytkownika, czytelnika. Współczesny bibliotekarz szkolny to nie tylko znawca ksiąg, czasopism, materiałów dydaktycznych ale ogólnie specjalista od informacji, znający nowoczesne techniki gromadzenia, przechowywania, użytkowania i udostępniania informacji w różnego rodzaju postaciach. Dla uczniów, zwłaszcza starszych klas szkół średnich oraz ich nauczycieli ważna jest szybkość usług, kompletność zbiorów, możliwość dotarcia do informacji zgromadzonej poza szkołą.

Biblioteki szkolne przekształcające się coraz powszechniej w multimedialne centra dydaktyczne, są także pozaszkolnymi (w sensie dostępu) ośrodkami kultury, informacji i jako takie tworzą stały pejzaż (infrastrukturę) lokalnego środowiska kultury, nauki, oświaty, rekreacji. Tworzą go oczywiście z innymi instytucjami kultury, wśród których na pierwszym miejscu wymienilibym biblioteki publiczne.

Przejęcie instytucji oświaty i kultury w Polsce przez samorządy, potrzeba przekwalifikowania się nauczycieli (zmiany w systemie szkolnym) a także wchodzenie polskiej oświaty w struktury europejskie (mam nadzieję, że proces ten będzie coraz bardziej zaawansowany), stawia przed polskimi bibliotekami szkolnymi (i publicznymi oczywiście) nowe zadania. Biblioteki szkolne, jako część szkoły, są nieodłącznym elementem zmieniającego się w gminie, regionie, obszarze pejzażu współczesnego społeczeństwa. Są postrzegane jako centra dydaktyczne potrzebne zarówno lokalnemu środowisku, jak i władzom samorządowym¹.

Biblioteka szkolna nie może ograniczać się tylko do udostępniania materiałów bibliotecznych. Udostępnianie tych materiałów w procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoły jest obowiązkiem biblioteki – ale obowiązkiem, który nazwę „minimum”.

Oprócz tych działań, wielokrotnie już omawianych w środowisku nauczycieli bibliotekarzy² chciałbym zwrócić uwagę na dodatkowe kierunki działań, które wynikają z rzeczywistości 2004 r. i następnych.

1. Bibliotekarz szkolny to specjalista w zakresie źródeł informacji, metod informacji – to główny koordynator realizacji ścieżki międzyprzedmiotowej „Edukacja czytelnicza i medialna”. Dlatego też opanowanie problematyki informacyjnej będzie decydowało, w najbliższym czasie, o roli, faktycznym prestiżu, znaczeniu bibliotekarza we współczesnej szkole.

2. Rok 2004 w Polsce przyniósł „Ustawę o systemie informacji oświatowej”³. Niezależnie od liczby zastrzeżeń co do „ducha” ustawy będzie ona realizowana, być może, w nieco zmienionej formie. Przybliży ona jednak Polskę do innych krajów Unii Europejskiej pod tym względem. Biblioteki szkolne, obok bibliotek pe-

¹ Zob. J. Kołodziejska: *Lokalność i uniwersalność bibliotek*. Warszawa 2000.

² Chociażby wydana ponad 10 lat temu *Biblioteka i informacja w systemie edukacji*. Red. M. Drzewiecki: Warszawa 1993.

³ Dz. U. Nr 49 poz. 463.

dagogicznych, ośrodków doskonalenia nauczycieli i innych placówek oświaty winny aktywnie uczestniczyć w dostarczaniu do systemu danych dotyczących konkretnej szkoły, nauczycieli, wyposażenia technicznego etc. Możliwe jest także zaangażowanie bibliotek szkolnych w informację oświatową na szczeblu nie tylko lokalnym, ale i regionalnym.

3. Dużej modyfikacji pracy informacyjnej wymaga działalność biblioteki w przypadku skomputeryzowania szkoły. Mam na myśli tu przede wszystkim możliwości, jakie stwarza Internet. Pomijając wykorzystywanie Internetu w codziennej pracy dydaktycznej (to problem na osobną rozprawę metodyczną) wspomnę o jego funkcji w popularyzowaniu innych (pozaszkolnych) zasobów informacyjnych i bibliotecznych, prasy centralnej, lokalnej, radiostacji i ośrodków telewizyjnych z kraju i z zagranicy. Działalność taka sprzyja poznaniu biblioteki oraz jej działalności w środowisku lokalnym i regionalnym, przyczynia się do lepszych kontaktów biblioteki z innymi mediami.

4. Coraz wyraźniej władze oświatowe (centralne i samorządowe) dążą do wydłużenia pracy szkoły do godzin wieczornych. Gromadzący się w szkołach uczniowie muszą być aktywnie włączeni w proces dydaktyki (pozaekcyjnej oczywiście), rekreacji, hobby czy intelektualnej rozrywki. Tu problem informacji, zlokalizowanej w bibliotece szkolnej, jawi się jako zasadniczy. Zbiory biblioteczne, formy pracy biblioteki, realizacja praktyczna zajęć z zakresu mediów, przekazu, kultury informacyjnej musi zaistnieć jako coś naturalnego. Bibliotekarz, właśnie w sposób naturalny musi okazać się doradcą, przewodnikiem młodzieży w tym świecie, z którego uczniowie w czasie wolnym od zajęć korzystają będą masowo. Oprócz wiedzy merytorycznej na temat mediów (w tym komputerów) bibliotekarz musi wykazać umiejętność pracy z młodzieżą w masowej komunikacji.

5. Ważne są działania bibliotek szkolnych w zakresie informacji europejskiej. Polska jako młody członek

Unii Europejskiej odczuwa w tym zakresie duże potrzeby. Nastąpił wzrost zapotrzebowania na informację i wiedzę zgłaszany przez różnych użytkowników: indywidualnych, grupowych, instytucjonalnych, wśród których dużą rolę odgrywają środowiska nauczycieli (pedagogów) i młodzieży szkolnej wraz z akademicką. Współczesna biblioteka szkolna coraz częściej postrzegana jest jako miejsce zapewniające dostęp do każdej potrzebnej informacji, głównie dla potrzeb dydaktyki ale nie tylko, nie zapominajmy o rekreacji, hobby, rozwijaniu zainteresowań. Zgodnie z założeniami IFLA biblioteki szkolne, swoją codzienną pracą, umacniają w środowisku uczniów ideę demokracji i państwa obywatelskiego, kształcenia ustawicznego, uczą tolerancji wobec kulturowego zróżnicowania. Zresztą z mniejszościami narodowymi polska szkoła będzie się stykała coraz szerzej, co będzie powodowało konkretne działania w bibliotekach szkolnych.

Zadanie informacyjne bibliotek szkolnych ma polegać na rozwijaniu zainteresowań uczniów (i nauczycieli) tematyką europejską, na kształtowaniu świadomości Europejczyka (informacja o zbiorach, kartoteki, bazy, portale, wystawy) oraz na dostarczaniu informacji wszystkim zainteresowanym przychodzącym do biblioteki (pamiętajmy o rodzicach uczniów). Tak więc do najważniejszych zadań współczesnej biblioteki szkolnej należy informowanie o swoich zbiorach i ich treści, także o źródłach i zasobach elektronicznych, o metodach i technikach wyszukiwania informacji, o innych placówkach informacyjnych, o środowisku (biblioteka jako ośrodek wiedzy o regionie – „małe ojczyzny”). Duży wpływ na działalność informacyjną bibliotek szkolnych, na politykę gromadzenia zbiorów na różnorodność środowisk i regionów, w których biblioteki funkcjonują (obszary miejskie lub wiejskie, regiony zagrożone bezrobociem, bliskość granicy). Dobra znajomość tych elementów ma kluczowe znaczenie w doborze źródeł oraz efektywnym udzielaniu informacji. Szybko zmieniające się potrzeby informacyjne sprawiają, że do ich obsługi włączają się (jako sprzymierzeńcy

bibliotek szkolnych) także inne instytucje znajdujące się w sąsiedztwie i kierujące swoją ofertę do tego samego środowiska lokalnego. (Wspomnę tu o aktywnej roli biblioteki szkolnej w systemie informacji oświatowej, o czym pisałem wcześniej.) Większość tych instytucji specjalizuje się w konkretnej tematyce skierowanej do określonej grupy adresatów. Wiedza na ten temat umożliwia bibliotekom szkolnym w regionie dopasowanie swojej oferty tak, aby wypełnić lukę informacyjną a nie powielać tego, co oferują inne instytucje.

Nowe technologie informacyjno-komunikacyjne (Internet) przyspieszają dotarcie do informacji europejskiej, której coraz większa część dostępna jest w formie elektronicznej. Daje to możliwość lepszej współpracy z innymi bibliotekami szkolnymi, publicznymi oraz instytucjami środowiska w zakresie obsługi informacyjnej użytkowników. **Następuje powoli pewna zmiana funkcji biblioteki szkolnej:** od zbiornicy dokumentów do dostawcy informacji. Duże znaczenie ma dostęp do źródeł informacji wytwarzanych poza biblioteką. Wtedy to biblioteka szkolna udziela informacji o informacji (dużą ilość tekstów dokumentów można uzyskać np. z serwerów Unii Europejskiej). Modelowy bibliotekarz szkolny pełni więc rolę przewodnika po świecie informacji. (zob. p. 1.). Jest profesjonalny, odpowiedzialny za planowanie zarządzanie usługami i zbiorami, udzielający pomocy użytkownikom, efektywnie związany ze środowiskiem.

Warto przeczytać. Literatura zalecana

Książka, biblioteka i informacja w procesie dydaktycznym Relacje biblioteki szkolnej z publicznymi Edukacja biblioteczno-informacyjna w szkole 1995-2004

1. Adair S., Eagle S.: *Information sources for the press and broadcast media*. London, Bowker- Saur, cop. 1999.
2. Andrzejewska J.: *Edukacja czytelnicza i medialna : poradnik metodyczno-programowy dla wszystkich typów szkół i bibliotek*. (Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza; 4) Warszawa 2003.
3. Andrzejewska J.: *Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka*. T. 1-2. Warszawa 1996.
4. Antczak M.: *Techniki dramy w teorii i praktyce nie tylko dla nauczycieli bibliotekarzy*. Warszawa 2004.
5. Babiński W.: *Świat w słowach i obrazach*. Warszawa 2002.
6. Batorowska H., Kamieńska-Czubała B.: *Szkolne centrum informacji*. Kraków 2002.
7. Batorowska H.: *Technologia informacyjna w kształceniu ogólnym: wybrane zagadnienia dla dyrektorów, nauczycieli i bibliotekarzy szkolnych*. Kraków 2001.
8. Bednarek J.: *Media w nauczaniu*. Warszawa 2002.
9. *Biblioteka i informacja w systemie edukacji: materiały z konferencji naukowej*, Kielce 3-4 grudnia 1998. Pod red. H. Suchojady. Kielce 1999.

10. *Biblioteka w otoczeniu społecznym*. Pr. zbior. pod red. E. B. Zybert. Warszawa 2000.
11. *Biblioteki i czytelnictwo – wczoraj i dziś – w Bieruniu*. Red. H. Synowiec. Bieruń 1999.
12. *Biblioteki publiczno-szkolne : materiały z konferencji dyrektorów WBP*, 23-25 kwietnia 1996 r. Stare Jabłonki. Olsztyn 1996.
13. *Biblioteki publiczno-szkolne*. Olsztyn 1996.
14. Biliński L.: *Biblioteki publiczne końca XX wieku*. Warszawa 2001.
15. Biłocha J.: *Biblioteka szkolna: poradnik metodyczny dla bibliotekarzy i dyrektorów szkół*. Bielsko-Biała 2000.
16. Bleja-Sosna B.: *Program Kim jestem, kim mogę być?: ścieżki edukacyjne dla klas IV-VI w szkole podstawowej*. Toruń [2000].
17. Borecka I.: *Biblioterapia w edukacji czytelniczej i medialnej w szkole podstawowej i gimnazjum: materiały dydaktyczne dla nauczycieli i bibliotekarzy*. Wałbrzych 2002.
18. Brophy P.: *Open distance learning in public libraries*. Luxembourg 1996.
19. Budyńska B.: *Biblioteki publiczno-szkolne*. Warszawa 2002.
20. Burnett A.: *Libraries, community and technology*. London 2002.
21. Clyde L. A.: *School libraries and the electronic community: the internet connection*. Lauham, MD; London 1997.
22. *Czytelnictwo i biblioteki na wsi – obraz współczesny i tendencje*. Red. M. Szyszko. Warszawa 1996.
23. Damps K., Marciszewska M., Ciska T.: *Przysposobienie czytelnicze i informacyjne w szkole podstawowej*. Płock 1996.
24. Drzewiecki M.: *Biblioteka i informacja w środowisku współczesnej szkoły* 2001.
25. *Dzieci a mass media: materiały z ogólnopolskiego seminarium*, Zielona Góra, 22-23 października 1998. Red. J. Chruścińska, E. Kubisz. Warszawa 1999.
26. *Dziecko, rodzina, biblioteka : materiały z konferencji ogólnopolskiej*, Zielona Góra 18-19 września 2001 r. Red. J. Chruścińska, E. Kubisz. Warszawa 2002.
27. *Dziś i jutro działalności informacyjnej w bibliotekach publicznych*. Red. A. Śliwińska. Opole 1996.
28. *Edukacja bibliotekarzy 2001: materiały z konferencji międzynarodowej*, Warszawa, 6-7 października 1998 r. Red. J. Chruścińska, E. Kubisz, M. Drzewiecki. Warszawa 1998.
29. *Edukacja czytelnicza i medialna*. Red. J. Wiatr. Kraków 2004.
30. *Edukacja czytelnicza: wybór konspektów* (Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza; 4). Warszawa 2003.

30. *Edukacja medialna*. Pr. zbior. Red. Tadeusz Zasępa. Lublin 2002.
31. *Edukacja medialna w społeczeństwie informacyjnym*. Pod red. S. Juszczuka. Toruń cop. 2002.
32. *Edukacja medialna: potrzeba i wyzwanie przyszłości*: materiały z konferencji naukowej, Warszawa 18 X 2000. Warszawa 2000.
33. Ershova T. V., Hohlov Y. E.: *Libraries in the information society*. München: K. G. Saur 2002.
34. Flemming I.: *Zabawy gazetami czyli Rozwijanie kompetencji medialnej dzieci i młodzieży*. Kielce 2002.
35. *Forum czytelnicze Książka-Prasa-Wideo*. Red. E. Piotrkiewicz-Karmowska. Warszawa 1995.
36. Gajda J. [et al.]: *Edukacja medialna*. Toruń 2002.
37. Gajda J.: *Media w edukacji*. Kraków 2002.
38. Grochulska A.: *Drukowane źródło informacji w samodzielnej pracy ucznia*. W: *Język, człowiek, kultura*. Pod red. B. Czopek-Kopciuch. Piotrków Trybunalski 2000.
39. Grodecka E., Sokołowska H.: *Edukacja czytelnicza i medialna w szkole podstawowej i gimnazjum: poradnik dla nauczycieli realizujących ścieżki międzyprzedmiotowe*. Warszawa 2000.
40. Kąkolewicz M., Pielachowski J.: *Program nauczania edukacji czytelniczej i medialnej : szkoła podstawowa kl. IV-VI i gimnazjum kl. I-III*. (Materiały i podręczniki Mariana Pietraszewskiego). Poznań 1999.
41. Kołodziejska J.: *Drukowany świat*. Warszawa 2003.
42. Kołodziejska J.: *Za drzwiami bibliotek*. Warszawa 1996.
43. *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Pr. zbior. pod red. E. B. Zybert. Warszawa 2002.
44. *Kultura literacka dzieci i młodzieży u progu XXI stulecia*. (Red.: Papużyńska J., Leszczyński G.) Warszawa 2002.
45. Layzell Ward P.: *Continuing Professional education for the information society the fifth Word Conference on Continuing Professional Education for the Library and Information Science Professions*. München 2002.
46. Lewandowicz-Nosal G.: *Biblioteki publiczne dla dzieci w Polsce*. Warszawa 2003.
47. Lewandowski W., Siemieniecki B. F.: *Internet w szkole*. Lublin 2002.
48. Lewek A.: *Podstawy edukacji medialnej i dziennikarskiej*. Warszawa 2003.
49. *Literatura, prasa, biblioteka*. Red. J. Szocki, K. Woźniakowski. Kraków 1997.
50. Łaszewska-Radwańska B. E.: *Partnerstwo i współdziałanie bibliotek publicznych i szkolnych*. W: *Biblioteka a regionalizm*. Oprac. J. Słowik, E. Niechaj-Nowicka. Wrocław 1999.

51. Łukasiewicz M.: *Sukces w szkole: jak uczyć dwa-trzy razy szybciej i umiejętnie sprzedać swoją wiedzę*. Poznań 1999.
52. Łukowska I.: *Praca z aktywem bibliotecznym* (Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza, t.2). Warszawa 2003.
53. *Media a edukacja*. Red. nauk. W. Strykowski. Poznań 1997.
54. *Media a edukacja: III Międzynarodowa Konferencja*, Poznań 8-11 kwietnia 2000 r. Red. nauk. W. Strykowski. Poznań 2000.
55. *Media a edukacja: program i tezy: Międzynarodowa Konferencja*, Poznań 7-9 IV 1997. Red. nauk. W. Strykowski. Poznań 1997.
56. *Media a edukacja: program i tezy: II Międzynarodowa Konferencja*, Poznań 18-21 kwietnia 1998 r. Red. nauk. W. Strykowski. Poznań 1998.
57. *Media i edukacja w dobie integracji*. Pod red. W. Strykowskiego, W. Skrzydlewskiego. Poznań 2002.
58. *Media i edukacja w globalizującym się świecie: teoria, praktyka, oddziaływanie*. Red. nauk. M. Sokołowski. Olsztyn 2003.
59. Mierzwińska-Szybka Z.: *Praca pedagogiczna bibliotekarza*. Warszawa 1995.
60. *Ministerstwo Edukacji Narodowej o bibliotekach*. Zeszyt oprac. zespół: Wojciech Książek et al. (Biblioteczka Reformy; 25). Warszawa 2000.
61. *Ministerstwo Edukacji narodowej o edukacji na wsi*. Zeszyt oprac. zespół: w składzie W. Książek, J. Gorczyca, K. Lisowska. Warszawa 1999.
62. *Młody czytelnik w świecie książki, biblioteki i informacji*. Pod red. K. Heskiej-Kwaśniewicz, I. Sochy. Katowice 1996.
63. *Multimedia, biblioteka, edukacja: konferencja ogólnopolska*, Białystok 18-20 maja 2000 r. Red. J. Chruścińska, E. Kubisz, M. Drzewiecki. Warszawa 2001.
64. *Multimedia, kultura czytelnicza i dostęp do informacji*. Red. A. Krawczuk, A. Sitarska. Białystok 2001.
65. *Multimedia: wykaz*. Pr. zbior. pod kierunkiem W. Klepacz [materiały zebrali i oprac. J. Janicka et al.] Częstochowa 2000.
66. *„Nauczanie ku przyszłości” w szkolnym centrum informacji*. Red. H. Kosętko, H. Batorowska, B. Kamieńska-Czubala. Kraków 2002.
67. *Nauczyciel-bibliotekarz – przygotowanie do zawodu*. Pod red. J. Jarowieckiego. Kraków 1998.
68. Nikitenko W.: *Edukacja czytelnicza i medialna : (w konspektach, scenariuszach, różnych formach pracy nauczycieli bibliotekarzy na wszystkich etapach kształcenia)*. Legnica 2002.

69. Nowel E. : *Cywilizacja mediów. Reklama. Internet. Prezentacja. Scenariusze zajęć*. Kielce 2004.
70. Nowel E.: *Media tradycyjne. Media elektroniczne. Scenariusze zajęć*. Kielce 2004.
71. Nowel E.: *Program Partner: media tradycyjne, media elektroniczne : scenariusze zajęć*. Kielce, cop. 2003.
72. Nowel E.: *Program Partner: procesy komunikacyjne : scenariusze lekcji*. Kielce 2002.
73. Nowel E.: *Program Partner liceum profilowane : edukacja czytelnicza i medialna : [ścieżka edukacyjna]*. Kielce 2002.
74. *Od biblioteki szkolnej do centrum informacyjnego szkoły czyli jak realizować edukację czytelniczą i medialną*. Skier-niewie 2001.
75. Osmańska-Furmanek W: *Nowe technologie informacyjne w edukacji*. Zielona Góra 1999.
76. Paclawski J., Kątny M.: *Literatura dla dzieci i młodzieży*. Kielce 1995.
77. Papierska W., Tomkiewicz B.: *Edukacja czytelnicza i medial-na: poradnik dla nauczycieli bibliotekarzy*. Warszawa 2000.
78. *Pasowanie na czytelnika: scenariusze zajęć. Wstęp i oprac.* I. Podlasińska. Wrocław 2001.
79. Pęczkowski R., Wrońska M.: *Media a edukacja: III Między-narodowa konferencja* Poznań 2000.
80. Pielachowski J.: *Ścieżka edukacji czytelniczej : w szkole pod-stawowej i gimnazjum : poradnik metodyczno-organizacyjny dla nauczycieli i dyrektorów szkół*. Poznań 2000.
81. Podobiński S.: *Współczesne preferencje czytelnicze dzieci i młodzieży. W: Dziecko w placówce szkolnej i pozaszkolnej w okresie transformacji*. Pod red. S. Badory i D. Marzec. Częstochowa 1996.
82. Powózka L., Warcholińska J.: *Obserwuję i tworzę: edukacja czytelnicza i medialna w klasach IV-VI*. Koszalin 2001.
83. *Rola i miejsce technologii informacyjnej w okresie reform edukacyjnych w Polsce*. Pod red. T. Lewowickiego, B. Sie-mienieckiego. Toruń 2002.
84. *Rola i miejsce nowoczesnej biblioteki w zreformowanej szkole*. Oprac. tekstów: D. Jaworowska, H. Sokołowska. Lublin 2000.
85. Saniewska D.: *Nowe Vademecum nauczyciela bibliotekarza*. Warszawa 2003.
86. Sawicka T.: *Edukacja medialna i czytelnicza w gimnazjum I-III : program*. Toruń [2000].
87. Sawicka T.: *Edukacja medialna i czytelnicza: poradnik: gim-nazjum I i III: materiały pomocnicze dla nauczycieli gimna-zjum I i III: jak uczyć o mediach?* Toruń 2000.

88. Sawicka T.: *Edukacja medialna i czytelnicza: poradnik: szkoła podstawowa IV-VI: materiały pomocnicze dla nauczycieli: jak uczyć o mediach?* Toruń 1999.
89. *Scenariusze nauczycieli różnych specjalności z kursu „Media w procesie dydaktycznym”*. Kraków 2004.
90. *Scenariusze zajęć realizowane na różnych przedmiotach z elementami treści ścieżki czytelniczej i medialnej*. Oprac. zespół nauczycieli pod kierunkiem Marioli Szymczak. (Zeszyt Metodyczny, nr 153). Skierniewice 2003.
91. *Scenariusze zajęć z edukacji czytelniczej i medialnej*. Pod red. W. Strykowskiego. Poznań 2002.
92. *Sezame otwórz się! z najnowszych badań nad literaturą dla dzieci i młodzieży w Polsce i za granicą*. Red. A. Baluch, K. Gajda K. Kraków 2001.
93. Siekierski S.: *Czytanie Polaków w XX wieku*. Warszawa 2000.
94. *Społeczne oddziaływanie współczesnej książki : wybory czytelnicze*. Red. J. Chruścińska, E. Kubisz. Warszawa 2002.
95. Straus G.: *Czytanie książek u progu liceum*. Warszawa 2002.
96. *Szanse i bariery czyli O specjalnych potrzebach edukacyjnych : materiały z konferencji naukowo-dydaktycznej zorganizowanej przez Instytut Pedagogiki Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, Polskie Towarzystwo Biblioterapeutyczne, Polskie Towarzystwo Dysleksji*. Red. nauk. Irena Borecka. Wałbrzych 2004.
97. Szczepańska M. *Edukacja kulturalna dziecka w wieku wczesnoszkolnym*. Kraków 2000.
98. Szeffler E.: *Książka literacka dla dziecka w edukacji wczesnoszkolnej: próba oceny i propozycje wykorzystania*. Bydgoszcz 1998.
99. Szejnberg A.: *Komunikacja między nauczycielem, a uczniem w procesie edukacyjnym*. Opole 1997.
100. *Środowisko wychowawcze jako przedmiot badań pedagogicznych*. Pod red. J. A. Pieskowej. Słupsk 1997.
101. *Teoria i praktyka edukacji medialnej: modele, konteksty, interpretacje*. Red. M. Sokołowski. Olsztyn 2002.
102. *The role and functions of a modern academic library*. Ed. J. M. Day and M. Śliwińska. Toruń 1997.
103. *Wkręgu biblioteki szkolnej: edukacja akademicka nauczycieli bibliotekarzy dla potrzeb zreformowanej szkoły*. Pod red. H. Kosętki, B. Pietrzyk. Kraków 2002.
104. *Walory edukacyjne literatury dziecięcej [ogólnopolskie Seminarium Organizatorów Czytelnictwa Dziecięcego Bia-*

- listok 11-13 maja 1999. red. merytor. J. Chruścińska, E. Kubisz. (Warsztaty Dydaktyczne; 2). Warszawa 2000.
106. Wojciechowski J.: *Praca z użytkownikiem w bibliotece* Warszawa Wyd. SBP 2000.
 107. *Wokół biblioteki*. Red. E. Piotrkiewicz-Karmowska. Warszawa 1996.
 108. Wrońska M.: *Techniki komputerowe w przekazie edukacyjnym* Kraków 2001.
 109. *Wyzwania pedagogiki medialnej*. Pod red. M. Sokołowskiego. Olsztyn 2001.
 110. Zeman E.: *Edukacja czytelnicza i informacyjna: podręcznik dla uczniów liceum technicznego*. Warszawa 1999.
 111. Zybert B., Drzewiecki M.: *School libraries in Poland. W: Modern libraries and librarianship in Poland*. Ed. by M. Kocójowa I A. Altenberger. Kraków 1995.
 112. Żuchowska W.: *Ścieżka medialna : otoczenie informacyjne*. Kraków 2004.
 113. Żukowska I.: *Praca z aktywem bibliotecznym*. Warszawa 2002.

Bibliotekarstwo szkolne w świecie

Przegląd internetowy

National Pages Relating to School Libraries

Australia

- The Australian School Library Association <http://www.asla.org.au/>
- Australian Libraries Gateway - A searchable directory of online libraries, and links to library information, and online library exhibitions. <http://www.nla.gov.au/libraries/>
- Schools Catalogue Information Service - A national information retrieval and cataloging service for Australian and New Zealand schools.
<http://www.curriculum.edu.au/scis/index.htm>
- The National Library of Australia <http://www.nla.gov.au/>
- The Children's Book Council of Australia <http://www.cbc.org.au/>
- The Impact of School Libraries on Student Achievement - A review of research by Michele Lonsdale for the Australian School Library Association, March, 2003.
<http://www.asla.org.au/research/index.htm>
- For the Public Good : Joint Use Libraries in Australia and New Zealand - Paper by Dr. Alan Bundy, 1999. <http://www.library.unisa.edu.au/about/papers/public.htm>
- Grants to Primary Schools Libraries Program - Book industry assistance plan to provide funds for books by Australian authors and books produced in Australia.
<http://www.detya.gov.au/schools/bookassistance.htm>

Canada

School Library Issues and Surveys

- Students' Information Literacy Needs in the 21st Century - Competencies for Teacher-Librarians. Prepared by the Association for Teacher-Librarianship in Canada and the Canadian School Library Association.
http://www.caslibraries.ca/publications/pub_literacy.aspx
- The Crisis in Canada's School Libraries - A report by Dr. Ken Haycock. The full report may be downloaded from here. This is the site of the Canadian Coalition of School Libraries. <http://www.peopleforeducation.com/librarycoalition/>
- The Role, Challenges and Financial Condition of School and School Libraries in Canada - Report of the condition of school libraries, Sept, 2001
<http://www.collectionscanada.ca/9/14/index-e.html>
- The School Library Summit - Held in Toronto on May 26 - 28, 2002.
<http://www.cla.ca/issues/schoolsummit.htm>
- School Libraries Bibliography - An extensive bibliography of articles on school libraries compiled for Canada Archives and Libraries.
<http://www.collectionscanada.ca/8/3/r3-820-e.html>
- SLIP: The School Library Information Portal - by the Canadian Library Association.
<http://www.cla.ca/slip/school.htm>

Other Web Sites

- The Association for Teacher-Librarianship in Canada <http://www.atlc.ca/>
- The Canadian School Library Association <http://www.caslibraries.ca/>
- Canadian Education on the Web
<http://www.oise.utoronto.ca/canedweb/eduweb.html>
- Canada's SchoolNet <http://www.schoolnet.ca/>
- The National Library of Canada <http://www.collectionscanada.ca/>

- The Canadian Library Gateway - A searchable listing of all libraries in Canada except K-12 school libraries. <http://www.collectionscanada.ca/gatepasse/>

China

- China's Primary and Secondary School Libraries - A report on the state of China's school libraries in 1996. This is a paper delivered by Jia Xiaobin and others at the 1996 IFLA conference. <http://www.ifla.org/IV/ifla62/62-xiaj.htm>
- Hong Kong Teacher-Librarians' Association <http://hktla.school.net.hk/>

Latin America

- Library Statistics on Latin America and the Caribbean - Scroll down for the data on school libraries. Data from 1994. <http://www.ifla.org/IV/ifla60/60-unes.htm>
- 1st International Seminar of School Librarians - Santiago, Chile, 1999 <http://www.iasl-slo.org/chileconf.html>

New Zealand

School Library Issues and Surveys

- Managing Your School Library - Information from the National Library of New Zealand. <http://www.natlib.govt.nz/en/services/4schoollib.html>
- School Library Research Summaries - These include an assessment of school libraries and of National Library services to schools. <http://www.natlib.govt.nz/en/about/6summaries.html>
- Research Publications of the National Library - Some of these publications deal with school libraries. <http://www.natlib.govt.nz/en/about/6research.html>

Other Web Sites

- Library and Information Association of New Zealand Aotearoa <http://www.lianza.org.nz/>
- School Library Association of New Zealand <http://sites.tki.org.nz/slanza/>
- Te Ropu Whakahau : Maori Library and Information Workers <http://www.trw.org.nz/>
- National Library of New Zealand <http://www.natlib.govt.nz/>

South Africa

- A Way Forward for the Cooperation of School and Public Libraries - Paper presented at the IFLA conference, 2000 by the South African National Committee for Cooperation between Public and School Libraries. <http://www.ifla.org/IV/ifla66/papers/151-133e.htm>
- A National Policy Framework for School Library Standards - Department of Education, 1997 <http://education.pwv.gov.za/teli2/policydocuments/library1.htm>

United Kingdom

School Library Issues and Surveys

- Empowering the Learning Community - This page has links to pdf files dealing with studies on the impact of school libraries on learning, and a briefing paper on the benefit of school libraries. This is part of the British Council for Museums, Archives, and Libraries. <http://www.resource.gov.uk/action/learnacc/emplearn00.asp>
- The Primary School Library Guidelines - By the Library Association. These guidelines are in PDF format. http://www.la-hq.org.uk/directory/prof_issues/primary.html
- SLA - Professional Issues - Scroll down to Schools for several position statements on School Libraries. http://www.la-hq.org.uk/directory/prof_issues.html
- Survey of Secondary School Libraries, 1999 - Conducted by the Survey and Statistical Research Centre of Sheffield Hallam University. http://www.la-hq.org.uk/directory/prof_issues/ssl/ssl99.html

- Survey of Secondary School Libraries, 1997 - Conducted by The Survey and Statistical Research Centre of Sheffield Hallam University.
http://www.la-hq.org.uk/directory/prof_issues/ssl/ssl97.html
- A Brief Expenditure Survey of School Library Services - By the Library Association http://www.la-hq.org.uk/directory/prof_issues/bessls.html
- Taking a Closer Look at the School Library Resource Centre - By the Scottish Library Association. <http://www.svtc.org.uk/sccc/closer/>
- 1999-2000 School Library Statistics - From the Information & Statistics Tables compiled by the Department of Information Science at Longborough University.
<http://www.lboro.ac.uk/departments/dils/lisu/list01/school01.html>

Other Web Sites

- The School Library Association <http://www.sla.org.uk/>
- The Library Association <http://www.la-hq.org.uk/>
- School Libraries Group of The Library Association
<http://www.la-hq.org.uk/directory/about/slg.html>
- Scottish Libraries Across the Internet - The Scottish Library Association
<http://www.slainte.org.uk/>
- The Welsh Library Association <http://www.dils.aber.ac.uk/holi/wla/wla.htm>
- Museums, Archives and Libraries Council <http://www.mla.gov.uk/index.asp>
- Library History - The British Isles - to 1850
<http://www.r-alston.co.uk/contents.htm>

United States

School Library Issues and Surveys

- Information Power - AASL site for the implementation of Information Power, the AASL program for school libraries.
<http://www.ala.org/ala/aasl/aaslproftools/informationpower/informationpower.htm>
- School Library Media Center Statistics - From The National Center for Educational Statistics. <http://nces.ed.gov/surveys/libraries/school.asp>
- Statistics and Input-Output Measures for School Libraries in Colorado - The Colorado study and links to other school library media center studies.
http://www.lrs.org/html/data/school/school_library_media_centers.html
- New Money, Old Books - This is the 2001 survey of the state of school libraries by Marilyn Miller and Marilyn Shontz which was published in School Library Journal in October, 2001.
<http://slj.reviewsnews.com/index.asp?layout=articleArchive&articleid=CA170306>
- Dick and Jane go to the Head of the Class. - Article from School Library Journal (April, 2000) summarizing recent research in Alaska, Colorado, and Pennsylvania on the impact of school libraries on student achievement.
<http://slj.reviewsnews.com/index.asp?layout=articleArchive&articleid=CA153041>
- How do you Measure Up? - Study of the state of school libraries in 1997-98 with data on staffing, salaries, budgets, collection size, technology in school libraries, and more. By Marilyn Miller and Marilyn Schontz and published in the October, 1999 issue of School Library Journal.
<http://slj.reviewsnews.com/index.asp?layout=articleArchive&articleid=CA153027>
- Location is Everything - Part 2 of the Article by Marilyn Miller and Marilyn Schontz which was published in SLJ in November, 2000. Geographical distribution of school library resources, librarian certification, and school library web page design.
<http://slj.reviewsnews.com/index.asp?layout=articleArchive&articleid=CA153056>

- AASL Position Statements - AASL statements on various facets of school library services such as staffing, scheduling, and the role of the school librarian.
http://www.ala.org/aaslTemplate.cfm?Section=Position_Statements&Template=/TaggedPage/TaggedPageDisplay.cfm&TPLID=10&ContentID=15852
- Improving Literacy Through School Libraries - A program to provide twelve million dollars of government money for the improvement of libraries.
<http://www.ed.gov/programs/lsl/index.html>

Other Web Sites

- Library Organizations
 - The American Association of School Librarians
<http://www.ala.org/aaslhomeTemplate.cfm?Section=AASL&Template=/TaggedPage/TaggedPageDisplay.cfm&TPLID=17&ContentID=23240>
 - The AASL Affiliate Directory
http://www.ala.org/aaslTemplate.cfm?Section=AASL_Affiliate_Assembly
 - The Association for Library Service for Children
http://www.ala.org/Content/NavigationMenu/Our_Association/Divisions/ALSC/ALSC.htm
 - The Young Adult Library Services Association
http://www.ala.org/Content/NavigationMenu/Our_Association/Divisions/YALSA/YALSA.htm
 - The American Library Association <http://www.ala.org/>
 - The Association for Educational Communication and Technology <http://www.aect.org/>
 - Reforma - The national association to promote library services for the Spanish speaking.
<http://www.reforma.org/>
- National Library Programs
 - U.S. Commission on Libraries and Information Science <http://www.nclis.gov/>
 - NCLIS Library Statistics Program <http://www.nclis.gov/libraries/lsp/statist.html>
 - The Institute of Museum and Library Services - Provides grants for libraries and museums.
<http://www.imls.gov/>
 - Americans for Libraries Council - National organization dedicated to information equity, literacy, and the preservation of libraries. The Youth Access and Education Access programs will be of interest to school librarians. <http://www.lff.org/>
 - The Center for the Book - of the Library of Congress. <http://www.loc.gov/loc/cfbook/>
- Web Resources for Tribal Libraries - Funding sources for Native American tribal libraries.
<http://www.u.arizona.edu/~ecubbins/>
- The Library of Congress <http://lcweb.loc.gov/>
- Links to state education agencies http://www.ccsso.org/chief_state_school_officers/state_education_agencies/index.cfm

Zimbabwe

- Provision of School Library Services by Mobile Libraries - The Zimbabwe experience. A paper by Robin Doust in 1998. <http://www.ifla.org/IV/ifla64/004-108e.htm>

International

- The International Association of School Librarians <http://www.iasl-slo.org/>
- Section of School Libraries and Resource Centers - of The International Federation of Library Associations and Institutions. <http://www.ifla.org/VII/s11/index.htm>
- European Schoolnet - Libraries http://www.eun.org/eun.org2/eun/en/vs-Library_vs/content.cfm?lang=en&ov=25745
- SLAM: School Libraries as Multimedia Centres - A project to improve school libraries. The partners are the Czech Republic, Denmark, Norway, and the United Kingdom. <http://www.skole.karmoy.kommune.no/slam/>

23130

**Seria wydawana z inicjatywy
INSTYTUTU INFORMACJI NAUKOWEJ
I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH
UNIwersytetu warszawskiego
oraz
WYDAWNICTWA SBP**